हाम्रो कोहलपुर

आधारभूत तह (कक्षा १–८) को स्थानीय पाठ्यक्रम २०७९

कोहलपुर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

कोहलपुर, बाँके

संरक्षक
श्री पूर्णप्रसाद आचार्य (प्रमुख-कोहलपुर नगरपालिका)
श्री संगिता सुवेदी पौडेल (उपप्रमुख-कोहलपुर नगरपालिका)

प्राविधिक सहयोग
श्री जीतबहादुर शाह, विज्ञ एवम् पूर्व उपसचिव, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
श्री युवराज अधिकारी, पाठयक्रम विशेषज्ञ, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र

पाठ्यक्रम निर्माण तथा लेखन समिति

श्री जीतबहादुर शाह (विज्ञ एवम् पूर्व उपसचिव, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय)	संयोजक
श्री दिलिप वली (प्र.अ. श्री कृष्ण मा. वि. कोहलपुर, ०१ कौशिलानगर बाँके)	सदस्य
श्री सुमित्रा न्यौपाने (प्र.अ. श्री जन ज्ञानज्योति मा.वि.कोहलपुर, ०१ कौशिलानगर बाँके)	सदस्य
श्री ऋषिराज शर्मा (शिक्षक श्री त्रिभुवन मा.वि.कोहलपुर, १० कोहलपुर बाँके)	सदस्य
श्री गोविन्द सुवेदी (प्र.अ.श्री बाल विद्या मन्दिर, कोहलपुर ११ कोहलपुर बाँके)	सदस्य
श्री बेगप्रकाश चन्द (प्र.अ.श्री जनज्योति पब्लिक स्कूल, कोहलपुर ०४ बाँके)	सदस्य
श्री रविलाल मिजार (शाखा प्रमुख, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा कोहलपुर नगरपालिका)	सदस्य सचिव

विशेष सहयोगी तथा सल्लाहकारहरू :

श्री टिकाराम ढकाल (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कोहलपुर न.पा.)
श्री कोहलपुर नगरपालिकाका सबै वडाध्यक्षहरू तथा कार्यपालिका सदस्यहरू
श्री इश्वरीप्रसाद विश्वकर्मा (संयोजक, सामाजिक विकास समिति)
श्री युवराज अधिकारी (लेखा अधिकृत, कोहलपुर न.पा.)
श्री शीला गौतम (शिक्षा अधिकृत, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, कोहलपुर न.पा.)
श्री बलबहादुर नेपाली (प्राविधिक सहायक, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, कोहलपुर न.पा.)

प्रकाशक : कोहलपुर नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कोहलपुर बाँके
सर्वाधिकार प्रकाशकमा
प्रथम संस्करण : २०७९
मिति २०७९/०३/१५ गते नगर कार्यपालिकाको बैठकबाट स्वीकृत

भूमिका

कोहलपुर नगरपालिकाले विद्यालय तहको शिक्षामा रहेको स्थानीय विषयलाई बढी उद्देश्यमूलक, व्यवहारिक, समसामयिक एवम् स्तरीय बनाउने अभिप्रायले शिक्षक, विद्यार्थी, बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमीहरूबाट राय, सुझाव संकलन गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेर सो अनुसार पाठ्यपुस्तक तयार गर्ने कुरालाई अघि बढाएको छ । कुनै पनि पाठ्यक्रम शिक्षण प्रकृयाको मूल आधार हो र यसकै आधारमा शैक्षिक क्रियाकलापहरू सञ्चालन हुने भएकाले स्थानीय पाठ्यक्रम पनि स्तरीय, समसामयिक र परिवेश अनुकूल हुनु पर्दछ । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०७९ साल देखि नगरपालिकाका सबै सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरूमा कक्षा १ देखि सुरु गरी क्रमश कक्षा ८ सम्म लागू गरिनेछ । यस पाठ्यक्रममा बालबालिकाले जान्नुपर्ने र सिक्नुपर्ने विषयहरूका सन्दर्भमा विभिन्न व्यक्तिहरूका सुझावहरू, नगर स्तरीय गोष्ठी,नगर शिक्षा समिति तथा पाठ्यक्रम विशेषज्ञ आदिबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको आधारमा विषयगत क्रमवद्धता समेतलाई विशेष ध्यान पुर्याइएको छ ।

नेपालको संविधान - २०७२ ले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ ले कक्षा १ देखि ८ सम्म स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयनले स्थानीय पेशा, व्यवसाय, संस्कृति, भाषा, कला, मूल्य मान्यताको पहिचान गरी संरक्षण र सम्वर्द्धनमा सहयोग पुर्याउँछ । स्थानीय विशेषताको एकीकृत स्वरुपले राष्ट्रिय पहिचानको समेत प्रतिनिधित्व गरेको हुन्छ । स्थानीय आवश्यकतालाई उचित रुपमा संम्बोधन गर्न शिक्षालाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित बनाउने अभ्यास विश्वव्यापी रुपमा भइरहेको छ । केन्द्रिय पाठ्यक्रमले विश्वव्यापीकरणतर्फ जोड दिने र स्थानीय तहलाई पूर्णरुपमा समेट्न नसकेको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दे स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षालाई थप एक विषयको रुपमा समावेश गर्दै स्थानीय विषय समेत समावेश गर्न सकिने कानुनी प्रावधान रहेकोले आधारभूत तहमा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गर्दै यहीको माटो सुहाँउदो मानव स्रोत उत्पादन गर्ने लक्ष्य "हाम्रो कोहलपुर" ले लिएको छ ।

स्थानीय आवश्यकता स्थानीय तहबाट नै पहिचान गरी यहाँका धार्मिक, ऐतिहासिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय महत्व बोकेका स्थलहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने प्रयत्न गरिएको छ । यसलाई बहुआयामिक, समयानुकूल, व्यवहारिक र प्रयोगात्मक रुपमा प्रस्तुत गरेर विद्यार्थीहरूका लागि अझ उपयोगी बनाउन तत्पर रहेको छ । आफ्नो क्षेत्रमा रहेका महत्वपूर्ण वस्तुहरूको परिचय गराई विद्यार्थीहरूमा आफ्नो ठाँउ, कला, संस्कृतिसँग परिचित गराउनु र आफ्नोपनको सकारात्मक सोचको विकास गराउँदै श्रमप्रति सम्मान गर्ने स्वाभिमानी, स्वावलम्बी बन्ने धारणाको विकास गराउनु आजको आवश्यकता हो । यही आवश्यकता पूरा गर्नको लागि कोहलपुर नगरपालिकाले "हाम्रो कोहलपुर" निर्माण गरेको छ । जसले गर्दा नगरपालिकाको समग्र विकासमा सहयोग पुग्ने अपेक्षा लिइएको छ ।

अन्त्यमा, स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा खट्नुहुने कार्यदलका सदस्यहरू, रचनात्मक तथा अमूल्य सल्लाह सुझाव प्रदान गर्नु हुने प्राविधिक सल्लाहकारहरू, जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, प्रधानाध्यापकहरू, शिक्षकहरू, विद्यार्थीहरू, शिक्षाप्रेमीहरू लगाएत पाठ्यक्रम निर्माणको अन्तिम समयसम्म सहयोग गर्नु हुने सम्पूर्णमा हार्दिक धन्यवाद !

विषयसूची

१. परिचय १

२. तहगत सक्षमता २

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि ४

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम १४

५ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण २५

६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य १०७

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया १२३

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन १२७

अनसूचीहरू

अनसूची - १ : कक्षा १ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम १३५

अनसूची - २ : कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम १३८

अनुसूची - ३ : कक्षा ३ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम १४२

अनुसूची - ४ : विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, कार्यघण्टा १४५

अनुसूची - ५ : विशिष्टीकरण तालिका कक्षा ४-८ १४६

१. परिचय

आधारभूत तहको प्रारम्भिक कक्षादेखि नै बालबालिकाले सिक्ने विषयवस्तुलाई जीवन र जगतसँग अन्तरघुलन गरी सिकाउँदा सिकाइ दीगो, व्यावहारिक, उपयोगी, रोचक, प्रेरणादायी र अन्तर्क्रियात्मक हुने पक्षलाई मध्यनजर राखी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ तथा स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ ले स्थानीय तहको पहल, नेतृत्व र स्वीकृतिमा स्थानीय विषय वा स्थानीय भाषा वा मिश्रित स्वरुपमा पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन गर्न सकिने प्रावधानलाई अघि सारेको छ । पाठ्यक्रमको यही मर्मलाई आत्मसात गरी तोकिएका नीतिगत व्यवस्था अनुसार नै कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टा हुने गरी वार्षिक १६० कार्यघण्टा र कक्षा ४-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा हुने गरी वार्षिक १२८ कार्यघण्टाको **'हाम्रो कोहलपुर'** नामको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम कोहलपुर नगरपालिकाले निर्माण र स्वीकृति समेत गरी शैक्षिक सत्र २०७९ देखि कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ । पाठ्यक्रममा स्थानीय परिवेशका आधारमा ७ वटा थिम/शीर्षकहरू : कोहलपुरको परिचय, हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू, विकासका पूर्वाधारहरू, पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप, हाम्रो वातावरण र विपद् व्यवस्थापन समेटेर विकास गरिएको छ ।

पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले नसमेटेका स्थानीय विषयवस्तुलाई समेट्ने कुरालाई प्राथमिकता दिने काम गरिएको छ । पाठ्यक्रममा बालबालिकाको पूर्व ज्ञानको आधारमा गरेर सिक्ने, देखेर सिक्ने र भोगेर सिक्ने गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको विकास गरिएको छ । पाठ्यक्रमका प्रमुख अवयवहरूको रुपमा सिकाइका तहगत सक्षमताहरू, कक्षागत सिकाइ उपलब्धिहरू, पाठ्यवस्तु, व्यवहारकुशल सिप, सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप, मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया र कार्यघण्टाका साथै कक्षा ४ देखि कक्षा ८ सम्म विद्यार्थीहरूबाट सम्पादन गरिने परियोजना कार्यहरूको समेत विकास गरिएको छ । यसका अतिरिक्त सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रियाहरूका साथै मूल्याङ्कनका विधि, प्रक्रिया र साधनहरूको समेत व्यवस्था गरिएको छ । पाठ्यक्रमका अनुसूचीहरूमा कक्षा १-३ को कक्षागत र थिम वा शीर्षकगत रुपमा मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम र कक्षा ६-८ का लागि विशिष्टीकरण तालिकाको व्यवस्था गरिएको छ । यसबाट शिक्षकलाई पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धिहरू विद्यार्थीहरूले हासिल गर्ने गराउने सवालमा सहज हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

बालबालिकालाई सानैदेखि सबै किसिमले असल बनाउनका लागि सानैदेखि तदनुरुपको सिकाइको लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइको वातावरण सहज र बालमैत्री हुनुपर्दछ । सिकाइको क्रममा मस्तिष्कको विभिन्न पाटाहरूका अतिरिक्त सिकारुका सकेसम्म सबै इन्द्रीयहरू क्रियाशील हुनुपर्दछ । बालबालिकाहरूका निम्ति स्वभावको हिसावले समेत सुनेर भन्दा पनि गरेर सिक्ने विधिहरू प्रभावकारी हुन्छन् । ज्ञानका अतिरिक्त सिप, स्वभाव र श्रमसँग जोडिएको सिकाइले सिकारुलाई असल र अर्थपूर्ण जीवन जिउन प्रेरित गर्दछ । सिकाइका उपलब्धिहरूका साथसाथै सिकाइका प्रक्रियाहरूमा नै खुसी खोज्ने सिकारुहरूले खुसी जीवन हात पार्न सफल हुन्छन् र खुसी बाह्य दुनियाँको वस्तु र परिवेशमा भन्दा आफैभित्र खोजी गर्ने सिकारु अरुभन्दा बढी खुसी र सुखी हुने गर्दछ । शिक्षा र सिकाइका उल्लिखित मूल्य मान्यताहरूलाई आत्मसात गरी प्रस्तुत स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ ।

समग्रमा प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रमले बालबालिकाबाट आफ्ना अग्रजहरूको सम्मान गर्दै उनीहरूको सुखदुःखमा साथ दिने, आफ्नो संस्कार र संस्कृति छोड्दै जाने र विदेशी संस्कार संस्कृतिलाई अङ्गाल्दै जाने बानीको बिगबिगी बढ्दै गएको परिवेशमा आफ्नो संस्कृति र संस्कारहरूतर्फ अभिप्रेरित हुने, बोली, भाषा र आचरणको हिसाबले सुसंस्कारित हुने, श्रमको सम्मान गर्दै सानैदेखि श्रमलाई उत्पादनसँग जोड्ने कुरामा क्रियाशील हुने, हाम्रा परम्परादेखि चलिआएका असल आनीबानीहरूलाई आत्मासात गर्दै पूर्वीय दर्शनका आदर्श, मूल्य र मान्यताका आधारमा सकारात्मक किसिमले खुसी, सन्तुलित र सुरक्षितका साथै दुर्व्यसन र दुर्घटनामुक्त जिन्दगी जिउने तथा स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको पहिचान, संरक्षण र विकास तथा वरपरको वातावरण स्वच्छ बनाई दिगो विकासको लक्ष्य हासिल गर्न सक्षम बनाउने जस्ता सिकाइका आयामहरूको अपेक्षा गरिएको छ । पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट उल्लिखित सिकाइका पक्षहरूलाई हाम्रा बालबालिकाहरूले आफ्नो जीवनको दिनचर्या बनाई जीवनशैली बदल्न सक्नेछन् भन्ने समेत विश्वास गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमताहरू

(क) कक्षा १-३ का सक्षमताहरू

१. नगरपालिका, स्थानीय बजार, विद्यालय, खोलानाला, जनप्रतिनिधि सहित आफ्नो परिवार, बस्ती, गाउटोल र वडाको सामान्य परिचय

२. आफ्नो गाउँटोल र वडाभित्र रहेका परम्परागत धर्म, संस्कृति, जातजाति र भाषिक सम्पदाहरूको बारेमा सामान्य जानकारी

३. आफ्नो गाउँबस्ती र वडामा रहेका विकासका पूर्वाधारहरूको पहिचान, परिचय र उपादेयताको बारेमा जानकारी

४. कोहलपुर नगरपालिकामा विद्यमान विभिन्न कृषि कार्य र उक्त कार्यलगायत मानिसको दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने आधुनिक र परम्परागत प्रविधिहरूको बारेमा परिचित

५. आफूलाई मन पर्ने मानिसहरूको स्वभाव, चाडपर्वमा गरिने मन पर्ने क्रियाकलाप, मन पर्ने गीतसङ्गीत र नृत्य एवम् आहार र व्यायामको माध्यमबाट खुसी हुने र खुसी बनाउने कलाको अभ्यास

६. आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको पहिचान, महत्वबोध तथा बालबगैंचा निर्माण र वातावरणको सरसफाइमा सहयोग

७. विपद्को परिचयका साथै घर र विद्यालयमा हुने विभिन्न किसिमका जोखिम र विपदहरू र त्यस्ता विपदहरूबाट जोगिने उपायहरूको जानकारी र अभ्यास

(ख) कक्षा ४-५ का सक्षमताहरू

१. कोहलपुर नगरपालिकाको अवस्थिति लगायत यहाँको प्राकृतिक, सामाजिक र साँस्कृतिक अवस्थाका साथै वडाले प्रवाह गर्ने सेवाको बारेमा परिचय

२. कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका धार्मिक स्थल र मठमन्दिर, साँस्कृतिक रितिरिवाज, चाडपर्व, गीतसङ्गीत, नृत्य, भाषा र भेषभूषाको बारेमा जानकारी

३. कोहलपुरका विकासका पूर्वाधारहरू अन्तर्गत पर्ने स्वास्थ्य, शिक्षा, सञ्चार, यातायात र खानपानीको अवस्थाको बारेमा सामान्य जानकारी

४. कोहलपुर नगरपालिकामा स्थानीय स्तरमा प्रयोग गरिने परम्परागत कृषि औजार र अन्य प्रविधिहरूको पहिचान र प्रयोगका साथै यहाँ गरिदै आएका पशुपंक्षीपालन, तरकारी खेतीका पहिचान, परिचय र संलग्नता

५. सकारात्मक सोच, गीतसङ्गीत, योग र आहार एवम् मानिसका असल आचरणहरूको अनुसरणको माध्यमबाट समाजको असल र खुसी नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको विकास र अभ्यास

६. आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको महत्वबोध र उपयोग तथा वातावरण संरक्षण, र सरसफाइमा सहयोग

७. वन्यजन्तु र चाडपर्वमा हुने जोखिम लगायत हावाहुरी, चट्याङ्, लू, शीतलहर, भूकम्प, बाढी जस्ता विपद्को परिचय र ती विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरूको जानकारी र अभ्यास

(ग) कक्षा ६-८ का सक्षमताहरू

१. कोहलपुर नगरपालिकाको समग्र अवस्था विश्लेषण तथा स्थानीय तहले गर्नुपर्ने, गरेका र गरिरहेका कामहरूको बारेमा परिचित भई आवश्यक सुझाव प्रदान

२. कोहलपुर नगरपालिकामा अवस्थित विभिन्न भाषाभाषी, जातजाति र धार्मिक सम्प्रदाय र व्यक्तिहरूको बिचको सामाजिक सद्भावको पहिचान, प्रवर्द्धनका लागि थप पहल र पालिकास्तरमा राम्रो काम गर्नेहरूको पहिचान

३. कोहलपुरमा उच्च तथा प्राविधिक शिक्षा, स्वास्थ्य तर्फको विशेषज्ञ सेवा, विद्युत सेवा प्रवाह, बैकल्पिक उर्जा, र विकासका महत्वपूर्ण आयोजनाहरूको अवस्था विश्लेषण र भविष्यका बारेमा जानकारी र जिम्मेवारी बोध ।

४. कोहलपुर नगरपालिकामा गरिने विभिन्न कृषि खेती र पशुपंक्षीपालनको परिचय र सोको अभ्यासका साथै नगरपालिकाले कृषि र पशुपंक्षीपालनको क्षेत्रमा गरेको र गर्न सक्ने योगदानको बारेमा जानकारी

५. जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई सन्तुलित, खुसी र स्वस्थ बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण

६. आफ्नो वरपरको वातावरण र हरित विद्यालयको अवधारणा बोध, समुचित प्रयोग, संरक्षण र प्रवर्धन

७. विभिन्न विपद् र महामारीको बारेमा जानकारी हासिल गरी तिनीहरूबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्नका लागि उपायहरूको पहिचान, अभ्यास र कार्यान्वयन

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र.स.		कक्षागत सिकाइ उपलब्धि		
	क्षेत्र/थिम	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	कोहलपुरको परिचय	• आफ्नो नगरपालिका, आफनो बस्ती र टोलको नाम र वडा नम्बर बताउन • आफ्नो गाउँटोल वरपर रहेका खोलानाला, बाटो, चोक र सडकका नाम भन्न • आफ्ना स्थानीय बजारहरूका नाम बताउन • जनप्रतिनिधि (प्रमुख, उप प्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्ष) को नाम बताउन • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासा राख्न र छलफल गर्न	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नगरपालिका वडा संख्या र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) बताउन • आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरूको नाम भन्न • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न	• कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय सहित प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू उल्लेख गर्न • हाम्रो नगरपालिकाको हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन • हामी बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन • हाम्रो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन • बाँके जिल्लाको नक्सामा कोहलपुर नगरपालिकाको पहिचान बताउन
२	हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू	• हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च) को पहिचान गर्न • भाषिक सम्पदा (खस, थारू, उर्दू, अवधी) को पहिचान गर्न • हाम्रा चाडपर्वहरू (दशैं, तिहार, तिज, माघी/माघे संक्रान्ती, इद, होली, रमजान, क्रिसमस) पहिचान गर्न • हाम्रा नाचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा) को पहिचान गर्न • प्राकृतिक सम्पदा (हाम्रो वरपर पाइने फलफूल, खोलानाला र जनावरहरूको नाम) पहिचान गर्न • हाम्रा स्थानीय सामग्रीको नाम (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो) को पहिचान गर्न	• हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न • हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाँचहरू को परिचय दिन • हाम्रो वडामा बोलिने भाषाहरूको परिचय दिन • हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिहरूको पहिचान बताउन • हाम्रो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को पहिचान र प्रयोग बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर- कोहलपुर चौराहा, रामजानकी मन्दिर-चप्परगौडी, शिव मन्दिर- पेन्सन क्याम्प नजिक, हनुमान मन्दिर-मदनचोक, कृष्ण मन्दिर- रझेना, चण्डिका मन्दिर-चटार, चर्चहरू, मस्जिद, गुम्बा, स्तुप, थारूको भुँइयाथान) को पहिचान गर्न • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाँचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा, सखिया नाच, कौरा) को परिचय दिन • हाम्रो नगरपालिकाभित्र मनाउने अटवारी पर्व र फागु पूर्णिमा/होली, अष्टमी, गुडिया, छठको परिचय दिन • हाम्रो वनजङ्गलको परिचय (बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वनहरू) दिन • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को उपयोगिता बताउन
३	हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू	• सञ्चारका साधनहरूको (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) पहिचान गर्न	• सञ्चारका साधनहरूको परिचय र प्रयोग (रेडियो, टि. भी, मोबाइल	• सञ्चारका साधनहरू (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) को प्रयोग र उपयोगिता बताउन

		• स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, मेडिकल, स्वास्थ्य चौकी) को पहिचान गर्न • यातायातका साधनहरू (मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) को पहिचान गर्न • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, पानी उद्रीग आदि) को पहिचान गर्न ।	पत्रपत्रिका) को परिचय दिन र पहिचान गर्न • स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेका स्वास्थ्य संस्था (सरकारी र गाउघरमा भएका क्लिनिकहरू) गर्न • यातायातका साधनहरूको पहिचान र वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, बोरिङ, पानी उद्रीग आदि) को चित्र हेरी सोको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन	• स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य (सरकारी र गाउघरमा भएका क्लिनिकहरू) को महत्व उल्लेख गर्न • यातायात साधनहरूको वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) र महत्व बताउन • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्रीग, बोरिङ आदि)को प्रयोग र महत्व बताउन ।
४	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन • अन्नबालीहरूको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौं) को पहिचान गर्न • दलहन बालीको पहिचान (केराउ, चना, मटर, मसुरो, अरहर) को पहिचान गर्न • तरकारी खेती (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को पहिचान गर्न	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन • स्थानीय रुपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) पहिचान गर्न • स्थानीय अन्नबाली (धान, मकै, गहुँ, जौं) परिचय दिन • तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को परिचय दिन • हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन • मसलाजन्य बाली बाली (मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, खुर्सानी) को परिचय दिन • नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, चना, भटमास आदि) को परिचय दिन • बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) को परिचय दिन • परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जाँतो, ढिकी, कोल) को परिचय दिन • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ढिकीजाँतो-मिल) को तुलना गर्न
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी स्वभावहरूमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरूको विवरण बताउन • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानी	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी बताउन • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको वर्णन र अभ्यास गर्न • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदर सम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न • आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको

		र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको गर्ने अभ्यास गर्न • प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन • योग, प्राणायम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय दिन र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग गर्न • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न	• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण • आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरू बताउन	जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न
६	**हाम्रो वातावरण**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन • घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको पहिचान गर्न • विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न • आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षरोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन • स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग बताउन • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागीता हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गर्न • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागीता हुन
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने	• हावाहुरी, चट्याङ्ग, बाढी, आगलागी,	• विपदको परिचय दिन

		बिपद्हरू (सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिबाट हुने विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न • विद्यालय र घरमा आउर्दाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदिको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान आगलागी, आदिको पहिचान गरी सजगता अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	पहिरो, सर्पदंश र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन • घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको परिचय दिन • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न	• विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन • विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, र्भयाङ्ग, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन • विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट साबधानी अपनाउन • भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न

(ख) कक्षा ४ देखि कक्षा ५ सम्म

क्र.स.		**कक्षागत सिकाइ उपलब्धि**	
	एकाइ	**कक्षा ४**	**कक्षा ५**
१	**कोहलपुरको परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन • आफ्नो वडा भित्रका समुदायका मानिसहरूको मुख्य पेसार जातजातीहरूको सूची बनाउन • आफ्नो वडाको अवस्थिति र जनसंख्या बताउन • हाम्रो नगरपालिकामा रहेका वनजङ्गल, खोलानालाहरूको परिचय दिन • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू बताउन	• हाम्रो नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश र देशान्तर सहित) पत्ता लगाउन • नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन • हाम्रो नगरपालीकाको जातजातिगत जनसंख्या बताउन • हाम्रो वडाको नक्सामा आफनो टोल, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू देखाउन • हाम्रो नगरपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङगल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्व वताउन • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, अटुवा-जनावर धपाउन बनाइएको अग्लो मचान) आदिको परिचय र महत्व बताउन • हाम्रा चाडपर्व (दसैं, तिहार, तिज, शिवरात्री, ईद, होलिका, अष्टिम्की, गुडिया (होलिका, गुडिया, अटवारी, अष्टिम्की थारू पर्व) क्रिसमस) को परिचय दिन • स्थानीय लोकगीत र लोकनृत्य : तिज गीत, भजन , देउडा, मैना, कर्खा गीत ख) स्थानीय लोक नृत्य : (तिज, भैली नाच, कुरकुटे नाच, भजन,	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन • प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न • अटुवा खोला, पुरैनी ताल, गन्धैया ताल, कहरूवा ताल (मैटहवा) वन्दा नहर, गुरुकुल चप्परगौडी), पशुपतिनाथ मन्दिर (किरणनाला), आदिको परिचय र उपयोगिता बताउन • ब्रम्ह कुमारी इश्वरीय विश्व विद्यालय, बौद्ध गुम्बा, करबला (ताजिया सेलाउने ठाउँ बेलनलपुर) प्राकृतिक चिकित्सालयको परिचय र महत्व बताउन • हाम्रो थारू नाच (हुर्दुङ्गा, सखिया, माघी, झर्रा, लठ्ठी, मयुर) र हाम्रो टप्पा (कुरकुटे) नाँचको परिचय र महत्व बताउन ।

		मयुर, मघौटा, देउडा, टप्पाको परिचय दिन • स्थानीय लोकबाजाः पञ्चे बाजा, सारंगी, डम्फु, मादल, मुरलीको परिचय दिन • कोहलपुरमा रहेको थारू सङ्ग्राहलय) को परिचय दिन	
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• शिक्षा अन्तर्गत विद्यालयहरूको परिचय दिन • स्वास्थ्य अन्तर्गत नगर भित्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक सस्थाहरूको परिचय दिन • सञ्चार अन्तर्गत नगर भित्रका रहेका सञ्चार सेवा प्रदायक सस्थाहरू (TV कोहलपुर, FM रेडियोहरू, पत्र पत्रिकाहरू) को परिचय दिन • यातायात र ढुवानीका का साधनहरू अन्तर्गत बस, ट्रक, ट्याक्टर, अटो रिक्सा, ट्रिपर, स्कुटर आदिको परिचय दिन • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय दिन	• विकासका पुर्वाधारको वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन र योगदान बताउन जस्तै : शिक्षा (विद्यालयहरू र क्याम्पसहरू), स्वास्थ्य (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरू, अस्पताल, निजी क्लिनिकहरू, सञ्चार (NTV कोहलपुर, FM रेडियोहरू, पत्र पत्रिकाहरू, डिजिटल पत्रिकाहरू), यातायातका साधनहरू र उक्त साधनहरूको महत्व (बस, ट्रक, ट्रयाक्टर, मोटरसाईकल, अटो रिक्सा, ट्रिपर , साईकल, स्कुटर आदि) • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय र उपभोगको अवस्था बताउन (कोहलपुर खानेपानी आयोजना, विराट खानेपानी आयोजना आदि)
४	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, अदुवा खेतीमा सहयोग गर्न • स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरू (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, बिडा, नाङ्लो, हँसिया, दाइ लगाउने, बाबियोको डोरी बाट्ने, भ्mौवा) आदि को परिचय दिन • परम्परागत कृषि औजारहरू (हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को, खोप) को चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व बताउन	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भेडापालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसिपालन, बंगुरपालन, खरायोपालन, हाँसपालन, टर्कीपालन) को परिचय दिन • आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती, गुन्द्रुकको सामान्य परिचय दिन र महत्व बताउन • कौसी खेतीको परिचयन दिन
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरूले गरेका असल कार्यहरूको चर्चा एवम् अनुसरण गर्न • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण गर्न • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुर्‍याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय दिई र अभ्यास गर्न • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास गर्न	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गर्न • जीवन र जगतका हरेक कुराहरूभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न

		शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त गरी सोको अभ्यास गर्न	• परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास गर्न
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	• नगरपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व पहिचान गर्न • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र ती उपायहरू अवलम्बन गर्न • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न • चाडपर्बको समयमा हुने जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन • हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान गर्न र अवलम्बन गर्न • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	• प्राकृतिक विपद् र मानव र्सिजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू बताउन • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड, नकारात्मक व्यवहार आदिको पहिचान गर्न • चाडपर्व मेलाको समयमा हुने जोखिमवाट सावधान हुन • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भुकम्पवाट बच्नको लगि पूर्व तयारी वा सावधानी अपनाउन • विभिन्न विपद्बाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा गर्न • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन गर्न (Simulation)

(ग) कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्म

क्र.स.		कक्षागत सिकाइ उपलब्धि		
	एकाइ	**कक्षा ६**	**कक्षा ७**	**कक्षा ८**
१	**कोहलपुरको परिचय**	• हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय दिन • कोहलपुर नगरपाालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू उल्लेख गर्न • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू तथा तिनको जिम्मेवारी बताउन • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन • नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण लेखेर प्रस्तुत गर्न • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूको जानकारी दिन • कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचना बताउन • बाँके जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालहरू भर्न • नगर क्षेत्रको शैक्षिक अवस्था र मानवीय बस्तीको ऐतिहासिक र वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न • नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन • नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनितिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बाँके जिल्लाअन्तर्गत पर्ने कोहलपुर न.पा.का मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न • नगरसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन • नगर सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालिका र न्यायिक समितिको भुमिका बताउन । • नगर सभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन • नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू बताउन • नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको परिचय दिन
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• कोहलपुरका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, भुँइयार-थारू गाउँको साझा मन्दिर, बाबा कुटि-बाबा नगर) को इतिहास, महत्व , संरक्षण र विकासको बारेमा उल्लेख गर्न • कोहलपुरका प्रचलित झयाउरे लगायतका प्रमुख नाच र स्थानीय लोकबजा (मादल, ढोलक, पञ्चेबाजा, डम्फू वा डफ) को परिचय, विशेषता र महत्व बताउन • कोहलपुरमा कला र बाल साहित्यको सामान्य परिचय दिन (क) भित्ते चित्रकला- थारू कला (घरको बनौट-कामिस घर, अष्टिम्की को बेलामा भित्तामा बनाइने चित्रहरू (ख) हस्तकला-चोया र बेतबाट निर्माण हुने ढकिया, छिट्नी, झौवा, ढडिया, छत्री, खटिया, लडिया,	• मस्जिद र चर्चको परिचय र महत्व बताउन • कोहलपुरमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू (खस, थारू, उर्दू, अवधी, हिन्दी) र तिनको वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन • कोहलपुरमा रहेका प्रमुख जातजाति- ब्राम्ह्ण, थारू, मुस्लिम, गुरुङ, मगर आदिले पहिरिने प्रचलित जातीय पहिरन तथा गरगहनाहरू को बारेमा परिचय दिन • स्थानीय खानाका परिकारहरू (सेल रोटी, खिर, पुरी, हलुवा, ढिक्री, घोगी, जाँड, अनदीको बरिया, आलुको कचालु, चुकौनी, राइतो, विभिन्न मासुका परिकारहरू आदि) को परिचय दिन • कोहलपुर क्षेत्रको वनमा पाइने गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम,	• कोहलपुर क्षेत्रको स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाको भूमिका बताउन • नगरपालिकामा भएका विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र धर्मावलम्बीहरूका बिचमा भएको सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुताको बारेमा चर्चा गर्न • नगरपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी दिन • जंगली जनावरहरूको संरक्षणको महत्वको बारेमा बताउन र सोही अनुसार व्यवहार गर्न • हाम्रो नगरपालिकामा समेत फैलिएको बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय सहित यहाँ पाइने वनस्पति र वन्यजन्तुको परिचय र महत्व बताउन • हाम्रो पालिकामा भएका विभिन्न प्रकारका वनहरूको परिचय दिन

		हेल्का, बेना-पंखा) आदि (ग) बाल साहित्य - बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका • माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरिका र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरिकाको उल्लेख गर्न • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न	अर्जुन र खयर वारे जानकारी, प्रयोग , महत्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न • कोहलपुरमा कला र साहित्यको विकासको अवस्था र यस क्षेत्रमा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठान कोहलपुरको भूमिका बताउन • आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने वडाका व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उल्लिखित व्यक्तिहरूले गरेका योगदानको चर्चा गर्न	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने कोहरपुर नगरपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, सामाजिक अभियन्ता आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा गरेको योगदानको चर्चा (बागेश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, डाईनामिक क्याम्पस, कोहलपुर मोडेल कलेज , न्यु बागेश्वरी क्याम्पस) • नमुना बसपार्क कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन • महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन • भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन	• कोहलपुरमा रहेका प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र महत्व बताउन, जस्तै : ज्ञान ज्योति मा.वि. (सिभिल इन्जिनियर, जियोमेट्रिक्स), गोरखा युनाईटेड (वि.एससी.एजी), त्रिभुवन मा.वि. (आइटी) • कोहलपुर क्षेत्रमा विद्युत सेवाको पहुँचको अवस्थाको विश्लेषण गर्न • नेपालगंज मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल कोहलपुर को परिचय र यसको सेवा प्रवाहबारे बताउन	• कोहलपुरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्र (कोहलपुर भ्यूटावर, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, हात्तीसार, सिद्धीविनायक जैविक पार्क, थारू सङ्ग्रहालय र दलित सङ्ग्रहालय, बालबाटिका हवल्दारपुर) को परिचय दिन • बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय दिन र प्रयोग गर्न • सूचना प्रविधि र इन्टरनेट सेवाको विस्तारमार्फत अनलाइन शिक्षा र अनलाईन व्यापारको प्रवर्धन गर्न • साझा सहकारी संस्था कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन • व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाको महत्व बताउन
४	**पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसिपालन/कुखुरापालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न • अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न • तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न • हस्त निर्मित सामग्रीहरू ढकिया, बिडा र परालको गुन्द्री बनाउने तरिका बताउन र निर्माण गर्न व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्व बताउन • कौसी खेतीको तरिका बोध गरी अभ्यास गर्न • पेसार व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन	• बाखापालन/भेडापालनको महत्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न • दलहन बाली (केराउ, चना, मटर आदि)को खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • हस्त निर्मित सामग्री (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्ने) निर्माण गर्ने तरिका बताउन र निर्माण गर्न • कौसी खेती (पुष्प, तरकारी र फलफूल) खेतीको परिचय दिन र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास गर्न • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको अवस्था पहिचान गर्न	• गाइपालन/बंगुरपालन/टर्कीपालनको महत्व र पालन गर्ने तरिका वताउन र सहयोग गर्न • बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न • नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, अर्सी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न • हस्त निर्मित सामग्री : डोको, छिटोनी, चकटीको निर्माण तरिका बताउन र निर्माण गर्न • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी गर्न • कौसी खेती र छापो खेतीको परिचय र अभ्यास गर्न • अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न
५	**खुसीका लागि शिक्षा र**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा

	जीवन उपयोगी सिप	जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास प्रस्तुत गर्न गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बोध र अभ्यास गर्न • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न • योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ प्राणायाम, अनुलोम विलोम प्राणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास गर्न • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न	लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास गर्न • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न • विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन गर्न • योग र ध्यान सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङ्गासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास गर्न • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरूको बोध गरी अभ्यास गर्न • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास गर्न • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी अभ्यास गर्न • घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास गरी जीवनमा सोको कार्यान्वयन गर्न	असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरू बताउन • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र ानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न	• कोहलपुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र

		• वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागी हुन • हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिन • हरियाली प्रवर्धनको महत्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न • नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू पहिचान गर्न	• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू बताउन र यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधान बताउन • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व बताउन • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू पहिचान गर्न	अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान गर्न • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू पहिचान गर्न र आकासे पानी संकलनमा सहयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न • कोहलपुर नगर क्षेत्रको वातावरणीय एवं पर्यावरणीय स्वच्छता कायम राख्न जैविक विविधता संरक्षणका उपायहरू बताउन
७	**विपद व्यवस्थापन**	• विपद पूर्व अनपाइने सजगताका् जानकारी दिन • विभिन्न प्रकारका महामारीहरू -कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी दिन • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्याथीको भूमिका बताउन र सोको प्रस्तुतीकरण गर्न	• भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न • सुरक्षित घरको लागि विद्याथीको भूमिका बताउन • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी, भ्रमणबाट	• आफ्नो विद्यालयलाई विपद्बाट सुरक्षित बनाउन। • भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्याथीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्याथीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न • विश्वका प्रमुख महामारीहरू (Black death,

		• आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरू बताउन • किरण नाला, डुडुवा खोला, रोहिणी खोला, इटुवा खोला, नालाबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरू बताउन • उल्लिखित घटना, दुर्घटना घटाउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय रसमुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न (Simulation)	हुने जोखिम पहिचान गर्न • सडक दुर्घटनाबाट सावधान हुन • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला • रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन • नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू बताउन • कृत्रिम घटना अभ्यास गर्न (Simulation)	प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी दिन किशोरीहरूमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारू जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) बताउन

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र. स.	थिम	कक्षागत विषयवस्तु र अनुमानित कार्यघण्टा कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कार्य घण्टा
१	**कोहलपुरको परिचय**	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नाम) • आफू बसेको बस्तीको परिचय (टोल र वडा समेत) • आफ्नो गाउँबस्ती वरपर रहेका खोलानाला, बाटो, चोक र सडकका नाम • हाम्रा स्थानीय बजारहरूका नाम • जनप्रतिनिधि (प्रमुख, उप प्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्ष) को नाम • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा अवलोकन र छलफल	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नगरपालिका वडा संख्या र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) • आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरू • स्थानीय बजार एवम् हाटबजार र त्यहाँ पाइने पाइने बस्तुहरू • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोलहरू	• कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय (प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू) • हाम्रो नगरपालिकाको हावापानी (वर्षा र हिउँद) • आफ्नो वडा र वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू • हामी बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय • हाम्रो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरू • बाँके जिल्लाको नक्सामा कोहलपुर नगरपालिकाको पहिचान	२०
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रा धार्मिक सम्पदा - मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च) को पहिचान • भाषिक सम्पदा - खस, थारू , उर्दु, अवधी) को पहिचान • हाम्रा चाडपर्वहरू - दशैं, तिहार, तिज, माघी/माघे संक्रान्ती, इद, होली, रमजान,	• हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको पहिचान • हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाँचहरू को परिचय • हाम्रो वडामा बोलिने भाषाहरूको परिचय • हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिहरूको	• कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर- कोहलपुर चौराहा, रामजानकी मन्दिर-चप्परगौडी, शिव मन्दिर- पेन्सन क्याम्प नजिक, हनुमान मन्दिर-मदनचोक, कृष्ण मन्दिर- रझेना, चण्डिका मन्दिर-चटार, चर्चहरू, मस्जिद,	२०

		क्रिसमस) को पहिचान • हाम्रा नाचहरू - देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा) को पहिचान • प्राकृतिक सम्पदा - हाम्रो वरपर पाइने फलफूल, खोलानाला र जनावरहरूको नाम) • हाम्रा स्थानीय सामग्रीको नाम - गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो) को पहिचान	पहिचान • हाम्रो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को पहिचान र प्रयोग	गुम्बा, स्तुप, थारूको भुँइयाथान) को पहिचान • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाँचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा, सखिया नाच, कौरा) को परिचय • हाम्रो नगरपालिकाभित्र मनाउने अटवारी पर्व र फागु पूर्णिमा/होली, अष्टमी, गुडिया, छठको परिचय • हाम्रो वनजङ्गलको परिचय (बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन) • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को उपयोगिता	
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• सञ्चारका साधनहरूको (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) को पहिचान • स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, मेडिकल, स्वास्थ्य चौकी) को पहिचान • यातायात साधनहरू (मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) को पहिचान • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, पानी उद्गीग आदि) को पहिचान	• सञ्चारका साधनहरूको परिचय र प्रयोग (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) • स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्था (सरकारी र गाउँटोल भएका क्लिनिक) हरू । • यातायात साधनहरूको पहिचान र वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल,अटो रिक्सा, बस, कार • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्गीग, बोरिङ आदि)को पहिचान र उपयोगिता	• सञ्चारका साधनहरूको प्रयोग र उपयोगिता (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) • स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य (सरकारी र गाउँघरमा भएका क्लिनिकहरूको महत्व • यातायात साधनहरूको वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) र महत्व • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्गीग, बोरिङ आदि)को प्रयोग र महत्व	२०
४	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा पेसार व्यवसायहरू • हाम्रा दलहन बालीहरू • हाम्रा अन्नबालीहरू • हाम्रो तरकारी खेती	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसाय • स्थानीय रुपमा लगाइने बेमौसमी बालीनालीको पहिचान र सामान्य परिचय • हाम्रा स्थानीय अन्नबालीहरू • हाम्रा स्थानीय तरकारीहरू • हाम्रा स्थानीय उत्पादनहरू बिक्री गर्ने बजार	• हाम्रो पालिकाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरू • हाम्रो पालिकामा हुने मसलाजन्य बालीहरू • हाम्रा नगदेबालीहरू • हाम्रा बेमौसमी बालीहरू • हाम्रा परम्परागत स्थानीय प्रविधि र आधुनिक प्रविधिहरू	२५
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरूका असल आनीबानी र स्वभावहरू पहिचान • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरूको विवरण	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी र स्वभावहरू • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरू • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको विकास र अभ्यास • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास	३०

		• असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानी र स्वभावलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको अभ्यास • गीतसङ्गीत, चाडपर्व, योग, आहार र जेष्ठ नागरिक • मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू • योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलियो, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास	• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण • हाम्रा योग, ध्यान र प्राणायामहरू • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • अशक्त, ज्येष्ठ नागरिकप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी	• हाम्रा उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रतिको सहयोग र सम्मान • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी	
५	**हाम्रो वातावरण**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरू • घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको नाम र चिनारी • विद्यालयको बगैँचामा भएका बोटबिरुवाहरूको नाम र चिनारी • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरू को हेरचाह • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरण र विकासको परिचय • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	• नगरपालिकाका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्व • स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागीता • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू	२५

		• फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग		पहिचान • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागीता	
६	**विपद् व्यवस्थापन**	• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू (सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिबाट हुने विपद्को पहिचान • विद्यालय र घरमा आउर्दूजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदिको पहिचान र सावधानी • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान आगलागी, आदिको परिचय र सजगता • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय • घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• विपदको परिचय • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) • विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने जोखिमहरू जस्तै छत, विजुली, भऱ्याङ, चिप्लेटी, पिङ, गेट, झयाल, ढोका, खेल साम्रगी, फर्निचर, शौचालय आदिको पहिचान र सावधानी • भुकम्प र रोगको महामारी जस्तै कोभिड, झाडा पखाला, टाइफाइड आदि बाट सुरक्षा • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	२०
जम्मा					१६०

(ख) विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम : कक्षा ४ देखि कक्षा ५ सम्म

क्र.स.		कक्षागत विषयवस्तु र अनुमानित कार्यघण्टा		कार्य घण्टा
	एकाइ	कक्षा ४	कक्षा ५	
१	**कोहलपुरको परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल • हाम्रो वडा भित्रका समुदायका मानिसहरूको मुख्य पेसार जातजातिहरू • आफ्नो वडाको अवस्थिति र जनसंख्या • हाम्रो नगरपालिकामा रहेका वनजङ्गल र खोलानालाहरू • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू	• हाम्रो नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश र देशान्तर सहित) • नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार • विकासको पूर्वाधारको वर्तमान अवस्था (यातायात, खानेपानी, विजुली, सञ्चार आदि) • हाम्रो नगरपालीकाको जातजातिगत जनसंख्या • हाम्रो वडाको नक्सामा आफनो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू • हाम्रो नगरपालीका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय	१६
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङगल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्व • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, अटुवा-जनावर धपाउन बनाइएको अग्लो मचान) आदिको परिचय र महत्व • हाम्रा चाडपर्व (दसैं, तिहार, तिज, शिवरात्री, ईद, होलिका, अष्टिम्की, गुडिया (होलिका, गुडिया, अटवारी, अष्टिम्की थारू	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान क) मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता ख) प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका • अटुवा खोला, पुरैनी ताल, गन्धैया ताल, कहरूवा ताल (मैटहवा) वन्दा नहर, गुरुकुल चप्परगौडी), पशुपतिनाथ मन्दिर (किरणनाला), आदिको परिचय र उपयोगिता	१६

		पर्व) क्रिसमस) को परिचय • स्थानीय लोकगीत र लोकनृत्य : तिज गीत, भजन , देउडा, मैना, कर्खा गीत, तिजनाच, भैली नाच, कुरकुटे नाच, भजन, मयुर, मघौटा, देउडा, टप्पाको परिचय • स्थानीय लोकबाजा: पञ्चे बाजा, सारंगी, डम्फु, मादल, मुरलीको परिचय • कोहलपुरमा रहेको थारू सङ्ग्राहलय) को परिचय	• ब्रम्ह कुमारी इश्वरीय विश्व विद्यालय, बौद्ध गुम्बा, करबला (ताजिया सेलाउने ठाउँ बेलनलपुर) एन प्राकृतिक चिकित्सालयको परिचय र महत्व • हाम्रो थारू नाच (हुर्दुङ्गा, सखिया, माघी, झर्रा, लठ्ठी, मयुर) र हाम्रो टप्पा (कुरकुटे) नाँचको परिचय र महत्व	
४	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• शिक्षा अन्तर्गत विद्यालयहरूको परिचय • स्वास्थ्य अन्तर्गत नगर भित्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक सस्थाहरूको परिचय • सञ्चार अन्तर्गत नगर भित्रका रहेका सञ्चार सेवा प्रदायक सस्थाहरू (N TV कोहलपुर , FM रेडियोहरू , पत्र पत्रिकाहरू) को परिचय • यातायात र ढुवानीका साधनहरू अन्तर्गत बस, ट्रक, ट्याक्टर, अटो रिक्सा, ट्रिपर, स्कुटर आदिको परिचय • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय	• विकासको अवधारणा • विकासका पुर्वाधारको वर्तमान अवस्था : • शिक्षा (विद्यालयहरू र क्याम्पसहरू) • स्वास्थ्य (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरू , अस्पताल, निजी क्लिनिकहरू) • सञ्चार (NTV कोहलपुर, FM रेडियोहरू, पत्र पत्रिकाहरू, डिजिटल पत्रिकाहरू • यातायातका साधनहरू र उक्त साधनहरूको महत्व (बस, ट्रक, ट्रयाक्टर, मोटरसाईकल, अटो रिक्सा, ट्रिपर , साईकल, स्कुटर आदि) • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय र उपभोगको अवस्था : (कोहलपुर खानेपानी आयोजना, विराट खानेपानी आयोजना)	१६
४	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	**४.१ खेती कार्यमा सहयोग :** • आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, अदुवा खेतीमा सहयोग **४.२ हस्त निर्मित सामग्री :** हाम्रा स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरूको परिचय ४.३ हाम्रा परम्परागत कृषि औजारहरूको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व	**४.१ पशु तथा पंक्षीपालन** • हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन पेसा र व्यवसायहरू **४.२ तरकारीको परिचय र महत्व** •आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती, गुन्द्रुकको सामान्य परिचय र उत्पादनमा सहयोग •कौसी खेतीको परिचय दिन ,	२०
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	**५.१ आनीबानी र स्वभाव** • समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरूले गरेका असल कार्यहरूको चर्चा एवम् अनुसरण • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण **५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुर्‍याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास	**५.१ असल बानी र स्वभाव** • समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास गर्न थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको अभ्यास **५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास • जीवन र जगतका हरेक सन्दर्भहरूभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास	२५

		• अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान, प्रशैसा र जीवनमा अनुसरण । **५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार** • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय र अभ्यास • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास	• अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाइ आफ्नो जीवनमा अनुसरण श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास **५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार** • ध्यानयोग र प्राणायम (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास	
६	**हाम्रो वातावरण**	**६.१ वन्यजन्तु र चरा** नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्व **६.२ बोटबिरुवा र बगैंचा** • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरण र विकासको परिचय **६.३ पानी** • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग **६.४ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	**६.१ औषधीजन्य वनस्पति** • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व **६.२ हाम्रो बगैंचा** • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण **६.३ वातावरण संरक्षण** • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका • वातावरण संरक्षण **६.४ प्रदूषण र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरू (कम उपयोग, पुन प्रयोग र पुनचक्रण)	२०
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान • चाडपर्बको समयमा जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान र सजगता • हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान र सजगता • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान • कृत्रिम घटना अभ्यास	• प्राकृतिक विपद् र मानव र्सिजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड, नकारात्मक व्यवहार आदिको पहिचान • चाडपर्व मेलाको समयमा हुने जोखिमवाट सावधानी • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू पहिचान र अवलम्बन • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भूकम्पवाट बच्नको लगि पूर्व तयारी वा सावधानी • आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा	१५

			• कृत्रिम घटना अभ्यास	
जम्मा				१२८

(ग) कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्म

क्र. स.	एकाइ	कक्षागत विषयवस्तु र अनुमानित कार्यघण्टा			का.घ.
		कक्षा ६	कक्षा७	कक्षा ८	
१	**कोहलपुरको परिचय**	• हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकाको ऐतिहासिक परिचय • कोहलपुर नगरपाालिकाको नक्सा बनाई आफ्नो गाउटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू देखाउने अभ्यास • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू र तिनको जिम्मेवारी • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू • नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत विश्लेषण • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा, महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकामा प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू	• कोहलपुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचना • बाँके जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालहरू भर्ने अभ्यास • नगर क्षेत्रको शैक्षिक अवस्था र मानवीय बस्तीको ऐतिहासिक र वर्तमान अवस्था • नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू • नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनितिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्थाको जानकारी • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बाँके जिल्ला अन्तर्गत पर्ने कोहलपुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण • नगरसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी • नगर सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालीका र न्यायिक समितिको भुमिका • नगर सभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया • नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू • नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न आयोजना र परियोजनाहरूको जानकारी	१६
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• कोहलपुरका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, भुँइयार-थारू गाउँको साझा मन्दिर, बाबा कुटि-बाबा नगर) को इतिहास, महत्व, संरक्षण र विकास • कोहलपुरका प्रचलित झयाउरे लगायतका प्रमुख नाचको परिचय, विशेषता र महत्व • कोहलपुरमा कला र बाल साहित्यको सामान्य परिचय (क) भित्ते चित्रकला-थारू कला (घरको बनौट-कामिस घर, अष्टिम्की का बेलामा भित्तामा बनाइने चित्रहरू (ख) हस्तकला-चोया र बेतबाट निर्माण हुने ढकिया, छिट्नी, झौवा, ढडिया,	• मस्जिद र चर्चको परिचय र महत्व • कोहलपुरमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू (खस, थारू, उर्दु, अवधी, हिन्दी) र तिनको वर्तमान अवस्थाको परिचय • कोहलपुरमा रहेका प्रमुख जातजाति- ब्राम्हण, थारू, मुस्लिम, गुरुङ, मगर आदिले पहिरिने प्रचलित जातीय पहिरन तथा गरगहनाहरूको परिचय • स्थानीय खानाका परिकारहरू (सेल रोटी, खिर, पुरी, हलुवा, ढिकी, घोगी, जाँड, अनदीको बरिया, आलुको कचालु, चुकौनी, राइतो, विभिन्न मासुका परिकारहरू आदि) को परिचय • कोहलपुर क्षेत्रको वनमा पाइने गुर्जो,	• कोहलपुर क्षेत्रको स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाको भूमिका • नगरपालिकामा भएका विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र धर्मावलम्बीहरूका बिचमा भएको आपसी सद्भाव र सहिष्णुताको बारेमा चर्चा • नगरपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी • जंगली जनावरहरूको संरक्षणको महत्व र संरक्षणमा हाम्रो भूमिका • हाम्रो पालिकामा समेत फैलिएको बाँके	१६

		छत्री, खटिया, लडिया, हेल्का, बेना-पंखा) आदि (ग) बाल साहित्य - बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका • माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरिका र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरिका • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा	विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयर बारे जानकारी, प्रयोग , महत्व र संरक्षण • कोहलपुरमा कला र साहित्यको विकासको अवस्था र यस क्षेत्रमा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठान कोहलपुरको भूमिका • आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने वडाका व्यक्तिहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा	राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय सहित यहाँ पाइने वनस्पति र वन्यजन्तुको परिचय र महत्व • हाम्रो पालिकामा भएका विभिन्न प्रकारका वनहरूको परिचय दिन • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने पालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, सामाजिक अभियन्ता आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा	
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा गरेको योगदानको चर्चा (बागेश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, डाईनामिक क्याम्पस, कोहलपुर मोडेल कलेज, न्यु बागेश्वरी क्याम्पस) • नमुना बसपार्क कोहलपुरको परिचय र महत्व • महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको परिचय र महत्व • भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको परिचय र महत्व	• कोहलपुरमा रहेका प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र महत्व, जस्तै : ज्ञान ज्योति मा.वि. (सिभिल इन्जिनियर, जियोमेटिक्स), गोरखा युनाईटेड (वि.एससी.एजी), त्रिभुवन मा.वि.(आइटी) • कोहलपुर क्षेत्रमा विद्युत सेवाको पहुँचको अवस्था • नेपालगंज मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल कोहलपुर को परिचय र यसको सेवा प्रवाह	• कोहलपुरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्र (कोहलपुर भ्यूटावर, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, हात्तीसार, सिद्धीविनायक जैविक पार्क, थारू सङ्ग्रहालय र दलित सङ्ग्रहालय, बालबाटिका हवल्दारपुर) को परिचय • बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग • सूचना प्रविधि र इन्टरनेट सेवाको विस्तारमार्फत अनलाइन शिक्षा र अनलाईन व्यापारको प्रवर्धन • साझा सहकारी संस्था कोहलपुरको परिचय र महत्व • व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाको महत्व	**१६**
४	**हाम्रा पेशा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसिपालन/कुखुरापालन) गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग • अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका र उक्त खेतीमा सहयोग • तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र खेती कार्यमा सहयोग • हस्त निर्मित सामग्रीहरू ढकिया, बिडा र परालको गुन्द्री बनाउने तरिकाको अभ्यास • व्यावसायिक कृषिको परिचयफ कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्व • कौसी खेतीको तरिकाको जानकारी र खेतीमा सहयोग	**४.१ बाखा/भेडा पालन** बाखापालन/भेडा पालनको महत्व र पालनमा सहयोग **४.२ दलहनबाली** दलहन बालीको परिचय, महत्व र खेती गर्ने कार्यमा सहयोग **४.३ हस्त निर्मित सामग्रीहरू** हस्त निर्मित सामग्री बनाउने अभ्यास (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्ने) **४.४ कौसी खेती (पुष्प, फलफूल र तरकारी)** कौसी खेती (पुष्प, तरकारी र फलफूल) खेतीको परिचय र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास **४.५ होटल व्यवसाय तथा होमस्टे**	**४.१ गाइपालन/बंगुरपालन, टर्कीपालन** गाइपालन/बंगुरपालन/टर्कीपालनको महत्व र पालनमा सहयोग **४.२ बेमौसमी तरकारी** बेमौसमी तरकारीको परिचय, महत्व र खेती कार्यमा सहयोग **४.३ नगदेबाली** नगदेबालीको परिचय, महत्व र खेती कार्यमा सहयोग **४.४ हस्त निर्मित सामग्रीहरू** • हस्त निर्मित सामाग्री अभ्यास र बजारीकरणका उपायहरू हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी	**२०**

		• पेसार व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका	• होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको अवस्था पहिचान	**४.५ कौसी खेती, छापो खेती** • कौसी खेती र छापो खेतीको परिचय र अभ्यास **४.६. अनलाइन व्यापार र कृषक सहयोग कार्यक्रम** अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी	
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास **<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र अनुसरण । श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास **<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ प्राणायाम, अनुलोम विलोम प्राणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको बोध र सोको अभ्यास	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास **<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र सोको प्रयोग • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र कार्यान्वयन **<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरूका जानकारी र अभ्यास	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण **<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुति । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास **<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ,	२५

			• घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा सोको कार्यान्वयन	कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन	
६	**हाम्रो वातावरण**	**६.१ वन र वृक्षरोपण** • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू (घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र संकलन विभिन्न स्थानीय जातका वनस्पतिहरूको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण, आदि) • नगरपालिकाका क्षेत्रमा वृक्षारोपण **६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती) • हरीयाली प्रवर्धनको परिचय महत्व, तरिका र सहभागीता **६.३ पानी र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने	**६.१ वन व्यवस्थापन** • कोहलपुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वन : परिचय, महत्व, फाइदा • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्था **६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने • वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती, नर्सरी) **६.३ पानी र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापनः सोकपिट, करेसाबारीमा उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : कम्पोष्टिङ -गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास)	**६.१ वन व्यवस्थापन र दिगो विकास** • कोहलपुर नगरपालिकामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेती र आर्थिक फाइदा (स्थानीय क्षेत्रमा पाईने जडीबुटीजन्य वनस्पतिहरू र स्थानीय वनस्पतिहरूको नर्सरी, वृक्षरोपण) • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू **६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध प्रवर्धन **६.३ पानी** स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको	२०

		प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण प्रक्रिया • पानीशुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू **६.४ दिगो विकास** • नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू	**६.४ दिगो विकास** • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका)	उपायहरू र अकाशे पानी संकलन विधि **६.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्केका ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : बिन तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास) • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका **६.५ जैविक विविधता संरक्षण** • कोहलपुर नगर क्षेत्रको वातावरणीय एवं पर्यावरणीय स्वच्छता कायम राख्न जैविक विविधता संरक्षणका उपायहरू	
७	**विपद व्यवस्थापन**	• महामारीको परिचय • महामारीका प्रकारहरू (कोभिड, बर्ड फ्लु, डेङ्गु र झाडापखाला), टाइफाइड, हात्तिपाइले • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका • डढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरू • किरण नाला, डुडुवा खोला, रोहिणी खोला, इटुवा खोला, नालाबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरू • उल्लिखित घटना, दुर्घटना घटाउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• भूकम्पको परिचय र भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्वजनिक सवारी, भ्रमणबाट हुने जोखिम पहिचान • सडक सावधानी • कोभिड, बर्ड फ्लु, डेङ्गु र झाडापखाला • रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू • कोभिड, बर्ड फ्लु, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• हाम्रो सुरक्षित विद्यालय • भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्याथीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्याथीको भूमिका • विश्वका प्रमुख महामारीहरू (Black death, प्लेग, फ्लु, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइ • किशोरीहरूमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारू जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान र कार्यान्वयन • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयन • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत)	१५
			जम्मा		१२८

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण (सिकाइ उपलब्धि, विषयवस्तु, व्यवहारकुशल सिप, सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन विधि)

कक्षा १

क्रस.	क्षेत्र/थिम	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुरको परिचय**	• आफ्नो नगरपालिका, आफनो बस्ती र टोलको नाम र वडा नम्बर बताउन • आफ्नो गाउँबस्ती वरपर रहेका खोलानाला, बाटो, चोक र सडकका नाम भन्न • आफ्ना स्थानीय बजारहरूका नाम बताउन • जनप्रतिनिधि (प्रमुख, उप प्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्ष) को नाम बताउन • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासाा राख्न र छलफल गर्न	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नाम) • आफू बसेको बस्तीको परिचय (टोल र वडा समेत) • आफ्नो गाउँबस्ती वरपर रहेका खोलानाला, बाटो, चोक र सडकका नाम • हाम्रा स्थानीय बजारहरूका नाम • जनप्रतिनिधि (प्रमुख, उप प्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्ष) को नाम • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा अवलोकन र छलफल	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• वास्तविक व्यक्ति वा चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कुनै व्यक्तिको पालिका र गाउबस्तीको नाम एवम् ऊ बस्ने वडा नम्बरको बारेमा छलफल गर्ने • तत्पश्चात विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो पालिका र गाउबस्तीको एवम् वडा नम्बर भन्नका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने • विद्यार्थीहरूले देखेको बाटो, सडक, खोलानाला चोकहरूको नाम भन्न लगाउने • विद्यार्थीले देखेको सडक, बाटो, खोलानाला र चोकमध्ये कुन कुन तपाईंको गाउबस्ती र त्यसको वरिपरी रहेका छन् छलफल गरी भन्न लगाउने • उल्लिखित सडक, बाटो, खोलानाला र चोक नभएको भए के हुन्थ्यो होला भन्दै उनीहरूलाई कल्पना गर्न लगाउने र तिनीहरूको उपयोगिताको बारेमा भन्न प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीलाई कुनै सामान र वस्तु चाहियो भने कहाँ गएर किनेर ल्याउनुहुन्छ भनेर सोध्ने • प्राप्त प्रतिक्रियाहरूका लागि धन्यवाद दिदै तपाईंको गाउबस्ती नजिकै रहेको बजारको नाउ के हो र त्यहाँ गएर तपाईंहरू के के सामान खरिद गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने • जनप्रतिनिधि भनेका को हुन भनेर विद्यार्थीहरूको पूर्व ज्ञानलाई आधार बनाइ छलफल सुरु गर्ने र अन्तमा उनीहरूका विचारहरूलाई समेत समेटेर जनप्रतिनिधिको परिचय दिने • जनप्रतिनिधि अन्तर्गत विद्यार्थीहरूले बसोवास गर्ने पालिकाको प्रमुख, उपप्रमुख र वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन लगाउने • कक्षामा बताउन सकेनन् भने आफ्ना अभिभावकलाई सोधेर आउनका लागि अवसर दिने • कोहलपुर नगरपालिकाको सवै वडा र बस्ती एवम् सडक र चोकहरू देखाइएको नक्सा प्रदर्शन गरी सोको अवलोकनका आधारमा छलफल गर्ने र जिज्ञासााहरूको समाधान गर्ने	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो नगरपालिका, गाउबस्तीको नाम सोधेर • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बस्ने वडा नम्बर भन्न लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको गाउँबस्ती र त्यसको वरिपरी सडक, बाटो, खोलानाला र चोकको नाम भन्न लगाएर । • स्थानीय बजार र त्यहा पाइने सामानको नाम भन्न लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूका जनप्रतिनिधिमध्ये प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षको नाम सोधेर • विद्यार्थीहरूलाई कोहलपुरको नक्सा देखाएर उनीहरूको बस्ती र वडा कहाँ

						पर्दछ भनी सोधेर

२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च) को पहिचान गर्न • भाषिक सम्पदा (खस, थारू, उर्दु, अवधी) को पहिचान गर्न • हाम्रा चाडपर्वहरू (दशैं, तिहार, तिज, माघी/माघे संक्रान्ती, इद, होली, रमजान, क्रिसमस) पहिचान गर्न • हाम्रा नाचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा) को पहिचान गर्न • प्राकृतिक सम्पदा (हाम्रो वरपर पाइने फलफूल, खोलानाला र जनावरहरूको नाम) पहिचान गर्न • हाम्रा स्थानीय सामग्रीको नाम (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो) को पहिचान गर्न	• हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च) को पहिचान • भाषिक सम्पदा (खस, थारू , उर्दु, अवधी) को पहिचान • हाम्रा चाडपर्वहरू (दशैं, तिहार, तिज, माघी/माघे संक्रान्ती, इद, होली, रमजान, क्रिसमस) पहिचान • हाम्रा नाचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा) को पहिचान • प्राकृतिक सम्पदा (हाम्रो वरपर पाइने फलफूल, खोलानाला र जनावरहरूको नाम) • हाम्रा स्थानीय सामग्रीको नाम (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो) को पहिचान	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गुम्बा, मन्दिर, मस्जिद र चर्चको देखाएर यो के हो भनेर सोध्ने • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका धार्मिक सम्पदाहरूको चिनारी दिदै ती धार्मिक सम्पदाहरू कुन कुन धर्मसँग सम्बन्धित छन भनेर सहजीकरण गर्ने • विभिन्न भाषाहरू - थारू, उर्दु, खस, अवधी आदि भाषाहरू बोलेका मानिसहरूका आवाजहरू सुनाउदैं यो कुन भाषा हो भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने • कुनै दैनिक जीवनमा बारम्बार प्रयोगमा आउने वस्तु देखाएर यसलाई उल्लिखित भाषाहरूमा के भनिन्छ भनेर सोध्ने । सही जवाफ नआएमा अभिभावक वा उक्त भाषा बोल्ने व्यक्ति सोधेर सही जवाफ पत्ता लगाएर ल्याउने भन्ने • हाम्रा विभिन्न चाडपर्व मनाएका फोटो र चित्रहरू देखाएर यो कुन चाडपर्वसँग सम्बन्धित फोटो हो भनेर छलफल गर्ने • तपाईंको कुन चाड प्रमुख चाड हो र त्यो चाड मनाउँदा के के गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने । आफ्नो गाउँटोलमा विभिन्न जातिजातिले मनाउने चाडपर्वहरूको बारेमा भन्न लगाई सो चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने • कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो गाउटोलमा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै गाउटोलमा नाचिने यस्ता नाचहरूका नामको सूची बनाइ सहजीकरण गर्ने • कक्षा सञ्चालनको समयमा जङ्गलमा फलेको कुनै फलफूल ल्याएर यसको नाम के हो ? यो कहाँ पाइन्छ ? यसको स्वाद कस्तो हुन्छ ? आदि प्रश्नहरू सोध्दै गाउँटोल नजिकैको जङ्गलमा पाइने विभिन्न फलफूल र जनावरहरूको सूची बनाइ सहजीकरण गर्ने • उल्लिखित फलफूलहरू को को ले खानु भएको छ ? यिनीहरूको स्वाद कस्तो हुन्छ ? जङ्गलका कुन कुन जनावरहरू देख्नु भएको छ ? आदि बारे सोध्ने • हाम्रो स्थानीय गाउटोलमा प्रयोग गरिने सामग्रीहरू -(गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो आदिको चित्र देखाएर विद्यार्थीलाई नाम भन्नको लागि अभिप्रेरित गर्ने • उल्लिखित सामग्रीहरू ककस्को घरमा छ र त्यसलाई के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ भनेर सोध्ने । प्रष्ट जवाफ नआएमा अभिभावकलाई सोधेर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रैरित गर्ने ।	• धार्मिक सम्पदाको चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • विभिन्न स्थानीय भाषाको आवाज निकालेर कुन भाषा हो भन्ने सोधेर • आफ्ना गाउटोलमा विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाएर • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउबस्तीमा नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाएर • फोटो देखाउदैं यो कुन नाच हो भनी सोधेर • गाउटोल नजिकैको जङ्गलमा पाइने फलफुलको नाम बताउन लगाएर • गाउटोल नजिकैको जङ्गलमा पाइने जनावरहरूको नाम बताउन लगाएर • स्थानीय गाउटोलमा प्रयोग गरिने सामग्री र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाएर

३.	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• सञ्चारका साधनहरूको (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) पहिचान गर्न • स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, मेडिकल, स्वास्थ्य चौकी) को पहिचान गर्न • यातायात साधनहरू (मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) को पहिचान गर्न • पानीका स्रोतहरू- (धारा, कुवा, पानी उद्गीग आदि) को पहिचान गर्न ।	• सञ्चारका साधनहरूको (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) पहिचान • स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, मेडिकल, स्वास्थ्य चौकी) को पहिचान • यातायात साधनहरू (मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) को पहिचान • पानीका स्रोतहरू- (धारा, कुवा, पानी उद्गीग आदि) को पहिचान	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• फोटो, वास्तुविक वस्तु र भिडियो क्लिप देखाएर विद्यार्थीहरूलाई सञ्चारका साधनहरू देखाएर पहिचान गर्न अभिप्रेरित गर्ने • यी मध्ये उनीहरूको घरमा कुन कुन सञ्चारका साधनहरू छन् र तिनले के के काम गर्छन भनेर सोध्ने । यसको जवाफ दिने सबैलाई धन्यवाद दिने • हामी र हाम्रा परिवारका सदस्यहरू विरामी हुँदा हामी उपचारका लागि कहाँ जान्छौं भनेर सोध्ने । प्राप्त जवाफका आधारमा अस्पताल, मेडिकल र स्वास्थ्य चौकी जान्छौं भनेर छलफललाई अघि बढाउने । छलफलको क्रममा विरामी हुँदा बालबालिकाले भोगेका भोगाइ र अनुभवहरूलाई नछुटाइ समावेश गर्न अभिप्रेरित गर्ने • घरबाट बाहिरतिर जस्तै विद्यालय, बजार, अस्पताल जाँदा कसरी जान्छौ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने • उनीहरूले दिएको जवाफको आधारमा फोटो र भिडियो समेत देखाएर मोटरसाइकल, अटोरिक्सा, बस, कार आदिको चिनारी दिने • हामीले खाने लगायत अन्य कामको लागि प्रयोग गरिने पानी कहाँबाट आउछ भन्ने बारेमा विद्यार्थीका विचारहरू ध्यान दिएर सुन्ने • उनीहरूका विचारहरूलाई उचित सम्मान गदै हामीले विभिन्न कामका लागि प्रयोग हुने पानीका स्रोतहरू धारा, कुवा, पानी उद्गीग आदि हुन भनेर श्रव्यदृश्य माध्यमको समेत प्रयोग गरेर सहजीकरण गर्ने	• घरमा प्रयोग गरिएका सञ्चारका साधनहरूको नाम सोधेर • विरामी हुँदा तिमी कहाँ जान्छौ भन्ने सोधेर • तिमीले कतै जानु पऱ्यो भने के मा चढेर जान्छौ भन्ने सोधेर • पानीका स्रोतहरू भन्न लगाएर • यस्तै यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर
४	**हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	हाम्रा पेसार व्यवसायहरू	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा तथा व्यवसायहरू बताउन लगाउने • कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरूको बारेमा चित्र तथा भिडियोद्धारा देखाउने र पेसा र व्यवसायको परिचय दिने	• परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाएर
		• अन्नबालीहरूको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौं) गर्न	हाम्रा अन्नबालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान	• कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं आदि) चित्र वा भिडियोद्धारा देखाउने र तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने • ती अन्नबालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरूको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरूको चिनारी गराउने	• अन्नबालीहरूको नाम बताउन लगाएर • अन्नबालीहरू र तिनीहरूको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाएर
		• दलहन बालीको पहिचान (केराउ, चना, मटर, मसुरो, अरहर) को पहिचान गर्न ।	हाम्रा दलहन बालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान	• दलहन बालीहरू (केराउ, चना, मटर, मसुरो, अरहर आदि) का बोट र गेडागुडी नमूना देखाएर तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने । • चित्र वा भिडियोद्धारा दलहन बालीको बोट र गेडागुडी देखाउने । • ती दलहन बालीहरू मध्ये आफ्नो घरमा उत्पादन गरिने दलहनबालीहरू पहिचान गर्न लगाउने ।	• दलहन बालीहरूको नाम बताउन लगाएर • दलहन बाली र तिनको चित्रको

					• विद्यार्थीहरूलाई दलहन बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमणमा लैजाने र दलहन बालीको चिनारी गराउने	जोडा मिलाउन लगाएर
		• तरकारी खेती (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को पहिचान गर्न	हाम्रो तरकारी खेती	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरूको नाम बताउन लगाउने • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को चित्र वा भिडियो देखाउने र ती मध्ये कुन कुन तरकारीहरू खाने गरिएको छ भन्ने बारेमा बताउन लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरूको जानकारी दिने	• तरकारीको नाम बताउन लगाएर • विभिन्न तरकारीहरूको चित्र र तिनीहरूको नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी स्वभावहरूमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरूको विवरण बताउन • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानी र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी	**आनीबानी र स्वभाव** • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरूका असल आनीबानी र स्वभावहरू पहिचान । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरूको विवरण । • असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानी र स्वभावलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप । • अभ्यास सिप ।	• घरपरिवारका विभिन्न मानिसहरूमा भएका विभिन्न आनीबानी र स्वभावहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्दै जाने । • घरपरिवारका मानिसहरूसँग भएका उल्लिखित आनीबानी र स्वभावहरूमध्ये कुन कुन असल र कुन कुन खराव हुन भनेर छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई असल आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ कि खराव आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ भनेर सोध्ने सोध्ने । • मन पर्ने र मन नपर्ने कुराहरू सबैलाई आनी बानी भनिन्छ भनेर चित्र र भिडियो क्लिपहरू देखाएर प्रष्ट पार्ने । • यस क्रममा विद्यार्थीहरूले भनेका कुराहरूलाई समेत सधन्यवाद ध्यान दिएर सुन्ने ।	• घरपरिवारका मानिसहरूका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानीहरू सोधेर • घरपरिवारका कुनै मानिस मन पर्नु र कुनै मानिस मन नपर्नुको कारण सोधेर । • चित्र र भिडियो देखाउदैं उनीहरूले देखेको कुरा सोधेर ।
					• सबै विद्यार्थीहरूलाई आफूलाई मन पर्ने एक एक जना साथीको नाम सम्झन लगाउने । • सबैलाई पालैपालो मन परेको साथीको नाम र मन पर्नुको कारण बारे भन्न लगाउने । • अरुलाई मन पर्ने आनीबानी भएका मानिसहरूलाई असल मानिस भन्छन भन्ने कुरा गर्दै त्यससँग सम्बन्धित व्यक्तिका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने ।	• मन पर्ने साथीको नाम र मन पर्नुको कारण सोधेर । • अरुलाई मन पर्ने हुनका लागि के के गर्नु पर्दोरहेछ भन्ने कुरा सोधेर ।
					• विद्यार्थीहरूले दिएको जवाफहरूको आधारमा असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानीहरूको सूची बनाउन बनाउने । • विद्यार्थीहरूको सक्रिय सहभागीताका आधारमा असल आनीबानीले हुने फाइदाहरूको चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन कुन बानी आज देखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरूबाट प्रतिबद्धता पनि लिने ।	• असल आनीबानीहरू भन्न लगाएर । • भर्खर मात्र प्रयोग गर्न थालेका असल बानीहरू बताउन लगाएर । • अभिभावकसँग

		हुने बानीको गर्ने अभ्यास गर्न			• उनीहरूको आनी बानीको बारेमा अभिभावकसँग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	विद्यार्थीहरूको आनीबानीको बारेमा सोधेर
		• स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन । • योग, प्रणायम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने	• मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू । • योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलियो, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा र	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसिपूर्वक सघाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत र सङगीत बजाउने । • विद्यार्थीहरूलाई बजाइएका गीत र सङगीतहरू ध्यान दिएर सुन्नका लागि अनुरोध गर्ने । • उनीहरूलाई जवाफ दिएको आधारमा मन परेको गीत र सङ्गीतलाई दोहोऱ्याएर सुनाउने । • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले मन पराएको गीत र सङ्गीतमा नृत्य गर्नका लागि प्रेरित गर्ने ।	• मन परेका गीतहरू गाउन लगाएर • मन परेका गीत गाउन लगाएर • उनीहरूले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर • उनीहरूले गरेका क्रियाकलापहरूको अवलोकन गरेर ।
				• अवलोकन सिप • पहिचान सिप • अभ्यास सिप	• आफूलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • घर परिवार र छरछिमेकमा मनाइने महोत्सव र चाडर्वहरूमा गर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्ने क्रियाकलापहरूको नाम भन्न लागाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने आफूलाई मन पर्ने क्रियाकलापहरूको कारण बताउन लगाउने ।	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने मन पर्ने क्रियाकलाप नाम मन पर्नुका कारण सोधेर ।
				• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • प्रदर्शन सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई श्वास लिने र श्वास फ्याक्ने (भस्त्रिका प्राणायम) र प्रणव ध्यान र शसकासन सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्वको बारेमा बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई बजारमा तयारी अवस्थामा प्याक गरेर राखिएका विभिन्न थरि खानेकुराहरूको नाम भन्न लगाइ उनीहरूले भनेको आधारमा सूची तयार पार्ने । • ती खानेकुराहरू धेरै पहिले बनाएको हुँदा र त्यसलाई कुहिन नदिन र स्वादिलो बनाउनका लागि विभिन्न अखाद्य बस्तु र रसायनहरू राखिएको विषयमा छलफल गर्ने । • यस्ता खानेकुराहरूलाई मृतप्रायः खानेकुरा अर्थात जङकफुड भनिन्छ भनेर विचार आदान प्रदान गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्व बताउन लगाएर । • जङ्कफुडका विभिन्न नामहरू सोधेर । • जङ्कफुडका फाइदा र वेफाइदाहरू सोधेर • अर्गानिक खानेकुराको भनेको के हो भनी सोधेर ।

		प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	अभ्यास ।		• कुनै पनि रसायनको प्रयोग नगरी घरमै उत्पादन गरेर तयार गरिने खानेकुराहरूलाई अर्गानिक खानेकुरा भनिन्छ भन्ने कुरा उल्लेख गर्दै त्यस्ता खानेकुरारुको नाम र महत्वको बारेमा छलफल गर्ने । • खानामा सकेसम्म एउटै किसिमको स्वादमात्र नभइ ६ किसिमको स्वादहरू (अमीलो, गुलियो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएको खानेकुरा मिलाएर खाँदा शरीर स्वस्थ हुने विषयमा छलफल गर्ने • विद्यार्थीहरूलाई हामी सबेले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न बस्तुहरूको नाम भन्न लगाउने । • ती बस्तुहरूको निर्माण कसले गरेको हो भन्दै उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिज र बस्तुहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने कुराहरूलाई छलफलमा ल्याउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउनका लागि आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिपहरूको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले भूमिका खेलिरहेको हुँदा त्यस्तो श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कुराको छलफलमा गर्ने ।	• अर्गानिक खानेकुराको महत्वको बारेमा सोधेर । • शरीर स्वस्थ राख्नका लागि आवश्यक पर्ने खानाका ६ वटा स्वादहरूको नाम सोधेर । • हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरू बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर ।
६	**हाम्रो वातावरण**	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	**६.१ घरपालुवा जनावर** घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरू	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा पालिएका जनावरहरूको नाम भन्न लगाउने • घरमा पालिएका बाहेक अन्य स्थानीयस्तरमा पालिएका जनावहरू भन्न लगाउने । • स्थानीयस्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरिएका) पालन गरिएका जनावहरूको अवलोकन गराउने । • चित्र/श्रव्यदृश्य सामग्रीको को माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरहरूको परिचय गराउने ।	• घरमा पालन गरेका जनावरहरूको नाम सोधेर • स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरहरूको नाम बताउन लगाएर
		• घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको पहिचान गर्न । • विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न	**६.२ हाम्रा वरपर का बिरुवाहरू** • घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको नाम र चिनारी • विद्यालयको बगैँचामा भएका बोटबिरुवाहरूको नाम र चिनारी	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• घर वरपर भएका, घरको बगैँचामा भएका बिरुवाको नाम बताउन लगाउने । • विद्यालयको बगैँचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरूको अवलोकन गराइ तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • घर वरपर समुदायस्तरमा भएका बिरुवाको अवलोकन गर्न लगाई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने । • शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरूको चित्र/भिडियो देखाइ तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने ।	• घरमा भएका बिरुवाहरूको नाम बताउन लगाएर • विद्यालयको बँगैचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरूको नाम भन्न लगाएर • आफ्नो घर वरपर भएका बिरुवाहरूको नाम बताउन लगाएर
		• घर तथा	**६.३ वृक्षरोपण र**	• सञ्चार	• घरको बँगैचा वा खेतवारीको छेउछाउमा वृक्षरोपण गर्ने सम्बन्धमा	• वृक्षरोपण सम्बन्धी

		विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न	**बोटबिरुवाको संरक्षण** • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरू को हेरचाह	सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोध्ने र खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुरा बताउने • घरमा वृक्षरोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा बताउने र यस सम्बन्धमा उनीहरूको अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउने (बेर्नाहरू वृक्षरोपण गर्ने ठाउमा पुऱ्याउने, पानी सिँचाइ गर्ने आदि) • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने । • वृक्षरोपन सम्बन्धी भिडियो देखाउने र वृक्षरोपनप्रति सकारात्मक सोचको विकास गर्नका लागि आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने	अनुभव बताउन लगाएर • वृक्षरोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयमा बिरुवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर
		• आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन	**६.४ पानी** • स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम	• सञ्चार सिप	• आफ्नो घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गरी अवस्था र अनुभवको बारेमा भन्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने । • समुदायस्तरमा भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने • पानीका प्राकृतिक स्रोतहरूको समेत जानकारी गराउने (कुवाको पानी, मूलको पानी, वर्षाको पानी आदि)	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन लगाएर
		• व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न	**६.५ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप	• कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको एकले अर्कोलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूमध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाइ उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिकाहरू सुनाउन लगाउने । • व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गरिने कार्यहरूको जानकारी गराउने । जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नङ काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि । • व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यहरूको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई ती कार्यमा सरिक गराउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नङ काट्ने आदि । • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्नुपर्ने कारण बताउने र छलफल गर्ने • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा बताउने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने । • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा	• व्यक्तिगत सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर • घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलाहरूको पहिचान गर्न सके नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर • फोहोर रखाइ पश्चात साबुनपानीले

				• वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरसफाइ पश्चात साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्धारा पहिचान गराउने । • घरमा भएका फोहोरहरू र तिनीहरूको रखाइ सम्बन्धमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई अनुभव सुनाउन लगाउने । • कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाहरूको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने र फोहोरको रखाइ व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने र सावुन पानीले हातखुट्टा सफा गर्न लगाउने	हातखुट्टा सफा गरे नगरेको अवलोकन गरेर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिबाट हुन विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न	• स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिबाट हुने विपद्को पहिचान	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट विपद्हरूको पहिचान गर्न लगाउने, • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाउने । • आफ्नो वरिपरि घट्नसक्ने विपदहरूको नाम भन्न लगाउने र विद्याथीको अनुभव छलफल गराउने । • शिक्षकले बिगतका घटनाहरूको अनुभव सुनाउने र सोसम्बन्धी छलफल गराई विपद्को परिचय दिने । • छलफल र अनुभवको माध्यमबाट विभिन्न प्रकारका विपदहरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिको बारेमा अनुभव आदानप्रदान सहित छलफल गर्ने ।	• विपदकोपको चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • विपद्को सामना गरेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाएर • विभिन्न प्रकारका विपद्हरूको नाम सोधेर ।
		• विद्यालय र घरमा आउर्दूजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदिको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन	• विद्यालय र घरमा आउर्दूजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदिको पहिचान र सावधानी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप	• विद्यालय र घरमा आउर्दूजाँदा हुने बाटोमा हुने विभिन्न जोखिमहरूलाई चित्रको माध्यमबाट देखाउने र तिनीहरू के हुन् भन्न लगाउने । • जोखिमयुक्त स्थानहरूको अवलोकन गराउने र ति स्थानहरू किन जोखिमयुक्त भए ? छलफल गराउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जोखिमयुक्त अवश्था देखाउने र यस्तै अवश्था आयो भने तिमिहरू के गर्छौ? छलफल गराउने । • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्री एवं कथाको माध्यमबाट उक्त घटनाहरूबाट सुरक्षित रहने उपाय र सावधानीहरू बताउने ।	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचानको सम्बन्धमा प्रश्न सोधेर • जोखिमबाट बच्ने उपायहरू भन्न लगाएर • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाएर
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू	• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र	• सिकाइ सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान	• चित्र देखाउर्दै चित्रमा भएका कुराहरूको

		जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान आगलागी, आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरू बताउने र सोको अनुसरण गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	बाटोमा हुने दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान आगलागी, आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरूको जानकारी र अनुसरण । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सञ्चार सिप • अनुकरण सिप	आगलागी, आदिकोहरूको चिनारी गराउने । • उक्त विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपदहरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी विषयमा छलफल गराउने । • शिक्षकले कथाको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । • नोट : कुनै एउटा विपद्को परिचय, पूर्वतयारी र सोबाट बच्ने उपाएहरूको बारेमा माथिको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने)	बारेमा सोधेर । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दूर्घटना र विपद्हरूको बारेमा सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास गराई रुजुसूची भरेर

कक्षा २

क्र स	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुरको परिचय**	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नगरपालिका वडा संख्या र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) बताउन । • आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन • स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरूको नाम भन्न । • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न	• आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नगरपालिका वडा संख्या र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) • आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरू • स्थानीय बजार एवम् हाटबजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरू । • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोलहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफू बस्ने वडा नम्बरको स्मरण गराउर्दै आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम सम्झेर भन्न अभिप्रेरित गर्ने । सम्झन नसकेको वा थाहा नभएको अवस्थामा अभिभावकहरूलाई सोधेर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • तत्पश्चात आफू बसेको वडाभित्र अरु कुन कुन गाउबस्तीहरू पर्दछन् भनेर छलफल गर्ने वडाभित्रका विद्यालयहरूको नाम समेत भन्न लगाउने । • तत्पश्चात आफ्नो वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरूको नामको बारेमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरूबाटै सही जवाफको खोजी गर्ने र सही जवाफ आउन नसकेमा एक दिनको समय दिएर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • प्राप्त प्रतिक्रियाहरूका लागि धन्यवाद दिदै तपाईंको वडामा रहेका सामान किनमेल गर्ने बजारहरू र त्यहाँ गएर खरिद गरिने सामानहरूको सूची बनाउनुहोस भनेर समूहमा काम दिएर प्रस्तुत गर्न लगाउने । • कहिल्यै तपाइं एक्लै गएर पनि त्यो बजारमा तपाईंलाई आवश्यक पर्ने सामान किन्नु भएको छ भनी सोध्ने । • कोहलपुर नगरपालिकाको वडा नम्बर र गाउबस्ती उल्लेख गरिएको नक्सा विद्यार्थीहरूलाई अवलोकनका लागि अवसर दिने • उक्त नक्सामा आफ्नो, आफ्नो साथीको र आफन्तहरूको गाउटोल र बस्ती पहिचान गर्न लगाउने । आफूले पहिचान गर्न नसकेमा साथीहरूको सहयोगले पहिचान गर्न प्रेरित गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बसोवास गर्ने वडा नम्बर र टोलको नाम सोधेर • आफ्नो वडामा रहेका गाउटोलहरूको नाम भन्न लगाएर । • आफ्नो वडाको वडा कार्यालयको नाम सोधेर • आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम सोधेर • स्थानीय बजार एवम् हाटबजारको नाम र त्यहाँ पाइने वस्तु वा सामानहरूको नाम सोधेर • कोहलपुरको नक्सा हेरेर आफ्नो र आफ्नो साथीको वडा एवम् टोलका नाम भन्न लगाएर

२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न • हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाँचहरू को परिचय दिन • हाम्रो वडामा बोलिने भाषाहरूको परिचय दिन । • हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिहरूको पहिचान बताउन • हाम्रो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को पहिचान र प्रयोग बताउन ।	• हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको पहिचान • हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाँचहरू को परिचय • हाम्रो वडामा बोलिने भाषाहरूको परिचय • हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिहरूको पहिचान । • हाम्रो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को पहिचान र प्रयोग	• तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको वडामा भएका विभिन्न धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने र उनीहरूले भनेका धार्मिक स्थलहरूको सूची टिप्दै जाने • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्यस्ता केही धार्मिक स्थलहरू प्रदर्शन गरेर यो कुन धार्मिक स्थल हो भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका धार्मिक स्थलहरूको सूची बनाएर हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरू भनेर परिचय गराउने । • कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो वडामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै हाम्रो वडामा नाचिने यस्ता नाचहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने • विद्यार्थीहरूको सहयोगले आफ्नो वडामा विभिन्न जातजातिद्वारा बोलिने विभिन्न भाषाहरूको बारे छलफल गरी सूची बनाउने । • आफू रहेको वडामा बसोवास गरेका विभिन्न जातजातिहरूको विवरण विद्यार्थीहरूबाटै सोधपुछ गरी संकलन गर्ने । • दशैंमा टिकाजमरा लगाउर्दै गरेको फोटो देखाएर यो कुन चाड मनाउर्दै गरेको फोटो हो भनी सोध्ने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरूका आधारमा आफ्नो वडामा यस्तै कुन कुन चाडहरू कुन कुन जातिहरूले मनाउने गर्दछन् भनेर छलफल गर्ने । • विद्यार्थी र शिक्षकको बिचमा भएको छलफलको आधारमा आफ्नो वडाभित्र विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वका बारेमा सूची तयार पार्ने । • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को चित्र प्रदर्शन गरी चिन्न अभिप्रेरित गर्ने र उक्त सामग्रीहरूको प्रयोग बारे छलफल गर्ने ।	• आफ्नो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाएर • फोटो देखाउर्दै यो कुन धार्मिक स्थल हो भनी सोधेर • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामाा नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउर्दै यो कुन नाच हो भनी सोधेर • आफ्नो वडामा मनाइने विभिन्न चाडपर्वको नाउ भन्न लगाएर । • जातजाति र उनीहरूले मनाउने चाडको जोडा मिलाउने प्रश्न सोधेर • विभिन्न स्थानीय सामग्री र त्यसको कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाएर ।
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• सञ्चारका साधनहरूको परिचय र प्रयोग (रेडियो, टि. भी,	• सञ्चारका साधनहरूको परिचय र प्रयोग (रेडियो, टि. भी,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान	• सञ्चारका साधनहरूको चित्र देखाएर यो के हो भन्दै छलफल गर्ने • विद्यार्थीहरूका विचारहरूको सम्मान गर्दै सञ्चारका साधनहरू- रेडियो, टिभी, मोवाइल, पत्रपत्रिका आदिको प्रयोग कसरी	• सञ्चारका साधनको चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • स्वास्थ्य संस्थाको किसिम र

		मोबाइल, पत्रपत्रिका) गर्न । • स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेका स्वास्थ्य (सरकारी र गाउघरमा भएका क्लिनिकहरू) गर्न । • यातायातका साधनहरूको पहिचान र वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल,अटो रिक्सा, बस, कार) • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, बोरिङ, पानी उदृीग आदि) को चित्र हेरी सोको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन ।	मोबाइल, पत्रपत्रिका) • स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य संस्था (सरकारी र गाउँटोल भएका क्लिनिक) हरू । • यातायात साधनहरूको पहिचान र वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल,अटो रिक्सा, बस, कार • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उदृीग, बोरिङ आदि)को पहिचान र उपयोगिता	सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप • प्रयोग सिप	गरिन्छ र प्रयोग गर्नका लागि के कुराको आवश्यकता पर्दछ भन्ने बारेमा चर्चा गर्ने । • कस्तो संस्थालाई स्वास्थ्य संस्था भनिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोधी छलफल गर्ने । • विद्यार्थीका भावना र विचारलाई सम्मान गर्दै चित्र र भिडियोको माध्यमबाट मानिसलाई रोग लाग्न नदिन र रोग लागेपछि उपचार गर्ने सम्बन्धी काम गर्ने संस्थालाई स्वास्थ्य संस्था भनिन्छ भन्दै स्वास्थ्य संस्थाका बर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) सम्बन्धी सहजीकरण गर्ने । • यातायातका विभिन्न साधनहरू - साइकल, मोटरसाइकल, अटो, बस, कार आदिको चित्र देखाएर पहिचान गर्न लगाउने । • यिनीहरूलाई विभिन्न किसिमले बर्गिकरण गर्न सकिन्छ भनेर सहजीकरण गर्ने जस्तै, दुई पाङ्ग्रे र चारपाङ्ग्रे, सरकारी, सार्वजनिक र निजी, इन्धनबाट चल्ने र वत्ती वा सोलारबाट चल्ने आदि । • चित्र र फोटोको माध्यमबाट पानीका विभिन्न स्रोतहरूको पहिचान र उपयोगिताको बारेमा छलफल गर्ने । • आफ्नो घरमा कुन स्रोतको पानी प्रयोग गर्नुहुन्छ भनेर विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्ने ।	उपयोगिताको बारेमा प्रश्न सोधेर • यातायातका विभिन्न साधनहरूको चित्र र नामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाएर । • सेतो प्लेट, रातो प्लेट र कालो प्लेट भएका गाडीहरू भन्नाले कस्ता गाडीहरू हुन भन्ने सोधेर । • पानीका स्रोतहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • पानीको उपयोगिताको बारेमा प्रश्न सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसाय	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विभिन्न पेसा र व्यवसाय झल्किने चित्र वा भिडियो देखाइ पेसा र व्यवसायको जानकारी गराउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको छिमेकी घरका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसाय बताउन लगाउने • छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य मुख्य पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक सहयोग गर्ने	छिमेकी परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा व्यवसाय बताउन लगाएर
		• स्थानीय रुपमा लगााइने बेमौसमी	• स्थानीय रुपमा लगााइने बेमौसमी	• सञ्चार सिप • पहिचान	• चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट विभिन्न बेमौसमी बालीनालीको जानकारी दिने	• बेमौसमी बालीनालीहरूको नाम बताउन लगाएर

		बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) पहिचान गर्न	बालीनालीको पहिचान र सामान्य परिचय	सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप	• उल्लिखित विभिन्न बेमौसमी बालीनाली मध्ये आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनाली पहिचान गर्न लगाउने • कोहलपुर नगरपालिकाका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनालीहरू (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) को जानकारी दिने • विद्यार्थीहरूलाई बेमौसमी बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका बालीनालीको पहिचान गर्न लगाउने	• बेमौसमी बालीनालीको चित्र देखाउदैं सोधपुछ गरेर
		• स्थानीय अन्नबाली (धान,मकै, गहुँ, जौं) परिचय दिन	• हाम्रा स्थानीय अन्नबालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• कोहलपुर नगरपालिकामा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौँ आदि) चित्र वा भिडियोद्वारा देखाउने र तिनीहरूको परिचय दिन लगाउने • ती अन्नबालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरूको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरूको परिचय दिने	• अन्न बालीहरूको परिचय बताउन लगाएर • अन्नबालीहरू र तिनीहरूको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाएर
		• तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को परिचय दिन	• हाम्रा स्थानीय तरकारीहरू	• सञ्चार सिप • सूचना साक्षरता • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरूको नाम बताउन लगाउने र तिनको महत्व बताउन लगाउने । • कोहलपुर नगरपालिकामा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को चित्र वा भिडियो देखाउने र ती मध्ये कुन कुन तरकारीहरू खाने गरिएको छ ? बताउन लगाउने र तिनको परिचय दिन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरूको परिचय दिने ।	• तरकारीको नाम बताउन लगाएर • तरकारीको परिचय दिन लगाएर • विभिन्न तरकारीहरूको चित्र र तिनीहरूको नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर
		• हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम बताउन	• हाम्रा स्थानीय उत्पादनहरू बिक्री गर्ने बजार	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• घरमा उत्पादन गरिएका वस्तुहरू विक्री गर्ने स्थान बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियो वा भ्रमण गराएर उत्पादन गरिएका वस्तुको विक्री गर्ने ठाउँको बारेमा जानकारी दिने • आफ्नो घर वा समुदायमा उत्पादन गरिएका वस्तुको विक्री कहाँ कहाँ गरिन्छ ? बताउन लगाउने	• घर तथा समुदायमा उत्पादन भएका वस्तुको विक्री गर्ने स्थान बताउन लगाएर • उत्पादित वस्तुको विक्री गर्ने ठाउँ चिन्न लगाएर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी बताउन ।	**५.१ आनीबानी र स्वभाव** • नाता सम्बन्धका मानिसहरूको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरूको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरूमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • साथी र चिनेका मानिसहरूका मन परेका र मन नपरेका	• नाता सम्बन्धका व्यक्तिहरूका नाम, नाता एवम् मन पर्ने बानी सोधेर । • कुनै पनि व्यक्ति मन पर्नु र

		• असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको वर्णन र अभ्यास गर्न ।	आनीवानी र स्वभावहरू । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरू ।	• अभ्यास सिप	आनीबानीहरूको सूची बनाउने ।	मन नपर्नुको कारण सोधेर ।
					• हरेक विद्यार्थीलाई मानिसका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सम्झन लगाउने । • हरेकलाई पालैपालो मानिसका मन पर्ने बानी र मन नपर्ने बानी बताउन लगाउने । • हरेकलाई कुनै बानी मन पर्नु र कुनै बानी मन नपर्नुको कारण पालैपालो भन्न लगाउने । • अरुलाई मन पर्ने आनीबानी र स्वभाव भएका मानिसहरूलाई असल र चरित्रवान मानिस भनिन्छ भन्ने कुरा गर्दै असल मानिसहरूका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन-कुन आनीबानी अबदेखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरूबाट प्रतिबद्धता समेत लिने । • उनीहरूको स्वभाव र आनीबानीको बारेमा अभिभावकसंग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	• मन पर्ने आनीबानी बताउन लगाएर • मन पर्नुको कारण सोधेर । • कस्तो मानिसलाई असल र चरित्रवान भनिन्छ भन्ने सोधेर । • हिजोआज देखि अपनाएका असल बानीहरू बताउन लगाएर । • अभिभावकसँग विद्यार्थीहरूको आनीबानीको बारेमा सोधेर ।
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण	**५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप • छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसिपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरूलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	• जानेका वा मन पराएका गीतहरू भन्न लगाएर । • उनीहरूले मन पराउने गीत गाउन एवम् उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर ।
					• घर परिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरूमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरू भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरूको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• घरपरिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाड पर्वको नाम सोधेर । • उत्सव र चाड पर्वका मनपर्ने कुरा भन्न र गर्न लगाएर । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर
					• विद्यार्थीहरूलाई अरुको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरूको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरुलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार	• मानिसका राम्रा आनबानीहरू भन्न लगाएर । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा

					आदान प्रदान गर्न लगाउने । • खुसी हुदै अरुका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने	सोधेर एवम् अनुगमन गरेर । • व्यवहारहरूको अवलोकन गरेर ।
		• आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • अशक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरू बताउन ।	**५.३ योग, व्यायाम, आहार तथा जेष्ठ नागरिक र श्रम प्रतिको सम्मान :** • हाम्रा योग, ध्यान र प्राणायमहरू • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति • अशक्त, ज्येष्ठ नागरिकप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी ।	• प्रदर्शन सिप, • सञ्चार सिप, • विश्लेषण सिप, • तार्किक सिप, • प्रयोग सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • समानुभूति सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर ।
					• विद्यार्थीहरूसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न बस्तुहरूको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिजहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरू बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर ।
					• विद्यार्थीहरूले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले सहयोग गर्‍यौं भने भोलि हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने ।	• जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर । • उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
					• जङ्कफुड अर्थात बजारमा पाइने तयारी खानाका बेफाइदा र घरमा बनाइने खानाहरूका फाइदाहरूका बारेमा विद्यार्थीहरूका समेत अनुभव र भोगाइहरूलाई समेटेर छलफल गर्ने । • आवश्यकता अनुसार यससम्बन्धी फोटो र भिडियोहरू प्रस्तुत गर्ने । • स्वास्थ्य सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिका रुपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• जङ्कफुडका बेफाइदाहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • घरमा बनाउने खानाका फाइदाहरूका बारेमा प्रश्नहरू सोधेर
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका भित्रका वनमा	**६.१ वन्यजन्तु र चरा**	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने	• नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु

		पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन	• नगरपालिकाका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्व		• नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने • नगरपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	तथा चराहरूको नाम सोधेर • वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्व सोधेर
		• वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन	**६.२ बोटबिरुवा र बगैंचा** • वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरण र विकासको परिचय	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• आफू बस्ने वडाका वनहरूको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनहरूमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्धारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्व बताउने • विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी बनाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने • विद्यालय भित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभगी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरूको बारेमा जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको समग्रतालाई वातावरणको रुपमा परिचय गराउने • पर्यावरण सन्तुलन नखल्बलिने गरी उपलब्ध वस्तुहरूको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको कुरा बताउने ।	• वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • विद्यालयको बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर
		• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न	**६.३ पानी** • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने । • भिडियोद्वारा पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू र उपयोग बताउन लगाएर • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीको मितव्ययी किसिमले विभिन्न कार्यमा प्रयोग बारे अवलोकन गरेर

					• उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	
		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	**६.४ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरूलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने • उल्लिखित विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाएर • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाएर • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाएर • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन ।	• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय	• सिकाइ सिप • पहिचान सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट विपदहरू (हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण) को पहिचान र परिचय गराउने • चित्र, पोष्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट भैरहेको घटना पालैपालो व्याख्या गर्न लगाउने र आवश्यक्ता अनुसार शिक्षकले थप सहयोग गर्ने । • शिक्षकले स्थानीय स्तरमा घट्ने विपद्हरूको केही उर्दाहरण दिने र बाँकि विद्याथीलाई भन्न लगाउने र एकआपसमा छलफल गर्न लगाउने ।	• विपद्को चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाएर
		• घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको परिचय दिने । • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र	• घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप	• चित्रको माध्यमबाट त्यहाँ के भइरहेको छ ? चित्रमा के देखियो ?आदि जस्ता प्रश्नहरू सोधेर जोखिमहरू परिचय दिन अभिप्रेरित गर्ने । • घर भित्र जोखिम हुनसक्ने विभिन्न अवस्था वा स्थानको बारेमा छलफल गराउने । • चित्रमा भएको जस्तै अवस्था भयो भने तपाईंहरू के गर्नुहुन्छ भन्ने विषयमा छलफल गराउने । • ति स्थानहरूमा सुरक्षित रहनका लागि गरिने पूर्वसावधानीहरूको बारेमा छलफल गराउने । • घरमा हुँदा विभिन्न जोखिमरूबाट बच्ने उपाएहरू छलफल	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचान गराई उक्त जोखिमबाट बच्ने उपाय भन्न लगाएर

		अनुसरण गर्न ।			गराउने र शिक्षकले आवश्यक्ता अनुसार सहयोग गर्ने ।	
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट पालैपालो विभिन्न विपद्हरू (वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण) को चिनारी गराउने । • ति विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपदहरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी छलफल गराउने । • शिक्षकले कथा वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । नोट :कुनै एउटा विपद्को परिचय, पूर्वतयारी र सोबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा माथिको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने	• विभिन्न विपद्हरूको नाम र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाएर ।

कक्षा ३

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुरको परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय सहित प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू उल्लेख गर्न • हाम्रो नगरपालिकाको हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन • हामी बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक	• कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय (प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू) • हाम्रो नगरपालिकाको हावापानी (वर्षा र हिउँद) • आफ्नो वडा र वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू • हामी बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप	• नक्सा वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट विद्यार्थीको पूर्वज्ञानलाई समेत उपयोग गर्दै वडासंख्या, जनसंख्या, जातजाति, प्रमुख स्थलहरू सहित कोहलपुरको परिचय दिने । • नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षले गर्ने प्रमुख कामको सम्बन्धमा कानुनको समेत आधार लिएर छलफल गर्ने । • यससम्बन्धमा नगरपालिकामै कार्यरत जानकार र आधिकारिक व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गर्ने । • वर्षा र हिउर्दूमा के फरक छ भन्ने कुरालाई विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफललाई अघि बढाउने । • हिउर्दूमा हुने हावापानी र वर्षामा हुने हावापानीलाई चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट प्रष्ट पार्दै यसको भिन्नता बताउन विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्ने । • कोहलपुरमा कुन कुन महिना हिउर्दू र कुन कुन महिना वर्षा याम हुन्छ ? त्यति बेला हावापानी कस्तो हुन्छ र त्यसबाट सुरक्षित रहन के गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थी र शिक्षकले छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने ।	• कोहलपुर न.पा.को वडा संख्या, जनसंख्या, जातजाति र प्रमुख स्थलहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • नगरप्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षको कामको बारेमा सोधेर • कोहलपुरमा कुन कुन महिना र कुन कुन महिना वर्षा हुन्छ भन्ने सोधेर • बालबालिकाका निम्ति वडाले गर्ने कामहरू सोधेर । • आफ्नो वडामा भएका शैक्षिक संस्थाहरूको

		संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन । • हाम्रो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा कोहलपुर नगरपालिकाको पहिचान बताउन ।	शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय • हाम्रो नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरू • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा कोहलपुर नगरपालिकाको पहिचान		• वडा कार्यालयले बालबालिकाका निम्ति गर्ने मुख्य काम के हो भनेर छलफल गर्ने । यसका लागि स्रोतव्यक्तिका रुपमा पालिकाकै बालबालिकासम्बन्धी काम गर्ने आधिकारिक व्यक्तिलाई अनुरोध गर्ने । • आफू बसिरहेको वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरू (विद्यालय र कलेज) को नाम, ठेगाना र कतिसम्म अध्ययन अध्यापन हुन्छ भन्ने बारेमा फोटो समेत प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने । आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित संस्थाको भ्रमण समेत गर्ने । • विद्यार्थीहरूको अनुभवको आधारमा कोहलपुरभित्र रहेका मुख्य बजार र प्रमुख सडकहरूको बारेमा छलफल गर्ने । • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा कोहलपुरको अवस्थितिलाई पहिचान गर्न विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	फोटो देखाएर शैक्षिक संस्थाको नाम सोध्ने • कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका प्रमुख बजार र सडकको नाम सोधेर • लुम्बिनी प्रदेशको नक्सा देखाउदैं कोहलपुरको अवस्थिति सोधेर ।
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर- कोहलपुर चौराहा, रामजानकी मन्दिर- चप्परगौडी, शिव मन्दिर- पेन्सन क्याम्प नजिक, हनुमान मन्दिर- मदनचोक, कृष्ण मन्दिर- रझेना, चण्डिका मन्दिर- चटार, चर्चहरू, मस्जिद, गुम्बा, स्तुप, थारूको भुँइयाथान) को पहिचान गर्न । • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाँचहरू (देउसी	• कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर- कोहलपुर चौराहा, रामजानकी मन्दिर- चप्परगौडी, शिव मन्दिर- पेन्सन क्याम्प नजिक, हनुमान मन्दिर- मदनचोक, कृष्ण मन्दिर- रझेना, चण्डिका मन्दिर- चटार, चर्चहरू, मस्जिद, गुम्बा, स्तुप, थारूको भुँइयाथान) को पहिचान । • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाँचहरू (देउसी	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पिहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरताको सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो पालिकामा भएका विभिन्न धार्मिक स्थलहरूको नाम र परिचय भन्न लगाउने र उनीहरूले भनेका आधारमा सूची टिप्दै जाने । • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्यस्ता केही धार्मिक स्थलहरू प्रदर्शन गरेर यो कुन धार्मिक स्थल हो भनी विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने । • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका धार्मिक स्थलहरूको सूची बनाएर कोहलपुर नगरपालिका भएका धार्मिक स्थलहरू भनेर परिचय गराउने । • कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो पालिकामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्ने । • कोहलपुर नगरपालिकामा नाचिने यस्ता नाचहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने र यी नाचहरू कतिबेला नाचिन्छ र कुन जातिले नाच्दछन् भनी सामान्य परिचय दिने • सहजकर्ताका रुपमा स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई प्रयोग गर्न सकिने । • आफ्नो पालिकामा मनाइने थारू जातिको अटवारी पर्व र सबै जातिले मनाउने होली पूर्णिमा फागु पर्व, अष्टमी, गुडिया, छठको बारेमा सामान्य परिचयका साथै उक्त पर्वहरूमा खाने परिकार र गरिने क्रियाकलापहरूको बारेमा छलफल र चार्टको माध्यमबाट जानकारी गराउने ।	• आफ्नो नगरपालिकामा भएका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउदैं यो कुन धार्मिक स्थल र कहाँ पर्छ भनी सोधेर • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर । • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो नगरपालिकामा नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाएर । • फोटो देखाउदैं यो कुन नाच हो र कति बेला कुन जातिले नाच्छन भनी सोधेर । • अटवारी र होली पूर्णिमा पर्वमा गरिने क्रियाकलापको बारेमा सोधेर

		भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा, सखिया नाच, कौरा) को परिचय दिन । • हाम्रो नगरपालिकाभित्र मनाउने अटवारी पर्व र फागु पूर्णिमा/होली, अष्टमी, गुडिया, छठको परिचय दिन • हाम्रो वनजङ्गलको परिचय (बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वनहरू) • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को उपयोगिता बारे बताउन	भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा, सखिया नाच, कौरा) को परिचय । • हाम्रो नगरपालिकाभित्र मनाउने अटवारी पर्व र फागु पूर्णिमा/होली, अष्टमी, गुडिया, छठको परिचय । • हाम्रो वनजङ्गलको परिचय (बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन) • हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को उपयोगिता		• वनजङ्गलले हामीलाई के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र उनीहरूले भनेका आधारमा वनजङ्गलको महत्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने । • बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज र सामुदायिक बनको बारेमा सामान्य परिचय दिने । • यसका लागि उपलब्ध हुन सकेमा वन कार्यालयको कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने । • वास्तविक वस्तु वा चित्रको माध्यमबाट हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को परिचय गराइ उक्त सामग्रीहरूको प्रयोग र उपयोगिताको बारेमा सहजीकरण गर्ने • बस्तुको नाम र यसले गर्ने कामको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने । • उल्लिखित स्थानीय सामग्रीहरूमध्ये आफ्नो घरमा भएका सामग्रीहरूको विद्यार्थीहरूलाई नाम भन्न लगाउने र ती बाहेक अन्य स्थानीय सामग्रीहरू पनि घरमा भए पनि सोको पनि नाम र परिचय दिन विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	• वनजङ्गलले मानिसलाई दिने फाइदाहरूको सूची बनाउन लगाएर । • गाउटोलमा पाइने स्थानीय सामग्रीको नाम र कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाएर । • कुनै स्थानीय सामग्रीको चित्र देखाउदैं सोको नाम भन्न लगाएर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• सञ्चारका साधनहरू (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) को प्रयोग र उपयोगिता बताउन • स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य (सरकारी र गाउघरमा भएका	• सञ्चारका साधनहरूको प्रयोग र उपयोगिता (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) • स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेको स्वास्थ्य (सरकारी र गाउघरमा भएका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप • प्रयोग सिप	• सञ्चारका साधनहरूको चित्र देखाएर यो के हो भन्दै त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका र प्रयोग गर्नुको कारण अर्थात उपयोगिताको बारेमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरूका विचारहरूको सम्मान गर्दै सञ्चारका साधनहरू-रेडियो, टिभी, मोवाइल, पत्रपत्रिका आदिको प्रयोग र उपयोगिताको बारेमा चर्चा गर्ने । • स्वास्थ्य संस्थाले गर्ने कामको बारेमा विद्यार्थीको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोधी छलफल गर्ने । • विद्यार्थीका भावना र विचारलाई सम्मान गर्दै चित्र र भिडियोको माध्यमबाट मानिसलाई स्वस्थ बनाउन र रोगबाट मुक्त गराउने काम स्वास्थ्य संस्थाहरूले गर्ने कार्यलाई छलफलमा ल्याउने ।	• सञ्चारका साधनको काम र नामको जोडा मिलाउन लगाएर • स्वास्थ्य संस्थाको महत्व र उपयोगिताको बारेमा प्रश्न सोधेर • यातायातका महत्व र उपयोगिताको बारेमा प्रश्न सोधेर । • सेतो प्लेट, रातो प्लेट र कालो प्लेट भएका गाडीहरू भन्नाले कस्ता गाडीहरू हुन भन्ने सोधेर

		क्लिनिकहरू) को महत्व उल्लेख गर्न • यातायात साधनहरूको वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) र महत्व बताउन । • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्गीग, बोरिङ आदि)को प्रयोग र महत्व बताउन ।	क्लिनिकहरू) महत्व । • यातायात साधनहरूको वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) र महत्व • पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्गीग, बोरिङ आदि)को प्रयोग र महत्व		• हामी बसेको गाउबस्ती कतै पनि स्वास्थ्य संस्था नहुदो हो त अवस्था के हुन्थ्यो होला भनेर परिकल्पना गरी विद्यार्थीहरूलाई भन्न लगाउने । • सेतो प्लेट, रातो प्लेट र कालो प्लेट भएका गाडीहरू कस्ता कस्ता गाडीहरू हुन भनेर विद्यार्थीहरूलाइ पूर्व ज्ञानको आधार छलफल गरी सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई सडकको छेउमा लिएर निश्चित समयसम्म सडकमा गुडेका यातायातका साधनमध्ये केहीलाई दुइ पाङ्ग्रे र चार पाङ्ग्रे र केहीलाई सरकारी (सेतो प्लेट), निजी (रातो प्लेट) र सार्वजनिक (कालो प्लेट) साधनको संख्या टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • यातायातका साधनहरूको उपयोगिताको बारेमा छलफल गर्ने र यातायात नहुँदो हो त हाम्रो जीवन कस्तो हुन्थ्यो होला भनेर परिकल्पना गरी भन्न लगाउने । • हामी हाम्रो घर तथा विद्यालयमा पानी के के कामका लागि प्रयोग गर्छौं भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्दै कक्षालाई अगाडि बढाउने । • पानी बिनाको जिन्दगानी कस्तो हुन्थ्यो होला भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोधेर जवाफ दिन प्रेरित गर्दै पानीको महत्वको बारेमा छलफल गर्ने ।	। • पानीका स्रोतहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • पानीको महत्वको बारेमा प्रश्न सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर ।
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन ।	• हाम्रो पालिकाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफूले चिनेका र आफ्नो समुदायका मानिसले गर्ने पेसा व्यवसायको नाम बताउन लगाउने • कोहलपुर नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसले गर्ने विभिन्न पेसा व्यवसायहरूको चित्र वा भिडियोद्धारा प्रदर्शन गर्ने र ती पेसा व्यवसायहरूको परिचय दिने	• कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरू बताउन लगाएर
		• मसलाजन्य बाली बाली (मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, खुर्सानी) को परिचय दिन	• हाम्रो पालिकामा हुने मसलाजन्य बालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा समुदायका मानिसले गर्ने मसलाजन्य बालीहरूको नाम बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियोद्धारा कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले खेती गर्ने मसलाजन्य बालीनालीहरू(मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, अदुवा, खुर्सानी) को परिचय दिने • मसलाजन्य बालीनालीको खेती गरिएको ठाउँमा विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका मसलाजन्य बालीनालीहरूको परिचय दिने ।	• मसलाजन्य बालीनालीको नाम बताउन लगाएर • मसलाजन्य बालीनालीको नाम र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाएर
		• नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, चना,	• हाम्रा नगदेबालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट कोहलपुर नगरपालिकामा खेती गरिने नगदेबालीहरू (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, चना, भटमास आदि) प्रदर्शन गर्ने	• नगदेबालीहरूको नाम बताउन लगाएर • नगदेबालीको चित्र र

		भटमास आदि) को परिचय दिन			• उल्लिखित नगदेबालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने नगदेबाली बताउन लगाउने • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका नगदेबालीहरूको अवलोकन गर्नको लागि भ्रमण गराउने र नगदेबालीहरूको परिचय दिने	नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर
		• बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) को परिचय दिन	• हाम्रा बेमौसमी बालीहरू	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट कोहलपुर नगरपालिकामा खेती गरिने बेमौसमी बालीहरू (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) देखाउने र तिनको परिचय दिने • उल्लिखित बालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीहरू बताउन लगाउने • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका बेमौसमी बालीको अवलोकन गराउने र जानकारी दिन लगाउने ।	• बेमौसमी बालीको नाम बताउन लगाएर • बेमौसमी बालीको परिचय दिन लगाएर • बेमौसमी बालीको चित्र र नामबिच जोडा मिलाउन लगाएर
		• परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जाँतो, ढिकी, कोल) को परिचय दिन • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ढिकीजाँतो-मिल) को तुलना गर्न	• हाम्रा परम्परागत स्थानीय प्रविधि र आधुनिक प्रविधिहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समस्या समाधान तथा निर्णय सिप • तार्किक सिप	• विभिन्न परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरू (जाँतो, ढिकी, कोल) आदिको प्रदर्शन गर्ने र ती प्रविधिहरूको परिचय दिने । • ती प्रविधिहरू मध्ये विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा भएका प्रविधिहरू बताउन लगाउने र तिनीहरूले के कसरी कार्य गर्दछन् ? बताउन लगाउने • परम्परागत प्रविधिको सट्टामा आजभोलि प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरू हलोको सट्टा ट्याक्टर, ढिकीजाँतोको सट्टा मिलको प्रयोग भएको बताउन लगाउने र शिक्षकले थप जानकारी दिने • परम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाउने र थप पृष्ठपोषण दिने	• परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरूको नाम र तिनले गर्ने काम बताउन लगाएरर • पराम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाएर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	**५.१ बानी र स्वभाव :** • साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको विकास र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरूको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरूमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • नातासम्बन्धको हिसावले उच्च र स्वभाव एवम् आचरणको हिसावले अब्बल मानिसहरूलाई आदर र सम्मान गर्नु पर्ने सन्दर्भलाई चित्रात्मक एवम् भिडियोको माध्यमबाट विषयवस्तु प्रस्तुत गर्नुका साथै कुनै एउटा विद्यार्थीको परिवारलाई उर्दाहरणको रुपमा प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूका नाम, नाता एवम् मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सोधेर । • कुनै पनि मानिस मन पर्नु र नपर्नुको कारण सोधेर । • सम्मान र आदर ककसलाई गर्ने भन्ने विषयमा प्रशन सोधेर
		• स्थानीयस्तरमा	**५.२. गीत, सङ्गीत,**	• सञ्चार	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन	• जानेका वा मन

		आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न । • आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	**नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास • हाम्रा उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू • आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति	सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप	लगाउने । • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसिपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरूलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	पराएका गीतहरू भन्न लगाएर । • उनीहरूले मन पराउने गीत गाउन एवम् उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर ।
				• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सिप	• घर परिवार र गाउटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरूमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरू भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरूको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरूलाई मन पर्ने क्रियाकलाप भन्न लगाएर । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर ।
				• सञ्चार सिप, • छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप, • प्रयोग सिप	• विद्यार्थीहरूलाई अरुको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरूको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरुलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार आदान प्रदान गर्न लगाउने । • खुसी हुदै अरुका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।	• मानिसका राम्रा आनबानीहरू भन्न लगाएर । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा सोधेर एवम् अनुगमन गरेर । • व्यवहारहरूको अवलोकन गरेर ।
				• सञ्चार सिप, • विश्लेषण सिप, • तार्किक सिप, • प्रयोग सिप, • स्वीकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न बस्तुहरूको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम नगरेको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिजहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाएर । • यी बस्तुहरू कसले बनाउछ भने सोधेर • आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर ।

				•		
		• ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न ।	**५.३. योग, व्यायाम, आहार तथा जेष्ठ नागरिक र श्रम प्रतिको सम्मान** • आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास • घरपरिवार र समाजका, अशक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रतिको सहयोग र सम्मान • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी ।	• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • प्रदर्शन सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर ।
				• सञ्चार सिप, • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • समानुभूति सिप,	• विद्यार्थीहरूले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामी पनि त्यो अवस्थामा हुन सक्छौं कि सक्दैनौं भनेर पनि सोधपुछ गर्ने । • हामीले सहयोग गर्‍यौं भने भोलि हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूलाई जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाएर । • उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर • उनीहरूलाई विद्यार्थीले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर ।
				• सञ्चार सिप, • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • समानुभूति सिप,	• जङ्कफुड खानाले हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइाको बारेमा चित्र, फोटो, भिडियो आदिको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीका अनुभवहरूलाई समेत प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने जानकारी वा स्वास्थ्यका कर्मचारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• जङ्कफुडबाट हुने हानिको बारेमा प्रश्न सोधेर । • घरमा तयार गरिने खानका फाइदाका बारेमा प्रश्न सोधेर
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न	**६.१ वन्यजन्तु र चरा** • नगरपालिकाभित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको नाम	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता	• आफूले देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • आफ्नो वडा तथा नगरपालिका भित्रका वनहरूमा आफूले थाहा पाएका वन्य जन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • नगरपालिका भित्र वन क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/ चित्र/ भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान गर्न लगाउने र यस कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने ।	• वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाएर • स्थानीयस्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाएर

					• उक्त क्षेत्रमा पाइने अन्य वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा सोधखोज गरी बताउने परियोजना कार्य दिने	
		• स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग बताउन • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	**६.२ बोटबिरुवा र बगैँचा** • स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय • स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्व, उपयोग, वर्गीकरण) • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरूको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माणको महत्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) • विद्यालयमा बाल बगैँचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैँचा निर्माणमा सहभागी गराउने • सम्भव भए सम्म घरमा बगैँचा निमाण गर्ने परियोजना कार्य दिने र घरको अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने	• घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरूको नाम सोधेर • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाहरूको नाम भन्न लगाएर • विद्यालयको बगैँचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर घरमा बगैँचा निर्माण गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर
		• घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न	**६.३ पानी** • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप प्रयोग सिप	• आफ्नो घर तथा घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग बताउन लगाएर • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई आवश्यकताअनुसार घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर
		• फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन • विद्यालयमा फोहोरमैलाको	**६.४ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • व्यक्तिगत	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरिने कार्यहरूको रुपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने • सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरिने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने	• सरसफाइको परिचय दिन लगाएर • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर

		वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागीता हुन • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गर्न • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागीता हुन	सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन (कुहिने, नकुहिने र तरल) • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागीता • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान • वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागीता	• स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्न गर्ने कार्यहरू नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा बताउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने फोहोरहरू ठोस (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोर हुने र यी फोहोरहरूलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपायहरू अपनाउनुपर्ने कुराहरूमा छलफल गराउने • घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायस्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने र यस कार्यले गर्दा रोगहरू नलाग्ने जस्ता फाइदाहरू हुने कुरा बताउने र छलफल गराउने • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायहरूमा छलफल गराउने र सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफूले पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घरवरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासहरू श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने	• व्यक्तिग सरसफाइ गरे नगरेको अवलोकन गरेर • फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू बताउन लगाएर • घर तथा विद्यालय वरपर भएका फोहोरहरूलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाएर • फोहोरमैलको व्यवस्थापनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घर वरपरको वातावरण सफा गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• विपदको परिचय दिन । • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन ।	• विपदको परिचय • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• चित्र र पोष्टरका माध्यमबाट विपद पहिचान गर्न लगाउने • चित्रमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाइ विपदको परिचय दिने । • विद्याथीलाई हाम्रो वरपर घट्ने विभिन्न विपदहरूको बारेमा छलफल गर्न लगाई शिक्षकले पनि विभिन्न विपदहरूको बारेमा आफ्नो अनुभव सुनाउने । • अनुभव साटासाट गर्दा आएका विपदको सूची बनाउन लगाउने र प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद छुट्याउन लगाउने । • प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदका बारेमा विद्यार्थीलाई छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।	• हाम्रो वरपर हुने विपदहरूको सूची बनाई प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदहरू छुट्याउन लगाएर ।
		• विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने	• विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• जोखिमका बारेमा चर्चा गर्दै विद्यालयभित्र हुनसक्ने विभिन्न जोखिमहरूको छलफल ।	• विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने

		जोखिमहरू जस्तै छत, विजुली, भऱ्याङ, चिप्लेटी, पिङ, गेट, झयाल, ढोका, खेल साम्रगी, फर्निचर, शौचालय आदिको पहिचान गरी सोबाट सावधान हुन	जोखिमहरू जस्तै छत, विजुली, भऱ्याङ, चिप्लेटी, पिङ, गेट, झयाल, ढोका, खेल साम्रगी, फर्निचर, शौचालय आदिको पहिचान र सावधानी	• स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप	• विद्यालय परिसर भ्रमण वा अवलोकन गरी विभिन्न जोखिमयुक्त स्थानहरू पहिचान गराउने र ती स्थानहरू जोखिमयुक्त हुनुको कारणबारे छलफल गर्ने/गराउने । • विद्यालयमा हुने सम्भाव्य जोखिमहरूको सूची बनाउन लगाउने • विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।	उपायहरूको तालिका बनाउन लगाएर
		• भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• भुकम्प र रोगको महामारी जस्तै कोभिड, झाडा पखाला, टाइफाइड आदि बाट सुरक्षा । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमले भूकम्पको चिनारी गराउने र यससम्बन्धी अनुभव समेत आदानप्रदान गर्ने गराउने । • चित्रको माध्यमले भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउने र छलफल गराउने । • भूकम्पबाट हुने क्षति कम गर्नका लागि कृतिम घटना अभ्यास गराउने • चित्र र श्रव्यदृष्य सामग्रीको माध्यमले महामारीको जानकारी दिने । • चित्र र श्रव्यदृष्य सामग्रीको माध्यमले विभिन्न महामारीबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • महामारीका समयमा त्यसबाट बच्ने उपायहरू समूहमा छलफल गर्ने लगाउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।	• भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाएर • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित हुने उपायहरू बताउन लगाएर ।

कक्षा ४

क्र. स.	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुर को परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन • आफ्नो वडा भित्रका समुदायका मानिसहरूको मुख्य पेसार जातजातीहरूको सूची बनाउन • आफ्नो वडाको अवस्थिति र जनसंख्या बताउन • हाम्रो नगरपालिकामा रहेका वनजङ्गल, खोलानालाहरूको परिचय दिन • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल • हाम्रो वडा भित्रका समुदायका मानिसहरूको मुख्य पेसार जातजातिहरू • आफ्नो वडाको अवस्थिति र जनसंख्या • हाम्रो नगरपालिकामा रहेका वनजङ्गल र खोलानालाहरू • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने सेवाहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षता सिप	• कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा देखाएर तपाईंको गाउँबस्ती कहाँनेर पर्दछ र तपाईंहरूको आफन्त र मन पर्ने साथीहरूको गाउँबस्ती कहाँ पर्दछ भनेर सङ्केत गर्दै भन्न लगाउने • तत्पश्चात कोहलपुरको नक्सा देखाउदै शिक्षकले कोहलपुर नगरपालिकाको अवस्थिति र यसका सिमानामा भएका जिल्ला र पालिकाहरूको नाम बताउने • साथै कोहलपुर नगरपालिकाको क्षेत्रफल बताउने • कोलपुर नगरपालिकामा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति र उनीहरूको मुख्य पेशाको बारेमा विद्यार्थीहरूको अनुभव र पूर्वज्ञानलाई समेत आधार मानी सूची बनाउने • विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो अर्था विद्यालय अवस्थित रहेको वडाको अवस्थिति, यसको सिमानाका वडा र बस्तीहरू एवम् जनसंख्या समेतको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका खोलानाला र वनजङ्गलहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै नाम र तिनीहरूको अवस्थितिको बारेमा सहजीकरण गर्ने • नगरपालिकाको वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवा र सेवा प्रवाहको प्रक्रियाको बारेमा छलफल गर्दै सूचीको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने । • यस सम्बन्धी सहजीकरणका लागि वडा कार्यालयबाट जिम्मेवार पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्ने	• नगरपालिकाको पूर्व, पश्चिम, उत्तर र दक्षिणमा पर्ने स्थानहरू सोधेर • नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल सोधेर • नगरपालिकाको नक्सा देखाउदै तपाईंको वडा कुन हो भन्ने सोधेर । • तपाइको वडामा बस्ने प्रमुख जातजाति कुन कुन हुन् भनी सोधेर • कोहलपुरका प्रमुख खोलानालाको बारेमा सोधेर • वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवाको बारेमा सोधेर
२	**हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङगल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्व बताउन • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, अटुवा-जनावर धपाउन	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङगल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्व • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, अटुवा-	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• हामीलाई जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, तालपोखरीले के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र उनीहरूले भनेका आधारमा जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला र तालपोखरीको महत्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने • सामुदायिक वनको संरक्षणको महत्वको बारेमा वन उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीलाई नै आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • यसरी नै मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, अटुवा-जनावर धपाउन बनाइएको अग्लो मचान) आदिको परिचय र महत्वका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको अनुभव र पूर्वज्ञानको आधारमा छलफल गर्ने • यसरी छलफलबाट आएका बूँदाहरूलाई समेटेर मन्दिर, अस्पताल,	• जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, ताल पोखरीबाट मानिसलाई हुने फाइदा सोधेर • मानव निर्मित सम्पदाको महत्वको बारेमा प्रश्न सोधेर • मन्दिर र विद्यालयले मानिसलाई दिने फाइदाको बारेमा सोधेर • मानिसले चाडपर्व किन मनाउछ भन्ने सोधेर

		बनाइएको अग्लो मचान) आदिको परिचय र महत्व बताउन • हाम्रा चाडपर्व (दसैं, तिहार, तिज, शिवरात्री, ईद, होलिका, अष्टिम्की, गुडिया (होलिका, गुडिया, अटवारी, अष्टिम्की थारू पर्व) क्रिसमस) को परिचय दिन • स्थानीय लोकगीत र लोकनृत्य : तिज गीत, भजन , देउडा, मैना, कर्खा गीत ख) स्थानीय लोक नृत्य (तिज, भैली नाच, कुरकुटे नाच, भजन, मयुर, मघौटा, देउडा, टप्पाको परिचय दिन • स्थानीय लोकबाजाः पञ्चे बाजा, सारंगी, डम्फु, मादल, मुरलीको परिचय दिन • कोहलपुरमा रहेको थारू सङ्ग्राहलय) को परिचय दिन	जनावर धपाउन बनाइएको अग्लो मचान) आदिको परिचय र महत्व • हाम्रा चाडपर्व (दसैं, तिहार, तिज, शिवरात्री, ईद, होलिका, अष्टिम्की, गुडिया (होलिका, गुडिया, अटवारी, अष्टिम्की थारू पर्व) क्रिसमस) को परिचय • स्थानीय लोकगीत र लोकनृत्य : तिज गीत, भजन, देउडा, मैना, कर्खा गीत, तिजनाच, भैली नाच, कुरकुटे नाच, भजन, मयुर, मघौटा, देउडा, टप्पाको परिचय • स्थानीय लोकबाजाः पञ्चे बाजा, सारंगी, डम्फु, मादल, मुरलीको परिचय • कोहलपुरमा रहेको थारू सङ्ग्राहलय) को परिचय		क्याम्पस, विद्यालय, नहर, कुवा, मचान आदिको महत्वको बारेमा विद्यार्थीहरूको समूह बनाइ सूची तयार गर्न लगाउने • विभिन्न चाडपर्वहरू जस्तै-दसैं, तिहार, तिज, शिवरात्री, ईद, होलिका, अष्टिम्की, गुडिया (होलिका, गुडिया, अटवारी, अष्टिम्की थारू पर्व) क्रिसमस आदिको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई के थाहा छ ? भन्ने सोधेर उनीहरूलाई प्राप्त भएको जानकारीको आधारमा उल्लिखित चाडपर्वहरूको परिचय दिने • परिचय दिने क्रममा विभिन्न उक्त चाडपर्वहरू मनाउँदा लगाउने पहिरन, चाडपर्व मनाउने जातजाति, चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप आदिलाई फोटो र भिडियोहरूको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित चाडपर्वका जानकार व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • स्थानीय लोकगीत र लोकनृत्यहरू जस्तै - तिज गीत, भजन , देउडा, मैना, कर्खा गीत, तिज नाच, भैली नाच, कुरकुटे नाच, भजन, मयुर, मघौटा, देउडा, टप्पा आदिको परिचय दिने क्रममा फोटो र भिडियो देखाइ सहजीकरण गर्ने • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित लोकगीत र लोकनृत्यका जानकार व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • स्थानीय लोकबाजाहरू- पञ्चे बाजा, सारंगी, डम्फु, मादल, मुरली आदिको चित्र र स्वरसहितको भिडियो क्लिप सहित परिचय दिने । • परिचय दिने क्रममा यस्ता बाजाहरू बजाउने अवसर, बजाउने समुदाय र बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री र तरिका आदिको बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने • कोहलपुरमा रहेको थारू सङ्ग्रहालयको फोटो सहित परिचय दिने • आवश्यकता अनुसार सङ्ग्रहालयको अवलोकन भ्रमणको समेत विद्यार्थीलाई अवसर प्रदान गरेर सहजीकरण गर्ने	• थारू जातिले मनाउने विभिन्न चाडपर्व र ती चाडपर्वमा उनीहरूले खाने परिकारहरूको बारेमा सोधेर • विभिन्न नृत्यहरूको फोटो देखाएर यो नृत्यको नाम के हो भनी प्रश्न सोधेर • कुनै लोकभाको गीत सुनाएर यो लोकगीतको नाम के हो भनी सोधेर • स्थानयि लोकबाजाको चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाउन दिएर । • थारू सङ्ग्रहालयको अवलोकन पश्चान त्यहाँ देखेको सबैभन्दा मन पर्ने कुराको बारेमा सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर
३	**हाम्रा विकासका**	• शिक्षा अन्तर्गत विद्यालयहरूको	• शिक्षा अन्तर्गत विद्यालयहरूको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• कोहलपुरमा भएका कुन कुन विद्यालयहरूमा तिमी गएका छौ भनेर छलफल गर्दै कक्षा सञ्चालन गर्ने ।	• विद्यालयको फोटो देखाएर विद्यालय पहिचान गर्न

	पूर्वाधारहरू	परिचय दिन • स्वास्थ्य अन्तर्गत नगर भित्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक सस्थाहरूको परिचय दिन • सञ्चार अन्तर्गत नगर भित्रका रहेका सञ्चार सेवा प्रदायक सस्थाहरू (N TV कोहलपुर , FM रेडियोहरू , पत्र पत्रिकाहरू) को परिचय दिन • यातायात र ढुवानीका का साधनहरू अन्तर्गत बस, ट्रक, ट्याक्टर, अटो रिक्सा, ट्रिपर, स्कुटर आदिको परिचय दिन • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय दिन	परिचय • स्वास्थ्य अन्तर्गत नगरभित्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक सस्थाहरूको परिचय • सञ्चार अन्तर्गत नगर भित्रका रहेका सञ्चार सेवा प्रदायक सस्थाहरू (N TV कोहलपुर , FM रेडियोहरू , पत्र पत्रिकाहरू) को परिचय • यातायात र ढुवानीका साधनहरू अन्तर्गत बस, ट्रक, ट्याक्टर, अटो रिक्सा, ट्रिपर, स्कुटर आदिको परिचय • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय	• सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै कोहलपुरमा रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूको फोटो समेत देखाएर नाम, ठेगाना र सञ्चालित कक्षा सहितको सूची तयार गर्ने । • केही संस्थागत र केही सामुदायिक विद्यालयको अवस्था अवलोकनका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर मिलाउने • विद्यार्थीहरूलाई कोहलपुर नगरमा रहेका कुन कुन स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था अर्थात अस्पतालहरूमा गएका छौ भनेर त्यहाँ किन गएको हो भन्दै कक्षाको आरम्भ गर्ने • विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै उनीहरूकै सहयोगमा कोहलपुर नगर क्षेत्रमा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको सूची तयार गर्ने । • स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको कामको बारेमा छलफल गर्दै सूची तयार गर्ने • विद्यार्थीहरूको अनुभव समेतका आधारमा सञ्चार अन्तर्गत कोहलपुरमा रहेका एनटिभी कोहलपुर, एफएम रेडियोहरू र प्रकाशन हुने पत्रपत्रिकाहरूको बारेमा परिचय दिने • आवश्यकता अनुसार विद्यार्थीहरूलाई सञ्चारका कार्यालयहरूमा गएर अवलोकन गरेर जानकारी लिनका लागि अवसर दिने • विद्यार्थीहरूलाई यातायात र ढुवानीका साधनहरूको चित्र देखाएर यो के को चित्र हो भनेर सोध्दै कक्षाको आरम्भ गर्ने • यातायात र ढुवानीका साधनहरू अन्तर्गत बस, ट्रक, ट्रयाक्टर, अटो रिक्सा, ट्रिपर, स्कुटर आदिले के काम गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्ने • छलफलकै आधारमा यातायातका साधन र सामान ढुवानीका साधनहरूको सूची बनाउन विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने । • कोहलपुरमा रहेका अग्ला खानेपानी ट्याङ्कीका फोटो देखाउदैं खानेपानी वितरण गर्ने विभिन्न संस्थाहरूको बारेमा परिचय दिने । • खानेपानी वितरणको क्षेत्रमा काम गने पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्न सकिने ।	भन्ने • कोहलपुरका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाका नाम सोधेर • एनटिभी कोहलपुरले के काम गर्छ भन्ने सोधेर । • कोहलपुरमा भएका एफएम नाम सोधेर • कोहलपुरबाट प्रकाशीत हुने पत्रपत्रिकाहरूको नाम भन्न लगाएर • यातायात र ढुवानीका साधनको चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाएर । • विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्ने गरेको यातायातका साधनको नाम सोधेर • खानेपानी वितरणसम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरूको नाम सोधेर
४	**हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन, प्याज, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, पुदिना	**४.१ खेती कार्यमा सहयोग :** • आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने लसुन,	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउने • नगरपालिका भित्रका विभिन्न स्थानमा सबै भन्दा धेरै खेती गरिने बालीनालीहरू जस्तै : लसुन, प्याज, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, पुदिना आदिको जानकारी चित्र, भिडियोद्वारा देखाउने • विद्यार्थीहरूलाई उक्त खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र	• आफ्नो घरमा खेती गरिने बालीनालीको जानकारी दिन लगाएर • उक्त बालीनालीको खेती कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर

		खेतीमा सहयोग गर्न	प्याज, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, पुदिना खेतीमा सहयोग	• सहकार्य सिप	खेती गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, अदुवा खेतीमा सहयोग गर्न लगाउने । • कुनै खेतीको बीउ रोपेको कति दिनमा विरुवा उम्रिन्छ र विरुवा उम्रेको कति दिनमा खान योग्य हुन्छ भन्ने कुराको अभिलेखन गर्न परियोजना कार्य दिने ।	• परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर
		● स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरू (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, बिडा, नाङ्लो, हँसिया, दाइ लगाउने, बाबियोको डोरी बाट्ने, झौवा) आदि को परिचय दिन	**४.२ हस्त निर्मित सामग्री :** हाम्रा स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरूको परिचय	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो आफ्नो घर तथा समुदायस्तरमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको जानकारी दिन लगाउने • वास्तविक वस्तु वा चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट नगरपालिकाअन्तर्गत उत्पादन हुने वस्तुहरू (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, बिडा, नाङ्लो, हँसिया, दाइलगाउने, बाबियोको डोरी बाट्ने, झौवा) को परिचय दिने । • उल्लिखित वस्तुहरूको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने • विद्यार्थीहरूलाई उल्लिखित वस्तुहरू उत्पादन हुने स्थानमा भ्रमण गराउने वा उत्पादन गर्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न लगाउने • उल्लिखित कुनै एउटा वस्तुको निर्माण गर्ने तरिकाको अवलोकन गरी प्रतिबेदन तयार गर्ने परियोजना कार्य दिने	• आफ्नो घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको नाम बताउन लगाएर • ती वस्तुहरूको परिचय दिन लगाएर • पालिकाअन्तर्गत उत्पादित वस्तुहरूको परिचय दिन लगाएर • परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर
		● परम्परागत कृषि औजारहरू (हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को, खोप) को चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व बताउन	४.३ हाम्रा परम्परागत कृषि औजारहरूको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• आफ्नो घर वा समुदायमा परम्परागत रुपमा कृषिमा प्रयोग गरिने औजारहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा प्रयोग गरिने परम्परागत कृषि औजारहरू (हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को) को परिचय, प्रयोग र महत्व बताउने • विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई उल्लिखित औजारको परिचय, काम र महत्व बताउन लगाउने	• परम्परागत औजारहरू सम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • परम्परागत औजार र तिनको कार्य वा महत्व बिच जोडा मिलाउन लगाएर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	**<u>५.१ आनीबानी र स्वभाव</u>** • समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरूले गरेका असल कार्यहरूको चर्चा एवम् अनुसरण गर्न । • समाजको असल नागरिक हुनका	**<u>५.१ आनीबानी र स्वभाव</u>** • समाज र राष्ट्रका असल मानिसहरूले गरेका असल कार्यहरूको चर्चा एवम् अनुसरण • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थ भन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरूको पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिएका जीवनीहरूको अध्ययन गरी उनीहरूले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने । आवश्यकता अनुसार पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त युटुव, भिडियो क्लिप, मोवाइल एप्स र अन्य प्रेरक प्रसङ्गहरूको समेत प्रयोग गर्ने । • उनीहरूले गरेका असल कामको कारण हामीलाई भएको फाइदाको बारेमा छलफल गर्ने । • विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर • केही त्यस्ता मानिसहरूको नाम लिएर उनीहरूले गरेका काम सोधेर • उनीहरूले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर • समाजका असल नागरिकको हुनु पर्ने

		लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण गर्न **५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास गर्न । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न **५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार**	स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण । **५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान, प्रशैसा र जीवनमा अनुसरण । **५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार** • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम	• छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप, • प्रदर्शन सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप, • सहानुभूति सिप, • समानुभूति सिप,	स्वभावको सूची बनाउने र सोको चर्चा गर्ने । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुसरण गरेमा अरु समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्दै प्रेरित गर्ने • गाउटोल र समाजमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा हुने गरेका राम्रा एवम् मन पर्ने र नराम्रा एवम् मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका राम्रा क्रियाकलापहरूको अनुसरण गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने । • राम्रा क्रियाकलापहरूलाई समेटेर उत्सव एवम् चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सचेत र सावधान हुनका लागि अभिप्ररित गर्ने । • विभिन्न दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर अरुलाई खुसी बनाउन सकियो भने अन्तत त्यसले आफूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने कुराका बारेमा छलफल गर्ने । • घरपरिवारका सदस्य, साथी लगायत अन्य मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिलाई किटान गरी राम्रा कुरा भन्न लगाउने । • उसँग भएका नराम्रा कुराहरू पनि पनि भन्न लगाउने । • राम्रा कुरा सम्झिदा र नराम्रा कुरा सम्झिदा कस्तो भयो भनेर सोध्दै फरक अनुभूति बताउनका लागि अवसर दिने • विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूलाई पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने • हरेक बिहान बिउझदा राम्रा कुराहरू सम्झदै विउझने र सोको टिपोट गरेर ल्याउन भन्ने । • विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम,	स्वभावहरूको सूची बनाउन लगाएर • विद्यार्थीहरूमा भएका असलस्वभावको अवलोकन गरेर । • जानेका वा मन पराएका गीतहरू भन्न र गाउन लगाएर । • मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत सिर्जना गर्न लगाएर उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरूलाई मन पर्ने र मन नपर्ने कुरा सोधेर • उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू सोधेर । • खुसी कसरी हुन सकिन्छ भनेर विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा र नराम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरू बताउन लगाएर । • हरेक बिहान परिकल्पना गरेका राम्रा कुरा लेखेको निरीक्षण गरेर । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गराएर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको

		• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय दिई र अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त गरी सोको अभ्यास गर्न	प्राणायाम, बक्रासन, शलभासन) को परिचय र अभ्यास • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास		बक्रासन, शलभासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको बारे भिडियो, चित्र, पाठ्यवस्तु आदिको अध्ययन गरी छलफल गर्ने । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका र विधिलाई आफ्नो जीवनमा पनि अभ्यास गर्ने र परिवारका अन्य सदस्यहरूलाई समेत यसको बारेमा जानकारी दिने ।	तरिका र महत्व सोधेर विद्यार्थीहरूले देखेभेटेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका सोधेर • यस्तै अन्य प्रश्न सोधेर
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन	**६.१ वन्यजन्तु र चरा** • नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने • नगरपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	• नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम सोधेर • नगरपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्व सोधेर
		• आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न	**६.२ बोटबिरुवा र बगैंचा** • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थाप	• आफू बस्ने वडा वा छिमेकी वडाका वनहरूको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनहरूमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्धारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्व बताउने	• आफ्नो वा छिमेकी वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर • करेसाबारी निर्माणमा

		• करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन • वातावरण र विकासको परिचय दिन	औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी • वातावरण र विकासको परिचय	न सिप • वातावरणप्रीतको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी बनाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने • विद्यालय भित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभगी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरूको बारेमा जानकारी दिने • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको समग्रतालाई वातावरणको रुपमा परिचय गराउने • पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याइ उपलब्ध वस्तुहरूको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको जानकारी दिने	सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • विद्यालयको बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • विद्यालयको वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाएर
		• नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न	**६.३ पानी** • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने • भिडियोद्वारा पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) • नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने	• नगरपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू र उपयोग बताउन लगाएर • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर • पानीलाई मितव्ययी किसिमबाट घर तथा विद्यालयका विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर
		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	**६.४ वातावरण सरसफाइ र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रीतको सजगता र	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरूलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने • यी विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाएर • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाएर • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाएर • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर

			• फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग	सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने	
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न ।	• प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विगत एक वर्षभित्र विद्यालय वरिपरि घटेका विभिन्न घटनाहरूको सूची तयार गर्न लगाउने • विद्याथीहरूको समूह विभाजन गरी सूचीकृत घटनाहरूमध्ये कुनकुन विपद हुन छुट्याउन लगाउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने	• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को सूची बनाउन लगाएर
		• चाडपर्बको समयमा हुने जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) पहिचान गर्न ।	•चाडपर्बको समयमा जोखिम (चङ्गा, पीङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• समुदायमा मनाइने विभिन्न चाडहरू मनाउँदा बालबालिकाले गर्ने मुख्य क्रियाकलापहरूको सूची बनाई प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • ती क्रियाकलापहरूमध्ये कुन कुन जोखिमयुक्त छन भन्ने सम्बन्धमा बुँदागत टिपोट गरी छलफल गराउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटनाको प्रदर्शन एवम् व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा हुने जोखिमहरूको दृष्टान्त दिएर पहिचान गर्ने गराउने । • विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउर्दा, पीङ खेल्दा , पटाका पट्काउर्दा र खाना खाँदा हुने जोखिमहरू छलफलगरी बुँदागत रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने	• चाडपर्वको बेला चङ्गा उडाउँदा, पीङ खेल्दा। पटाका पट्काउर्दा एवम् खाना खाँदा हुने सक्ने जोखिम के के हुन सक्छन् भन्ने बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर
		• हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान गर्न । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान । • कृत्रिम घटना अभ्यास	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पको परिचय दिने । • विद्याथीलाई समूहमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्प जस्ता विपदहरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट भएको क्षति समूहमा छलफल गरी बुँदागत रुपमा टिपोट गर्न लगाउने । • समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको उर्दाहरण समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट हुने क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने पूर्व तयारी टिपोट गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • उल्लिखित विपद्हरूबाट आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने गराउने । • हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहरबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने	• हावाहुरीबाट आफूभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने सोधेर • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाहरूलाई विपदबाट कसरी सुरक्षा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा प्रश्नहरू सोधेर ।

कक्षा ५

क्र. स.	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुर को परिचय**	• हाम्रो नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश र देशान्तर सहित) पत्ता लगाउन • नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार बताउन • हाम्रो नगरपालीकाको जातजातिगत जनसंख्या बताउन • हाम्रो वडाको नक्सामा आफनो टोल, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू देखाउन । • हाम्रो नगरपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन	• हाम्रो नगरपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश र देशान्तर सहित) • नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार । • हाम्रो नगरपालीकाको जातजातिगत जनसंख्या • हाम्रो वडाको नक्सामा आफनो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू । • हाम्रो नगरपालीका भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • नक्सा बनाउने सिप	• कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा प्रस्तुत गरेर यस विभिन्न स्थानको समुद्रसतहदेखिको उचाइ र अक्षांश एवम् देशान्तरको अवस्थाको बारेमा बताउने । • नगरपालिकाको खास खास काम, कर्तव्य र अधिकारको सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । यससम्बन्धमा सकेसम्म नगरपालिकामै काम गर्ने पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • तपाईंहरूको नगरपालिकामा कुन कुन जातिका मानिसहरूको बसोवास रहेको छ भनेर छलफल चलाउदैं विद्यार्थीहरूकै प्रतिक्रियाका आधारमा बसोवास गर्ने जातजातिको सूची बनाउने । • विभिन्न जातजातिहरू कति बसोवास गरिरहका छन् भन्ने सम्बन्धमा नगरपालिकाको जातजातिगत जनसंख्याको चार्ट प्रस्तुत गर्ने । • नक्सामा आफ्नो टोल, विद्यालय, वडा कार्यालय र मुख्य बाटाहरू निश्चित सङ्केतको माध्यमबाट रेखाङ्कन गर्न सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरूले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने र प्रस्तुतिका लागि उनीहरूलाई अवसर प्रदान गर्ने । • कोहलपुर नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य मुख्य पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाइ ती के का निम्ति हेर्नलायक छन् भन्ने विषयमा सहजीकरण गर्ने । • ती पर्यटकीय स्थलहरूमध्ये कुन कुन स्थलहरूमा जानु भएको छ ? र कुन धेरै मन पऱ्यो भने सोध्ने । • त्यस्ता पर्यटकीय स्थलको अवलोकन भ्रमणका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर प्रदान गर्ने ।	• नगरपालिकाको अक्षांश र देशान्तर बताउन लगाएर • नगरपालिकाका काम कर्तव्य र अधिकार मध्ये कुनै ३ वटा भन्न लगाएर • नगरपालिकामा कुन कुन जातिको बाहुल्यता रहेको छ भन्ने सोधेर • नक्सामा विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल, विद्यालय र वडा कार्यालय देखाउन लगाएर • कोहलपुर नगरपालिका भित्र रहेका प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरूको बारेमा सोधेर • पर्यटकीय स्थलहरूको भ्रमण गरेपश्चात भ्रमण प्रतिवेदनको अध्ययन गरेर • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर
२	**हाम्रा सम्पदा र संस्कृतिहरू**	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान क) मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । ख) प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता बताउन । • सम्पदाको संरक्षणमा	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान क) मानव निर्मित सम्पदाको महत्व र विशेषता ख) प्राकृतिक सम्पदाको महत्व र विशेषता • सम्पदाको संरक्षणमा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर प्रष्ट पार्ने । यसरी प्रष्ट पार्ने क्रममा दुवै सम्पदाको महत्व र विशेषताहरूको बारेमा पनि चर्चा र छलफल गर्ने • मानव सम्पदा महत्वपूर्ण कि प्राकृतिक सम्पदा महत्वपूर्ण भनेर कक्षामा वादविवाद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने । • सम्पदाहरूको महत्व के छ र यिनीहरूको संरक्षण किन गर्नुपर्दछ भन्ने सम्बन्धमा विभिन्न चित्र र भिडियो क्लिप प्रस्तुत मार्फत सहजीकरण गर्ने । • अट्वा खोला, पुरैनी ताल, गन्धैया ताल, कहरूवा ताल (मैटहवा)	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • सम्पदा हाम्रा सम्पत्ति किन हुन भन्ने प्रश्न सोधेर • कोहलपुरमा रहेको विभिन्न ताल र मन्दिरहरूको अवस्थिति

		हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न • अटुवा खोला, पुरैनी ताल, गन्धैया ताल, कहरूवा ताल (मैटहवा) वन्दा नहर, गुरुकुल चप्परगौडी), पशुपतिनाथ मन्दिर (किरणनाला), आदिको परिचय र उपयोगिता बताउन • ब्रम्ह कुमारी इश्वरीय विश्व विद्यालय, बौद्ध गुम्बा, करबला (ताजिया सेलाउने ठाउँ बेलनलपुर) प्राकृतिक चिकित्सालयको परिचय र महत्व बताउन • हाम्रो थारू नाच (हुर्दुङ्गा, सखिया, माघी, झर्रा, लठ्ठी, मयुर) र अन्य जातिको टप्पा (कुरकुटे) नाँचको परिचय र महत्व बताउन	हाम्रो भूमिका • अटुवा खोला, पुरैनी ताल, गन्धैया ताल, कहरूवा ताल (मैटहवा) वन्दा नहर, गुरुकुल चप्परगौडी), पशुपतिनाथ मन्दिर (किरणनाला), आदिको परिचय र उपयोगिता • ब्रम्ह कुमारी इश्वरीय विश्व विद्यालय, बौद्ध गुम्बा, करबला (ताजिया सेलाउने ठाउँ बेलनलपुर) एवं प्राकृतिक चिकित्सालयको परिचय र महत्व • हाम्रो थारू नाच (हुर्दुङ्गा, सखिया, माघी, झर्रा, लठ्ठी, मयुर) र अन्य जातिको टप्पा (कुरकुटे) नाँचको परिचय र महत्व ।		वन्दा नहर, गुरुकुल चप्परगौडी), पशुपतिनाथ मन्दिर (किरणनाला), आदिको अवस्थितिको उल्लेख गर्दै यिनीहरूको परिचय र उपयोगिता बताउने • कोहलपुर नगरमा रहेका ब्रम्ह कुमारी इश्वरीय विश्व विद्यालय, बौद्ध गुम्बा, करबला (ताजिया सेलाउने ठाउँ बेलनलपुर), प्राकृतिक चिकित्सालयको परिचय र महत्वका बारेमा विभिन फोटो र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • सकेसम्म विद्यालयमा सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्ने । • थारूहरूको हुर्दुङ्गा नाच, सखिया, माघी, झर्रा, लठ्ठी, मयुर र क्षेत्री ब्राहमणहरूको टप्पा (कुरकुटे) नाँचको भिडियो क्लिप /फोटो देखाएर नाचको नाम बारे सोध्दै हाम्रो पालिकामा कुन जातिले यी नाचहरू गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्ने । • उक्त नाचहरूको इतिहास, यसको महत्व र संरक्षणको आवश्यकताको बारेमा सहजीकरण गर्ने । सहजीकरण गर्ने क्रममा सम्बन्धित क्षेत्रमो स्थानीय विज्ञ व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने । • साथै उल्लिखित नाचहरूमा लगाइने पहिरन र बजाइने बाजाको समेत सकेसम्म अवलोकन र श्रवण गराइ सहजीकरण गर्ने ।	र महत्वको बारेमा प्रश्न सोधेर • ब्रम्हकुमारी इश्वरीय विश्वविद्यालयको महत्वको बारेमा सोधेर • प्राकृतिक चिकित्सालयको बारेमा प्रश्न सोधेर । • ताजियाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • थारूहरूका विभिन्न नाचहरू र लगाउने पहिरनको बारेमा प्रश्न सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• विकासको अवधारणा बताउन । • विकासका पुर्वाधारको वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन जस्तै : • शिक्षा (विद्यालयहरू र क्याम्पसहरू) • स्वास्थ्य (प्राथमिक	• विकासको अवधारणा • विकासका पुर्वाधारको वर्तमान अवस्था : • शिक्षा (विद्यालयहरू र क्याम्पसहरू) • स्वास्थ्य (प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रहरू , अस्पताल, निजी	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग	• विकास भनेको के हो भनेर विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै सुख र शान्तिपूर्वक जिउने गरी व्यक्तिका अधिकतम सम्भावनाहरूको प्रस्फुटन हुनका लागि उपयुक्त अवसरको सिर्जना हुनु भनेको विकास हो भन्ने कुरा प्रस्तुत गर्न सकिने । • कोहलपुरमा भएका विद्यालय र क्याम्पसहरूको विवरण प्रस्तुत गर्दै कुन विद्यालय र कलेजमा के कस्ता विषयहरूको विषयहरूको अध्ययन अध्यापन हुन्छ र कुन विद्यालय र कलेज के का लागि बढी गुणस्तरीय छ भन्ने कुराको समेत विवरण प्रस्तुत गर्ने । • यसका निम्ति विद्यार्थीहरूका विचारहरूलाई समेत समावेश गरी	• विकासको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • कोहलपुरमा क्याम्पस र विद्यालयको संख्या कति छ भन्ने सोधेर • कोहलपुरमा भएका क्याम्पसहरू मध्ये कुन क्याम्पस कुन विषय

		स्वास्थ्य केन्द्रहरू, अस्पताल, निजी क्लिनिकहरू) • सञ्चार (NTV कोहलपुर, FM रेडियोहरू, पत्र पत्रिकाहरू, डिजिटल पत्रिकाहरू • यातायातका साधनहरू र उक्त साधनहरूको महत्व (बस, ट्रक, ट्र्याक्टर, मोटरसाईकल, अटो रिक्सा, ट्रिपर , साइकल, स्कुटर आदि) • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय र उपभोगको अवस्था बताउन (कोहलपुर खानेपानी आयोजना, विराट खानेपानी आयोजना)	क्लिनिकहरू) • सञ्चार (NTV कोहलपुर, FM रेडियोहरू, पत्र पत्रिकाहरू, डिजिटल पत्रिकाहरू • यातायातका साधनहरू र उक्त साधनहरूको महत्व (बस, ट्रक,ट्र्याक्टर, मोटरसाईकल, अटो रिक्सा, ट्रिपर , साईकल, स्कुटर आदि) • कोहलपुरमा रहेका खानेपानी वितरण सस्थाहरूको परिचय र उपभोगको अवस्था : (कोहलपुर खानेपानी आयोजना, विराट खानेपानी आयोजना)	सिप • सहकार्य सिप	बहसलाई निर्णायक बनाउने । • केही राम्रा विद्यालय र कलेजहरूको अवलोकन भ्रमणका लागि समेत विद्यार्थीहरूलाई अवसर प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई कोहलपुर नगरमा रहेका समग्र स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको अवस्थिति देखाउदैं कुन स्वास्थ्य संस्था कुन रोगको उपचारका लागि विशेष छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्ने विवरण प्रस्तुत गर्ने । • सरकारी अस्पताल र निजी अस्पतालमा के भिन्नता हुन्छ भन्ने विषयको उठान गर्दै कोहलपुरमा रहेका सरकारी अस्पताल र निजी अस्पतालको सूची प्रस्तुत गर्ने । • यातायात र ढुवानीका समग्र साधनहरूको बारेमा छलफल गर्दै यस्ता साधनहरू नभइदिएको भए मानव जीवन कस्तो हुन्थ्यो होला भनी परिकल्पना गर्दै अनुभूति लेखेर प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • उनीहरूले प्रस्तुत गरेको अनुभूतिका आधारमा यातायातका साधनहरूको महत्वको बारेमा चर्चा गर्ने • विद्यार्थीहरूको अनुभव समेतका आधारमा सञ्चार अन्तर्गत कोहलपुरमा रहेका विभिन्न एफएम रेडियोहरूको बारेमा परिचय गराउने । • यसका अतिरिक्त विभिन्न डिजिटल पत्रिकाको बारेमा वेभसाइटमार्फत प्रदर्शन गरेर परिचय गराउने । • कोहलपुरबाट प्रकाशन हुने पत्रिकाहरूको पढ्न दिएर पढेपश्चात जानकारी भएको कुरा प्रस्तुत गर्न भन्दै पत्रिका एवम् रेडियो र टिभीबाट हुने फाइदाको चर्चा गर्ने ॥ • कोहलपुरमा खानेपानीको क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरू : कोहलपुर खानेपानी आयोजना र विराट खानेपानी आयोजनाको बारेमा परिचय दिने । • खानेपानीका उल्लिखित संस्थाहरू कहिले स्थापना भए ? किन स्थापना भए ? स्थापनामा कसको भूमिका महत्वपूर्ण छ र यिनीहरूले खानेपानी वितरणको कसरी गरिरहेका छन् भन्ने बारेमा खानेपानी संस्थाकै पदाधिकारीहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने ।	अध्ययनका लागि उपयुक्त छन् भनी प्रश्न सोधेर । • कोहलपुरका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाका नाम सोधेर • कुन रोगको उपचारका लागि कुन अस्पताल उपयुक्त छ भनी प्रश्न सोधेर । • कोहलपुरमा भएका एफएम नाम सोधेर • कोहलपुरबाट प्रकाशीत हुने डिजिटल पत्रिकाहरूको नाम सोधेर • पेट्रोल र डिजेलको मूल्य बढ्दा यातायातको भाडा किन बढ्छ भन्ने सोधेर • कोहलपुरमा खानेपानी वितरणसम्बनधी काम गर्ने संस्थाहरूको स्थापना मिति सोधेर • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	•स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भेडापालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसिपालन, बंगुरपालन, खरायोपालन, हाँसपालन, टर्कीपालन) को परिचय दिन •आलु, टमाटर, केरा,	**४१ पशु तथा पंक्षीपालन** • हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन पेसा र व्यवसायहरू **४.२ तरकारीको परिचय र महत्व** •आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती, गुन्द्रुकको सामान्य परिचय र	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घर तथा समुदायमा पशु तथा पंक्षीपालन मध्ये कुन कुन पालन गरिएको छ ? कसरी पालन गरिएको छ ? उत्पादन के के भएको छ ? विक्री के के गरिन्छ ? बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियो मार्फत नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा पालन गरिने गाईपालन, भेडापालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसिपालन, बंगुरपालन, खरायोपालन, हाँसपालन, टर्कीपालनको परिचय दिने • विद्यार्थीहरूलाई उल्लिखित पालन गरिएका विभिन्न स्थानहरू मध्ये पशुपालन गरिएको कुनै एक स्थान र पंक्षीपालन गरिएको कुनै एक स्थानमा भ्रमण गराई पालन गर्ने तरिका, महत्व आदिको जानकारी दिने र विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक विवरण टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न परियोजना कार्य दिने • घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरूको विवरण दिन लगाउने र	• आफ्नो घर तथा समुदायमा पालन गरिएका पशुपालन वा पंक्षीपालनको परिचय दिन लगाएर • पालनको महत्व बताउन लगाएर • परियोजना कार्य प्रस्तुत गर्न लगाएर • घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरूको परिचय

		च्याउखेती, गुन्द्रकको सामान्य परिचय दिन र महत्व बताउन •कौसी खेतीको परिचयन दिन	उत्पादनमा सहयोग •कौसी खेतीको परिचय दिन ,		तिनीहरूको महत्व बताउन लगाउने • श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा गरिने तरकारी खेतीहरू (आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेती, गुन्द्रुक) को परिचय दिने • विद्यालय नजिक रहेको तरकारी खेती गरिएको स्थानमा विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी लिन लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्ने परियोजना कार्य दिने • घरमै भएको कौसी वा छतमा गरिने खेती भनेको कौसी खेती हो भन्दै कौसी खेती गरिएको घरमा लिएर विद्यार्थीहरूलाई कौसी खेती अवलोकनका लागि अवसर दिने ।	दिन लगाएर • परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर • कौसी खेतीसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न।	**५.१ असल बानी र स्वभाव** • समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रतिबद्धता सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थ भन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरूको जीवनीहरूको अध्ययन गरी उनीहरूले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने • विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र स्वभावको सूची बनाइ सोको चर्चा गर्ने • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुसरण गरेमा अरु समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने । • आफू मात्र बोल्ने र अरुलाई बोल्न नदिने एवम् अरुका कुरा नसुन्ने स्वभावका मानिसलाई अरुले मन पराउर्दैनन् भन्ने कुराको विभिन्न दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने । • उल्लिखित कुराको विपरित थोरै बोल्ने र त्यसमा पनि मीठो बोल्ने र विस्तारै बोल्ने मानिसलाई सबैले मन पराउछन् । साथै यो स्वभाव नै धेरै किसिमका द्वन्द्वको समाधान र खुसीको आगमनको माध्यम हो भनी उर्दाहरणहरू दिएर चर्चा गर्न ।	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर । • केही त्यस्ता मानिसहरूको नाम लिएर उनीहरूले गरेका काम सोधेर । • उनीहरूले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने मानिसलाई अरुले किन पराउछन् भन्ने सोधेर । • कस्तो व्यक्तिले अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्छ र त्यसबाट के फाइदा हुन्छ भन्ने सोधेर ।
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवन र जगतका हरेक कुराहरूभित्र केही न केही असल	**<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरू आफैमा पूर्ण रुपमा खराव	• जानेका वा मन परेका गीतहरू भन्न र गाउन लगाएर । • मन परेको गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न

		कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न ।	• जीवन र जगतका हरेक सन्दर्भहरूभित्र केही न केही असल कुरा हुने कुराको परिचय, बोध र अभ्यास । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास	• प्रस्तुति सिप	हुदैनन् तिनीहरू हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरूभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्दै बिग्रेको घडीले दिनमा दुईपटक ठीक समय दिएको लगायतका दृष्टान्तहरूको चर्चा गर्ने । • कतिपय मन दुखाउने विषय, व्यक्ति र घटनाभित्र पनि रहेका सकारात्मक कुराहरूको खोजी र विश्लेषण गर्दै विद्यार्थीहरूमा सकारात्मक हुने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • आफूलाई जे आनीबानी र स्वभावले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र स्वभाव आफूले पनि अरुलाई गर्न सक्नुपर्दछ भन्दै विद्यार्थीहरूको जोडी बनाइ आनीबानी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • अरुका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरुलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने । • यो संसारका जे जति बस्तुहरू उत्पादन र निर्माण भएका छन् र जे जति आविष्कार र सिर्जना भएको छ त्यसमा अल्छीको होइन कि उर्जाशील र सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने बारेमा छलफल गर्ने । • मानिस जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरू प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।	लगाएर • मानिस कति बेला खुसी र कतिबेला दुखी हुन्छ भन्ने सोधेर । • मान्छे खुसी हुनका लागि के गर्नु पर्छ भन्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • आफूलाई खुसी तुल्याउने अरुको आनीबानी के के हुन भन्ने सोधेर । • व्यक्तिका राम्रा आनीबानीहरूसोधेर • आनीबानीको अवलोकन गरेर । • नयाँ बस्तुको आविष्कार र सिर्जना कसरी हुन्छ भन्ने सोधेर । • आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर । • विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर ।
		• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने	• ५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार • ध्यानयोग र प्राणायम (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति	• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • प्रदर्शन सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप, सहानुभूति सिप, समानुभूति सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, बक्रासन, नटराजासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्व सोधेर • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाएर । जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई सहयोग

		भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास	सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास		• हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा उपयोग गर्ने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्यको व्यवस्था गर्ने । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरणको क्रममा स्थानीय विज्ञ एवम् चित्र र भिडियो क्लिप प्रयोग गर्न सकिने ।	गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर वा परियोजना कार्यको अभिलेख हेरेर । • पौष्टिकतत्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने तरिका सोधेर

६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व पहिचान गर्न • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र ती उपायहरू अवलम्बन गर्न • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	**६.१ औषधीजन्य वनस्पति** • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्व **६.२ हाम्रो बगैंचा** • विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण **६.३ वातावरण संरक्षण** • नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका • वातावरण संरक्षण **६.४ प्रदूषण र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरू (कम उपयोग, पुन प्रयोग र पुनचक्रण)	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • सहकार्य र • सहयोग सिप	• नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरू (कुरिल्लो, हर्रो, बर्रो, अमला, पिपला आदि) को अवलोकन गराएर वा चित्र वा भिडियो अवलोकन मार्फत परिचय गराउने • ती औषधीजन्य वनस्पतिहरूको महत्व तथा उपयोग के के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने • ती वनस्पतिहरूको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने • घर तथा विद्यालयमा ती औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैँचा बनाउन सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल उत्पादन गर्न सकिने तरिकासहित श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गर्ने • विद्यालयको बगैँचामा औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल रोपन गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव भएसम्म औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने र यस कार्यमा अभिभावकहरूबिच अन्तर्किया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • नगरपालिका क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्व सम्बन्धमा छलफल गराउने • उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुहरूको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तुहरू) को संरक्षण भनेको के होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उर्दाहरणसहित प्रष्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदान, जलसम्पदाको संरक्षण) • जलप्रदूषण भनेको के हो होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने • घर, विद्यालय, नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने • उक्त क्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणहरूमा छलफल गराउने • नगरपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको पानी प्रदूषणबाट देखिएको असरहरू (बोटबिरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदिमा) र त्यसको असरमा छलफल गराउने • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू (आकाशे पानी संकलन, सकपिट, वृक्षरोपण आदि) मा छलफल गराउने • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विधिहरू (कम प्रयोग गर्ने, पुनः उपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने) मा उर्दाहरणसहित छलफल गराउने • घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उपायहरू अवलम्बन गर्न लगाउने	• औषधीजन्य वनस्पतिहरूको परिचय दिन लगाएर • औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग बताउन लगाएर • घरमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपन गरे नगरेको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर • विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपनमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्व बताउन लगाएर • उक्त कार्यको लागि विद्याथी, विद्यालय र समुदायको भूमिका व्यक्त गर्न लगाएर • वातावरण संरक्षणको परिचय बताउन लगाएर • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर • जलप्रदूषण हुने कारणहरू बताउन लगाएर • जलप्रदूषणबाट देखिएका असरहरू बताउन लगाएर • जलप्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू बताउन लगाएर • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन लगाएर • घर तथा विद्यालयबाट निस्केका फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे नगरेको अवलोकन गरेर

७	**विपद् व्यवस्थापन**	• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू बताउन • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड आदिबाट हुने जोखिमवाट सावधान हुन । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न । • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भुकम्पवाट बच्नको लगि पूर्व तयारी वा सावधानी अपनाउन । • विभिन्न विपद्बाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा गर्न • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन गर्न ९क्ष्गबितष्यल० • •	• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड, आदिबाट हुने जोखिमवाट सजगता • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन । • वन्य जन्तुबाट बच्ने र वन्य जन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, लु, शीतलहर, भूकम्पवाट बच्नको लगि पूर्व तयारी वा सावधानी • आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा • कृत्रिम घटना अभ्यास ९क्ष्गबितष्यल०	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • रचनात्मक सोचाइ • वैयक्तिक जिम्मेवारी • सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना आदि प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने । • विद्याथीलाई समूहमा प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदबाट पर्ने असर र प्रभावका बारेमा छलफल गराउने • ती असरहरूबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा छलफल तथा प्रस्तुतीकरण गर्न शिक्षकले सहयोग गर्ने । • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, अखाद्य वस्तुको प्रयोग, झैझगडा, भागदौड, नकारात्मक व्यवहार आदिबाट हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्ने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा उल्लिखित क्रियाकलापमा सहभागी हुन सक्ने जोखिमबाट बच्न सावधानी अपनाउन विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने । ● विद्याथीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउर्दा, पीङ खेल्दा, पटाका पट्काउर्दा र खाना खाँदा गर्नुपर्ने साबधानीहरू छलफल गरी बुँदागत रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • कोहलपुरमा सडक दुर्घटनाको अवस्था बढ्दो भएको कुरा छलफलमा ल्याएर यो किन हुन्छ र यसबाट कसरी बच्न सकिन्छ भन्ने बारेमा ट्राफिकको क्षेत्रमा काम गर्ने पदाधिकारीलाई ल्याएर समेत सहजीकरण गर्ने गराउने • समय समयमा वन्य जन्तुले पुऱ्याएका विभिन्न क्षतिहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग अनुभव र विचार आदान प्रदान गरी क्षतिको सूची बनाउने । • यसलाई कसरी न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा पनि विद्यार्थीहरूसँगै छलफल र विचार आदान प्रदान गरी उपायहरूको संकलन गर्ने । • यससम्बन्धी स्रोत व्यक्तिको रुपमा वन कार्यालय एवम् आरक्षको स्टाफलाई आमन्त्रण गर्न सकिने वा निकुञ्ज वा आरक्षमा गएर यससम्बन्धीका उपायहरूको बारेमा जानकारी हासिल गर्ने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पको परिचय दिने । • विद्याथीलाई समूहमा हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहर र भूकम्प जस्ता विपदहरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट भएको क्षति	• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को असर वा प्रभावको सूची बनाउन लगाएर । • चाडपर्वको बेला गरिने तल उल्लेखित कार्य गर्दा अपनाउनुपर्ने २/२ वटा साबधानी भन्न लगाएर • चङ्गा उडाउँदा • पीङ खेल्दा • पटाका पट्काउर्दा खाना खाँदा • विद्यालयभित्रबाट हुने जोखिमहरू भन्न लगाएर । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपाय सोधेर • वन्य जन्तुबाट भएको क्षतिबारे सोधेर । • वन्य जन्तुको क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्न गरिएको र गर्नुपर्ने उपायहरूको बारेमा सोधेर । • हावाहुरीबाट आफूभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने बारेमा सोधेर । • भूकम्पको क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने ३ वटा पूर्वतयारीहरू लेख्न

					समूहमा छलफल गरी बुँदागत रुपमा टिपोट गर्न लगाउने । • समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको उदाहरण समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट हुने क्षति न्यूनिकरणका लागि गरिने पूर्व तयारी वा सावधानीका लागि गरिने कार्यहरू टिपोट गरी प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने । • उल्लिखित विपद्हरूबाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने र विद्याथीको भूमिका टिपोट गर्न लगाउने । • हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने	लगाएर । • लू र शीतलहरबाट बच्ने उपाय सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर

कक्षा ६

क्र. स.	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुर को परिचय**	• हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय दिन • कोहलपुर नगरपाालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू उल्लेख गर्न	• हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय • कोहलपुर नगरपालिकामा हाम्रो गाउटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुतीकरण सिप	• नक्सा एवम् भिडियो क्लिप मार्फत कोहलपुर नगरपालिकाको स्थापनाको सामान्य परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने • कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू भर्न लगाउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने । • उनीहरूले भरेका स्थानहरूको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • उनीहरू आफैलाई आफ्नो नगरपालिकाको नक्सा बनाउन लगाइ विभिन्न स्थानहरू देखाउन अभिप्रेरित गर्ने । • उनीहरूले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• पालिकाको नक्सामा आफ्नो विद्यालय र वडा कार्यालयहरू भर्न लगाएर । • उनीहरूले बनाएको नक्साका सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्नहरू सोधेर
		• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू तथा तिनको जिम्मेवारी वताउन । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन ।	• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू र तिनको जिम्मेवारी • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• वडाका जनप्रतिनिधिहरू र उनीहरूको भूमिका एवम् जिम्मेवारीका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • जनप्रतिनिधिहरूले तोके अनुसारको जिम्मेवारी पूरा गरे नगरेको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई समूहमा छलफल गर्न लगाइ प्रस्तुत गर्न लगाउने । • जनप्रतिनिधिहरू र उनीहरूले वडाबाट नागरिकलाई प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी गराउँदै वडा कार्यालयको सेवालाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने । • वडाका कुनै जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उनीहरूले गर्ने र गरेका कामको वारेमा बताउन लगाउने ।	• वडा र वडाका जनप्रतिनिधिहरूको भूमिका र जिम्मेवारी बताउन लगाएर । • वडाको कामलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक सुझाव लिखित रुपमा पेश गर्न भनेर ।

		• नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण लेखेर प्रस्तुत गर्न । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूको जानकारी दिन • कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका प्रमुख पर्यटकीय स्थल हरू बताउन	• नगरपालिका भित्रको जनसंख्याको उमेरगत विश्लेषण • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा, महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू • हाम्रो कोहलपुर नगरपालिकामा प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• कोहलपुर नगरपालिकाको उमेरगत जनसंख्यालाई चार्ट मार्फत प्रस्तुत गरी विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • वडा कार्यालयले हामी नागरिकका लागि के कस्ता काम गर्दछ भन्ने कुराको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग भएको पूर्वज्ञानका आधारमा छलफल गर्ने । • वडाले शिक्षा, युवा, महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने कामको बारेमा चार्ट र अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री मार्फत सहजीकरण गर्ने । यसका लागि वडाका जनप्रतिनिधि एवम् वडा कार्यालयका आधिकारिक कर्मचारीलाई आमन्त्रण गर्न सकिने । • शिक्षक र विद्यार्थीहरूको छलफलको आधारमा कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउने • उक्त पर्यटकीय स्थलहरूमध्ये (भ्यू टावर, सृजना सामुदायिक वन, हात्तिसार, पुरैनी ताल-मैटहवा, हनुमान मन्दिर-, पार्वती मन्दिर-पार्वतीपुर) को बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्न नछुटाउने र समय मिलाई अवलोकन भ्रमणमा समेत लैजान वातावरण मिलाउने • पर्यटनसम्बन्धी स्थानीय विज्ञ बोलाई सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• पालिकाको उमेरगत जनसङ्ख्याका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • वडाले गर्ने विभिन्न कामको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • पालिकाको नक्सा बनाउन लगाएर । • नक्सामा आफ्नो विद्यालय र वडा कार्यालयहरू भर्न लगाएर । • उनीहरूले बनाएको नक्साको सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर
२	**हाम्रा सम्पदा र संस्कृतिहरू**	• कोहलपुरका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, भुँइयार-थारू गाउँको साझा मन्दिर, बाबा कुटि-बाबा नगर) को इतिहास, महत्व , संरक्षण र विकासको बारेमा उल्लेख गर्न ।	• कोहलपुरका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, भुँइयार-थारू गाउँको साझा मन्दिर, बाबा कुटि-बाबा नगर) को इतिहास, महत्व, संरक्षण र विकास	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई कोहलपुरका धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू (जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, भुँइयार-थारू गाउँको साझा मन्दिर, बाबा कुटि-बाबा नगर) को इतिहास, महत्व , संरक्षण र विकासको बारेमा फोटो र भिडियो एवम् प्रत्यक्ष अवलोकनको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म ती मन्दिर र धार्मिक स्थलहरूका विज्ञ, पूजारी र जानकारहरूसँग भेटघाट गरी विद्यार्थीहरूलाई सही कुराको सम्प्रेषण गराउन सहजीकरण गर्ने ।	• जानकीमन्दिर, बाबाकुटी र गुरुकुलको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर
		• कोहलपुरका प्रचलित झयाउरे लगायतका प्रमुख नाच र स्थानीय लोकबजा (मादल, ढोलक, पञ्चेबाजा, डम्फू वा डफ) को	कोहलपुरका प्रचलित झयाउरे लगायतका प्रमुख नाचको परिचय, विशेषता र महत्व	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• कोहलपुरका प्रचलित नाच र लोकबजाहरूको भिडियो क्लिप /फोटो देखाएर यो नाच वा बाजाको नाम के हो र हाम्रो पालिकामा कुन जातिले यो नाच वा बजा नाच्ने र बजाउने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गर्ने । • यसै क्रममा कोहलपुरका झयाउरे लगायत अन्य प्रमुख नाचहरू र लोकबाजाहरूको इतिहास, महत्व र संरक्षणको	• विद्यार्थीहरूलाई झयाउरे नाचको बारेमा विविध प्रश्नहरू सोधेर । • फोटो देखाउदैं यो कुन नाच हो र कति बेला

		परिचय, बिशेषता र महत्व बताउन			आवश्यकताको बारेमा सहजीकरण गर्ने । सहजीकरण गर्ने क्रममा सम्बन्धित क्षेत्रमो स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्न सकिने । • त्यस्ता विभिन्न नाचमा लगाइने पहिरन र बजाइने बाजाको समेत सकेसम्म अवलोकन र श्रवण गराइ सहजीकरण गर्ने	कुन जातिले नाच्छन भनी सोधेर • विभिन्न लोकबाजको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर
		• कोहलपुरमा कला र बाल साहित्यको सामान्य परिचय दिन (क) भित्ते चित्रकला-थारू कला (घरको बनौट-कामिस घर, अष्टिम्की को बेलामा भित्तामा बनाइने चित्रहरू (ख)हस्तकला-चोया र बेतबाट निर्माण हुने ढकिया, छिट्नी, भ्कौवा, ढडिया, छत्री, खटिया, लडिया, हेल्का, बेना-पंखा) आदि ग) बाल साहित्य - बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका	• कोहलपुरमा कला र बाल साहित्यको सामान्य परिचय (क) भित्ते चित्रकला- थारू कला (घरको बनौट-कामिस घर, अष्टिम्की को बेलामा भित्तामा बनाइने चित्रहरू (ख)हस्तकला-चोया र बेतबाट निर्माण हुने ढकिया, छिट्नी, भ्कौवा, ढडिया, छत्री, खटिया, लडिया, हेल्का, बेना-पंखा) आदि (ग) बाल साहित्य - बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • प्रतिबेदन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• कोहलपुरमा कला र बालसाहित्यको क्षेत्रमा भए गरेका कार्यहरू तथा सर्जकहरूको सामान्य परिचय दिने • भित्ते चित्रकला अन्तर्गत थारू कलाजस्तै घरको बनौट-कामिस घर, अष्टिम्की को बेलामा भित्तामा बनाइने चित्रहरू आदिको परिचय र महत्वको बारेमा चर्चा गर्ने । • हस्तकला अन्तर्गत चोया र बेतबाट निर्माण हुने ढकिया, छिट्नी, भ्कौवा, ढडिया, छत्री, खटिया, लडिया, हेल्का, बेना-पंखा आदिको परिचय र महत्व बताउने । यसरी परिचय दिंदा सम्बन्धित सामानको अवलोकनका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर प्रदान गर्ने • हस्तकलासम्बन्धी स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • बाल साहित्य अन्तर्गत बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिकाको प्रयोग र प्रचलनको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने । • कोहलपुरका बालसाहत्यिको क्षेत्रमा चिनिएका बाल साहित्यकारहरू उपस्थित भएर आफ्नो साहितय प्रस्तुत गर्नका लागि विद्यालयले साहित्यिक कार्यक्रमको आयोजना गर्न सक्ने ।	• कोहलपुरको कला र बाल साहित्यको सन्दर्भमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • थारू जातिमा प्रचलित भित्ते चित्रकलाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • स्थानीय तहमा प्रचलित हस्तकलाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • बालभित्ते पत्रिका र बालसाहित्यका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर
		• माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरिका र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरिकाको उल्लेख गर्न ।	• माघे संक्रान्तिको परिचय महत्व र मनाउने तरिका र नागपञ्चमीको पौराणिक महत्व र मनाउने तरिका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरूलाई माघे सङ्क्रान्ति र नागपञ्चमी पौराणिक महत्व र मनाउने तरिकाको बारेमा भन्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरूलाई सम्बोधन गर्दै माघे सङ्क्रान्ति र नागपञ्चमी पौराणिक महत्व र मनाउने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गरी आवश्यकता अनुसार थप पुष्टि गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यकितलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• माघे सक्रान्ति र नागपञ्चमी मनाउने गरिने क्रियाकलाप र यी पर्वको महत्वको बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
		● आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन	• आफ्नो गाउटोलमा राम्रो काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरूको सर्वेक्षण र पहिचान गर्ने । • उनीहरूले गरेका योगदानहरूको सर्वेक्षण गरी कक्षामा	• गाउटोल र समाजको विकासका लागि काम गर्ने गाउटोलका

		गाउटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	गाउटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा	सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	विश्लेषण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई पनि उल्लिखित मानिसहरूले जस्तै गाउटोल, समाज र मुलुकको विकास लागि काम गर्नुपर्छ भनेर अभिप्ररित गर्ने	मानिसहरूको सूची बनाउन लगाएर ।
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा गरेको योगदानको चर्चा (बागेश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, डाईनामिक क्याम्पस, कोहलपुर मोडेल कलेज , न्यु बागेश्वरी क्याम्पस)	• उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा गरेको योगदानको चर्चा (बागेश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, डाईनामिक क्याम्पस, कोहलपुर मोडेल कलेज, न्यु बागेश्वरी क्याम्पस)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• कोहलपुरमा उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि के कस्ता अवसर छन् भन्ने विषयमा छलफल र प्रस्तुति गर्ने । • कोहलपुरमा रहेका उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचयको क्रममा बागेश्वरी बहुमुखी क्याम्पस, डाईनामिक क्याम्पस, कोहलपुर मोडेल कलेज र न्यु बागेश्वरी क्याम्पसको बारेमा स्थापना मिति, अध्ययन अध्यापन गरिने फ्याकल्टी र विषयहरू, सम्बन्धन उपलब्ध गराउने विश्वविद्यालय, पूर्वाधारको अवस्था, त्यहाँबाट उत्पादित जनशक्तिको अवस्था र रोजगारी सिर्जनामा उल्लिखित क्याम्पसहरूको योगदानको चर्चा गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित कलेजको प्रमुखलाई आमन्त्रण गरेर सम्बाद तथा परिसम्बाद कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । • सम्बन्धित क्याम्पसको स्थलगत अवलोकन गरी सत्यतथ्य विवरण र अवस्थासँग विद्यार्थीलाई साक्षात्मकार गराउने	• उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको स्थापना मिति, सम्बन्धन दिने विश्वविद्यालय आदि विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • सम्बन्धित क्याम्पस अवलोकन गरेपछि देखेको र महसुस गरेका कुरा सोधेर
		• नमुना बसपार्क कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन ।	• नमुना बसपार्क कोहलपुरको परिचय र महत्व	•	• निर्माणाधीन नमूना बसपार्क, कोहलपुरको अवस्थाको जानकारीको सम्बन्धमा निर्माणको लागि पहल गरेको संस्था वा निकाय, खर्च हुने अनुमानित बजेट, निर्माण कार्य सुरु गरेको मिति, हालको निर्माणको अवस्था, कार्यसम्पन्न हुने अनुमानित मिति र यसले पुऱ्याउने सेवाको बारेमा छलफल गर्ने । • यस सम्बन्धमा सत्यतथ्य जानकारीका लागि सम्बन्धित व्यक्ति वा सरोकारवाला पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई नमूना बसपार्कको अवलोकन गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।	• नमूना बस पार्कको बारेमा विविध प्रश्नहरू सोधेर ।
		• महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन ।	• महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको परिचय र महत्व	•	• महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको परिचय दिने क्रममा यसको अवस्थिति, स्थापनाका लागि पहल गर्ने निकाय वा व्यक्तित्वहरूको चर्चा, यसले कोहलपुर क्षेत्रलाई पुऱ्याउने योगदानको चर्चा गर्ने ।	• महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।

					• यससमबन्धमा सत्यतथ्य जानकारीका लागि सम्बन्धित व्यक्ति वा सरोकारवाला पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई महिला क्रिकेट एकेडेमी, कोहलपुरको अवलोकन गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।	
		• भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन	• भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन	•	• भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको परिचयको क्रममा यसको अवस्थिति, स्थापना मिति र स्थापनाका लागि भएको पहलको चर्चा तथा यसले कोहलपुर क्षेत्रलाई पुऱ्याउने योगदानको चर्चा गर्ने । • यससम्बन्धमा सत्यतथ्य जानकारीका लागि सम्बन्धित व्यक्ति वा सरोकारवाला पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको अवलोकन गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।	• भेरी शीत भण्डार, कोहलपुरको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसिपालन/कुखुरापालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग **गर्न ।**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसिपालन/कुखुरापालन) गर्ने तरिका र उक्त कार्यमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका भैसिपालन तथा कुखुरापालनबारेमा जानकारी दिने । • भैंसिपालन, कुखुरापालन गर्नुको महत्व बताउन लगाउने । • शिक्षकले भैसिपालन तथा कुखुरापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • यसको आधारमा यी पालनको महत्व बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको भैसिपालन र कुखुरापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने । • घरमा भैसी वा कुखुरापालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने । • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गराउने	• भैसिपालन, कुखुरापालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • उक्त पालनको महत्व बताउन लगाएर • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूलांकन गरेर
		• अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न	● अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका अन्नबालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै अन्नबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी	• घर वा समुदायमा खेती गरिने अन्न बालीको परिचय दिन लगाएर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर • अन्नबालीको खेती कार्यमा सहभागी

					प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त अन्नबालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने	भएको अवलोकन र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर
		• तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न	• तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र खेती कार्यमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका तरकारी बालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने तरकारी बालीहरू (आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त तरकारी बालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने तरकारी बालीको परिचय दिन लगाएर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर • तरकारी बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर • अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरू ढकिया, बिडा र परालको गुन्द्री बनाउने तरिका बताउन र निर्माण गर्न	• हस्त निर्मित सामग्रीहरू ढकिया, बिडा र परालको गुन्द्री बनाउने तरिकाको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरू (ढकिया, बिडा, परालको गुन्द्री) को जानकारी दिने • शिक्षक आफैँ वा ढकिया, विडा तथा परालको गुन्द्री) जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरूको परचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर
		• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्व बताउन • कौसी खेतीको तरिका बोध गरी अभ्यास गर्न ।	• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्व • कौसी खेतीको तरिकाको जानकारी र खेतीमा सहयोग • पेसार व्यवसायको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समालोचनात मक सोचाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको आवश्यकता सम्बन्धमा आआफ्नो अनुभव बताउन लगाउने • शिक्षकले श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट उल्लिखित विषयवस्तुको परिचय, महत्व र आवश्यकता बताउने • घर वा विद्यालयको सक्रियतामा विद्यार्थीहरूलाई कृषि कार्यका लागि अभ्यास गराउने ।	• व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको बारेमा विभिन्न प्रश्न सोधेर • कौसी खेतीका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर

		• पेसार व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन	प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका		• कौसी खेतीको बारेमा फोटो, भिडियो र प्रत्यक्ष अवलोकनको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने र यसका लागि स्थानीय कृषि विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • कुनै पनि पेसार व्यवसयाको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिकाको सम्बन्धमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । यसका लागि पालिकाकै सम्बन्धित पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरेर विभिन्न पेसार व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाले खेलेको र खेल्न सक्ने भूमिकाको बारेमा जानकारी लिने ।	• कृषि कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर • पेसार व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका सोधेर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास	• • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सवलता र संभावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयमसँग पनि छलफल आदान प्रदान गरी विद्यार्थीहरूलाई समेत उनीहरूको रुचि, प्रतिभा र क्षमता स्वमूल्याङ्कन सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोगबाट आफू स्वयम्को स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : अरुको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने, आफ्नो भन्दा अरुको लागि मरिमेट्ने, समाज र राष्ट्रको हितलाई सर्वोपरि ठान्ने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूले उनीहरूका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकमा हुनुपर्ने कुराहरू सोधेर । • उनीहरूले गरेका र गर्न सक्ने असल नागरिकका स्वभावको बारेमा सोधेर ।
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बोध र अभ्यास गर्न । • जीवन र जगतलाई	**<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिव, लिङ्ग आदिको बिचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्भाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने • उत्सव एवम् चाडपर्व मनाउँदा स्थानीय स्तरका माथि उल्लिखित सवैको सम्मान हुनुपर्ने कुरालाई विशेष ध्यान दिनु पर्ने कुरालाई छलफलमा ल्याउने । • स्थानीय स्तरमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा सामाजिक सद्भाव बढाउने किसिमका क्रियाकलापहरूको बारेमा	गीतहरू गाउन लगाएर • मन पर्ने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर • सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर । • उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू सोधेर । • प्रतिबद्धता कार्यान्वयनको अवलोकन गरेर एवम्

		सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।	जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।		छलफल गरी सुची बनाउने । • सामिाजक सद्भावलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्नका लागि विद्यार्थीलाई प्रतिबद्ध बनाउने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरू आफैमा पूर्ण रुपमा खराव नभइ तिनीहरू हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरूभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुरालाई विभिन्न उर्दाहरण दिएर स्पष्ट पार्ने । • कतिपय मन दुखाउने विषय, व्यक्ति र घटनाभित्र पनि सकारात्मक कुराहरूको खोजी र विश्लेषण गर्दै विद्यार्थीहरूमा सकारात्मक हुने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नपर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान एवम् परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा विभिन्न किसिमका शारीरिक काम गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरू प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।	अभिभावकसँग सोधेर । • विभिन्न घटनाहरूको राम्रा पक्ष बताउन लगाएर । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा सोधेर • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा सोधेर • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर । • विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर ।
		• योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ प्राणायाम, अनुलोम विलोम प्राणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न	**<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ प्राणायाम, अनुलोम विलोम प्राणायाम, उर्ध्वताडासन, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग	• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप • प्रदर्शन सिप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप आदि ।	• विद्यार्थीहरूलाई (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ र अनुलोमविलोम प्राणायाम एवम् उर्ध्वताडासन र कोणासन सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गराउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचयर महत्वको बारेमा बताउने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदूो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्व सोधेर • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र

		• पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न	गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको बोध र सोको अभ्यास		• अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको बारेमा फोटो एवम् भिडियो समेत अवलोकन गर्दै सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य मार्फत अभ्यस गर्न लगायत पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने तरिका सिकाउने र परिवारका सदस्यहरूलाई पनि सिकाउन अभिप्रेरित गर्ने ।	अशक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • त्यस्ता व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको सहयोग बारे सोधेर • पौष्टिक तत्व नष्ट नहुने गरी खाना तयार पार्ने तरिका सोधेर • यस सम्बन्धमा अभिभावकसँग भलाकुसारी गरेर
६	**हाम्रो वातावरण**	• नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न	**६.१ वन र वृक्षरोपण** • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा भएका वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू (घर तथा विद्यालयमा जडीबुटी खेती र संकलन विभिन्न स्थानीय जातका वनस्पतिहरूको नर्सरी निर्माण र बिक्री वितरण, आदि) • नगरपालिकाका क्षेत्रमा वृक्षारोपण	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• कोहलपुर नगरपालिका अन्तर्गतका वनहरूको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने • अवलोकन वा उक्त वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर उक्त वनहरूमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने (पानीका स्रोतहरू, खोला, वन्यजन्तु, वनस्पतिहरू, खनिज आदि) • वनबाट के के आर्थिक क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । यस्ता आर्थिक क्रियाकलापअन्तर्गत वनबाट काठ, जडीबुटी, घाँसपात, चट्टान, खनिज आदि प्राप्त गर्न सकिने कुरा बताउने • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरू पहिचान गर्न लगाउने, पहिचान गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने तरिका बताउने • जडीबुटी खेती गर्नको लागि आवश्यक नर्सरी निर्माण गर्न सकिने कुरा बताउने र नर्सरी तयार गर्ने विधि बताउने • विद्यालयमा जडीबुटी खेती गर्नको लागि नर्सरी निर्माण गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीमा भएका औषधीजन्य वनस्पतिहरूको घर तथा विद्यालयमा रोपन गर्न लगाउने • विद्यालयमा गरिएको नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरू विक्रीवितरण गर्ने, गर्न लगाउने • पालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा वृक्षरोपण गर्न विद्यार्थीहरूलाई लगाउने र सहयोग गर्ने	• नगरपालिकामा भएका वनहरूको नाम बताउन लगाएर • नगरपालिकाका विभिन्न वनहरूमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाएर • वनले आर्थिक क्रियाकलापमा गर्ने सहयोग बताउन लगाएर • घर तथा विद्यालयमा उत्पादन गर्न सकिने जडीबुटीहरू भन्न लगाएर • नर्सरीमा उत्पादित बेर्ना घर तथा विद्यालयमा रोपन गरे नगरेको अवलोकन गरेर

		• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागी हुन • हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिन • हरियाली प्रवर्धनको महत्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन	**६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती) • हरीयाली प्रवर्धनको परिचय महत्व, तरिका र सहभागीता	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर, हरित विद्यालय भनेको के होला ? विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने • घर वरपरको खाली जग्गा, कौषी, वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरुवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने रुपमा हरित घरको परिचय दिने • ऊर्जाको वचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने • विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेशावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा समेत उत्पादन गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिने • हरियाली प्रवर्धन गर्दा हुने महत्व, हरियाली प्रवर्धन गर्ने तरिका बताउने । यस सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र यस कार्यमा सहभागी हुन प्रेरित गर्ने	• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाएर • हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्षहरू बताउन लगाएर • विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरेर नगरेको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • करेसाबारीमा सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे नगरेको • हरियाली प्रवर्धनको परिचय, यसको महत्व र तरिका बताउन लगाएर
		• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन • कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	**६.३ पानी र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) • नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण प्रक्रिया • पानी सुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि) • उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने • जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) • नगरपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्न लगाउने • घर तथा विद्यालयमा आउने खाने पानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने • घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने । यस्ता विधिहरू अन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मक रुपमा प्रदर्शन गर्ने	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका प्रदूषणहरू पहिचान गर्न लगाएर • प्रदूषणका कारण, असर र न्यूनीकरणका उपायहरू सोधेर • फोहोरमैला व्यवस्थापनको अवलोकन गरेर • पानीको वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको जानकारी दिन लगाएर

		• नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू पहिचान गर्न	**६.४ दिगो विकास** • नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू • नगरपालिका क्षेत्रमा दिगो विकास र वातावरण संरक्षण तरिकाहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• दिगो विकास भनेको के होला ? विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटी दिगो विकासको अवधारणा प्रष्ट पार्ने • दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र नगरपालिका स्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पुरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने	• दिगो विकासको परिचय दिन लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्यहरू सोधेर • नगरपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू बताउन लगाएर • वातावरण संरक्षण र दिगो विकासको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाएर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• विपद पूर्व अनपाइने सजगताकृ जानकारी दिन । • विभिन्न प्रकारका महामारीहरू -कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी दिन ।	• महामारीको परिचय • महामारीका प्रकारहरू (कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला), टाइफाइड, हात्तिपाइले	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा महामारीको परिचय खोजी गर्न लगाउने र भिडियो वा समाचारको माध्यमले शिक्षकले प्रष्ट्याइ दिने • विगत एक वर्षमा भएका महामारीहरूको सूची बनाउने लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु,, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइलेको कारण विषयमा अन्तरक्रिया गराउने । • विगत एक वर्षमा कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट भएको असरररप्रभाव वा क्षेति समूहमा छलफल गरी टिपोट गर्न लगाउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट बच्न गर्नुपर्ने व्यक्तिगत व्यबहारको सूची बनाउन लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि ७ वटै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुने अभ्यास गराउने ।	• तल दिइएका प्रश्नहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गर्न सकिने : • कोभिडको कारण र बच्ने उपायहरू सोधेर । • तपाइको वरीपरी बर्डफ्लू भएको जानकारी भएमा आफ्नो परिवारको सुरक्षाका लागि तपाई के गर्नुहुन्छ भन्ने सोधेर ।
		• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्याथीको भूमिका बताउन र सोको प्रस्तुतीकरण	• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्याथीको भूमिका	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• विपदमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विषेश संरक्षण चाहिने कुरा शिक्षकले प्रष्ट्याउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई हुन सक्ने जोखिमहरू समूहमा छलफल गराउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने उपायहरू कथा वा भिडियोको माध्यमबाट छलफल गराउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न समूहमा छलफल गराई बुँदागत प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने ।	विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न सकिने उपायहरूको बारेमा बताउन लगाएर ।

		गर्न ।				
		• आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न । • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरू बताउन । • किरण नाला, डुडुवा खोला, रोहिणी खोला, इटुवा खोला, नालाबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरू बताउन • उल्लिखित घटना, दुर्घटना घटाउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न (Simulation)	• डढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरू बताउन । • किरण नाला, डुडुवा खोला, रोहिणी खोला, इटुवा खोला, नालाबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरू • उल्लिखित घटना, दुर्घटना घटाउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जिम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• डढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटनाका कारण सहित जानकारी गराउने । • कोहलपुर क्षेत्रमा बढिरहेको सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरुलाई पनि बचाउने उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • ट्रापिक प्रहरीलाई समेत विद्यालयमा आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • किरण नाला, डुडुवा खोला, रोहिणी खोला, इटुवा खोला, नालाबाट हुने कटान तथा डुवानलाई • न्यूनिकरण गर्नका लागि गरिएका र गर्नु पर्ने कार्यहरूको बारेमा स्थलगत अवलोकनका माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने • उल्लिखित दुर्घटनाहरूबाट विगत एक वर्षमा आफ्नो वरीपरी भएको क्षेति समूहमा छलफल गराउने र सबभन्दा वढी जोखिममा हुने वर्ग पहिचान गर्न लगाउने । • समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट उल्लिखित दुर्घटनाहरूको रोकथामका लागि गरिने पूर्वतयारी प्रस्तुतीकरण छलफल गराउने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरूको न्यूनिकरणका लागि विद्याथीको भूमिका समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने • उल्लिखित दुर्घटनाहरू न्यूनिकरणका लागि विद्यालय समुदायको भूमिका छलफल गराउने • उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• बाढी, डढेलो, आगलागी हुन नदिन विद्यालयले गर्ने सक्ने ३ वटा सावधानीका बारेमा सोधेर । • भूक्षय न्यूनिकरणका लागि समुदायले गर्ने ३ वटा कार्यहरू सोधेर । • सडक दूर्घटनाका कारण र बच्ने उपयाहरू सोधेर

कक्षा ७

क्र. स.	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुरको परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचना बताउन • बाँके जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालहरू भर्न	• कोहलपुर नगरपालिकाकाको प्रशासनिक संरचना • बाँके जिल्लाको नक्सा वनाइ आफ्नो नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • अवलोकन सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• कोहलपुर नगरपालिकाको प्रसासनिक संरचनाको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई फोटो र भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने । • यसका लागि नगरपालिका कार्यालयको अवलोकन गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर उपलब्ध गराउने । • बाँके जिल्लाको नक्सा बनाइ त्यसअन्तर्गत रहेको कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालहरू आदि भर्न लगाउने । • उनीहरूले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • उनीहरूले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • प्रस्तुतीकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर । • उनीहरूले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर
		• नगर क्षेत्रको शैक्षिक अवस्था र मानवीय बस्तीको ऐतिहासिक र वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न	• नगर क्षेत्रको शैक्षिक अवस्था र मानवीय बस्तीको ऐतिहासिक र वर्तमान अवस्था ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको बारेमा कक्षागत विद्यार्थीहरूको विवरण, विद्यालय नजाने बालबालिकाहरूको विवरण, विद्यार्थीहरूको जातिगत विवरण, अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको विवरण आदिलाई चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने • विद्यालय आउन नसकेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गर्नका लागि तपाईंहरूको के भूमिका हुन सक्छ भनी समूहमा छलफल गरी प्रस्तुतिका लागि अवसर दिने । • कोहलपुरको इतिहास र मानव बस्तीको सुरुआतको समयको चर्चा गर्ने । यसका लागि स्थानीय विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• नगरपालिकाका विद्यार्थीहरूको विभिन्न पक्षहरूको बारेमा प्रश्नोत्तर गरेर • विद्यालयमा नआएका बाल बालिकालाई भर्ना गर्न गराउन तपाईंको भूमिका के हुन सक्छ भनी सोधेर • कोहलपुरको र यहाँको मानव बस्तीको इतिहासको बारे प्रश्न सोधेर
		• नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू	• नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• नगरपालिकाबाट प्रदान गरिने विभिन्न सेवा र सुविधाहरूको बारेमा सहजीकरण विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • यसलाई अझै प्रभावकारी बनाउनका लागि नगरको जनप्रतिनिधि वा कर्मचारी आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने सेवा र सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको बारेमा पनि सहजकर्तासँग छलफल गर्ने ।	• नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • नगरको सेवा सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरू सोधेर ।

		बताउन ।				
		• नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू बताउन ।	• नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• नगरपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि तय गरिएका कार्यक्रमहरूको बारेमा चार्ट बनाइ प्रस्तुत गर्ने । • नगरपालिकाको शिक्षा, युवा तथा बालबालिका शाखाको प्रमुखलाई आमन्त्रण गरी यससम्बन्धमा पालिकाले तय गरेका कार्यक्रमको प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका निम्ति गतवर्ष र चालु वर्ष गर्नुपर्ने काम र गरेका कामको बिचको खाडल पहिचान गर्न लगाई विद्यार्थीहरूलाई पालिकाबाट आएका प्रस्तोतासँग प्रश्नोत्तर गर्न प्रेरित गर्ने	• नगरपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि सञ्चालन गर्नुपर्ने र गरेका कार्यक्रमहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नोत्तर
२	**हाम्रा सम्पदा र संस्कृतिहरू**	• मस्जिद र चर्चको परिचय र महत्व बताउन	• मस्जिद र चर्चको परिचय र महत्व	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मस्जिद र चर्चको बारेमा थाहा छ ? यो भनेको के हो ? कुन धर्मसँग सम्बन्धित छन् ? तपाइहरूले मस्जिद र चर्च देख्नु भएको छ ? आदि प्रश्नहरू सोधेर कक्षाको आरम्भ गर्ने । • मस्जिद र चर्चको परिचय र महत्वका बारेमा फोटो र भिडियो एवम् प्रत्यक्ष अवलोकनको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने • उपलब्ध भएसम्म मस्जिद र चर्चका विज्ञ, र जानकारसँग भेटघाट गरी विद्यार्थीहरूलाई सही कुराको सम्प्रेषण गराउने	• मस्जिद र चर्च परिचय र महत्वको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
		• कोहलपुरमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू (खस, थारू, उर्दु, अवधी, हिन्दी) र तिनको वर्तमान अवस्थाको परिचय दिन ।	• कोहलपुरमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू (खस, थारू, उर्दु, अवधी, हिन्दी) र तिनको वर्तमान अवस्थाको परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• कोहलपुर क्षेत्रमा कुन कुन स्थानीय भाषा बोल्ने गरिन्छ भन्ने प्रश्न विद्यार्थीहरूलाई सोधेर उत्तरको माग गर्ने • उनीहरूले दिएका जवाफसमेतलाई ध्यानमा राखी कोहलपुर क्षेत्रमा बोलिने प्रमुख भाषाहरू (खस, थारू, उर्दु, अवधी, हिन्दी) हुन भन्दै ती भाषाहरूको वर्तमान अवस्थाको परिचय र भाषा बोल्ने मानिसहरूको संख्या बताउने । • सम्बन्धित भाषा बोल्ने बक्ता एवम विज्ञ समेतलाई कक्षामा आमन्त्रण गरेर भाषाको बारेको थप जानकारी लिने ।	• कोहलपुर क्षेत्रमा बोल्ने भाषाहरूको नाम सोधेर । • आवाज सुनाउदैं यो कुन भाषाको आवाज वा शब्द हो भन्ने सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
		• कोहलपुरमा रहेका प्रमुख जातजाति- ब्राम्ह्ण, थारू, मुस्लिम, गुरुङ, मगर आदिले पहिरिने प्रचलित जातीय पहिरन तथा गरगहनाहरू को बारेमा	• कोहलपुरमा रहेका प्रमुख जातजाति- ब्राम्ह्ण, थारू, मुस्लिम, गुरुङ, मगर आदिले पहिरिने प्रचलित जातीय पहिरन तथा गरगहनाहरूको	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई तपाईंको घरका सादस्यहरूले लगाउने पहिरन र गरगहनाको नाम भन्नोस भनेर सोध्ने । • विद्यार्थीहरूकाट प्राप्त जवाफहरूको आधारमा कोहलपुर क्षेत्रमा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति लगाउने पहिरन र गरगहनाको बारेमा सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । • विभिन्न जातजातिले लगाएका पहिरन र गरगहनाहरू झल्किने गरी फोटो, चित्र र भिडियोहरूको अवलोकन गर्ने गराउने ।	• कोहलपुरका बस्ने विभिन्न जातजातिले लगाउने पहिरनको बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • पहिरन तथा गहनाको चित्र र नामको जोडा मिलाउन भनेर

		परिचय दिन	परिचय ।			
		• स्थानीय खानाका परिकारहरू (सेल रोटी, खिर, पुरी, हलुवा, ढिकी, घोगी, जाँड, अनदीको बरिया, आलुको कचालु, चुकौनी, राइतो, विभिन्न मासुका परिकारहरू आदि) को परिचय दिन ।	• स्थानीय खानाका परिकारहरू (सेल रोटी, खिर, पुरी, हलुवा, ढिकी, घोगी, जाँड, अनदीको बरिया, आलुको कचालु, चुकौनी, राइतो, विभिन्न मासुका परिकारहरू आदि) को परिचय ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा खाने गरेका विभिन्न परिकारहरूको नाम भन्न लगाउने । • कोहलपुर क्षेत्रमा खाने गरेका स्थानीय परिकारहरू -(सेल रोटी, खिर, पुरी, हलुवा, ढिकी, घोगी, जाँड, अनदीको बरिया, आलुको कचालु, चुकौनी, राइतो, विभिन्न मासुका परिकारहरू आदिको बारेमा चित्र र फोटो एवम् भिडियो देखाएर परिचय गराउने । • उल्लिखित खानाका परिकारहरू खाएका विद्यार्थीहरूलाई त्यसको स्वादको बारेमा बताउन अभिप्रेरित गर्ने । • माथिका मध्ये कुन परिकार मन पर्छ वा त्यो भन्दा अरु कुनै मन पर्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने ।	• खानाका परिकारका चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाएर • विद्यार्थीहरूले खाएका खानाका परिकारकार नाम र स्वादको बारेमा सोधेर • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
		• कोहलपुर क्षेत्रको वनमा पाइने गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयर वारे जानकारी, प्रयोग , महत्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न ।	• कोहलपुर क्षेत्रको वनमा पाइने गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयर वारे जानकारी, प्रयोग , महत्व र संरक्षण	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप	• गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयरमध्ये कुनै एक वा त्यो भन्दा बढीको नमूना कक्षामा ल्याएर प्रदर्शन गर्दै विद्यार्थीहरूलाई यो के हो भनी सोध्ने । • विद्यार्थीहरूका प्रतिक्रियाका आधारमा कक्षा अघि बढाउने र उल्लिखित औषधीजन्य बोटविरुवाको जानकारी, प्रयोग र उपयोगिताका बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस सम्बन्धी स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्ने गराउने । • विद्यालय छुट्टी हुने दिन अभिभावकको सहयोगले उल्लिखित औषधीजन्य बोटविरुवाको नमूना सङ्कलन गरी प्रस्तुत गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने ।	• गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयरको प्रयोग र महत्व सम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • औषधी जन्य बोटविरुवाको चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाएर
		• कोहलपुरमा कला र साहित्यको विकासको अवस्था र यस क्षेत्रमा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठान कोहलपुरको भूमिका बताउन ।	• कोहलपुरमा कला र साहित्यको विकासको अवस्था र यस क्षेत्रमा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठान कोहलपुरको भूमिका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• कोहलपुर क्षेत्रमा कला र साहित्यको इतिहास र यस क्षेत्रको विकासको क्रममा गरेका क्रियाकलापहरूलाई चित्र, पाठ्यवस्तु, भिडियो आदिको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने । • कोहलपुर क्षेत्रको कला र साहित्यको क्षेत्रमा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठानले निर्वाह गरेको भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • थप जानकारीका लागि कक्षामा हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठानका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• कोहलपुरको कला र साहित्यको इतिहास र वर्तमान सम्बन्धमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • हाम्रो पूर्णिमा साहित्य प्रतिष्ठान बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर
		• आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने वडाका	• आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने वडाका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान	• आफ्नो वडा र पालिकामा राम्रो काम गर्ने वडाका मानिसहरूको सर्वेक्षण र पहिचान गर्ने । • उनीहरूले गरेका योगदानहरूको सर्वेक्षण गरी कक्षामा विश्लेषण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई पनि उल्लिखित मानिसहरूले जस्तै गाउटोल,	• वडा र पालिकाको विकासका लागि हित र उन्नतिका लागि काम गर्ने वडाका मानिसहरू र तिनले गरेको कामको

		व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उल्लिखित व्यक्तिहरूले गरेका योगदानको चर्चा गर्न	व्यक्तिहरूको पहिचान र योगदानको चर्चा	सिप • विश्लेषण सिप	समाज र मुलुकको विकास लागि काम गर्नुपर्छ भनेर अभिप्ररित गर्ने	सूची बनाउन लगाएर ।
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• कोहलपुरमा रहेका प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र महत्व बताउन, जस्तै : ज्ञान ज्योति मा.वि. (सिभिल इन्जिनियर, जियोमेटिक्स), गोरखा युनाईटेड (वि.एससी.एजी), त्रिभुवन मा.वि. (आइटी)	• कोहलपुरमा रहेका प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय र महत्व, जस्तै : ज्ञान ज्योति मा.वि. (सिभिल इन्जिनियर, जियोमेटिक्स), गोरखा युनाईटेड (वि.एससी.एजी), त्रिभुवन मा.वि. (आइटी)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• प्राविधिक शिक्षा भनेको के हो भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्ने र यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने । • कोहलपुर क्षेत्रमा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने शैक्षिक संस्थाहरूमध्ये ज्ञानज्योति मा.वि. (सिभिल इन्जिनियर र जियोमेटिक्स), गोरखा युनाईटेड (वि.एससी.एजी), त्रिभुवन मा.वि. (आइटी)आदिको परिचय र ती शैक्षिक संस्थाहरूले सञ्चालन गरेका प्राविधिक शिक्षाकाो महत्वको बारेमा चर्चा गर्ने • सम्बन्धित शैक्षिक संस्थाको जिम्मेवार पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरेर थप जानकारी लिने ।	• कस्तो शिक्षालाई प्राविधिक शिक्षा भनिन्छ भन्ने सोधेर • कोहलपुरका प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने विद्यालय र तिनले दिने प्राविधिक शिक्षाको नाम सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
		• कोहलपुर क्षेत्रमा विद्युत सेवाको पहुँचको अवस्थाको विश्लेषण गर्न	• कोहलपुर क्षेत्रमा विद्युत सेवाको पहुँचको अवस्था	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• विद्युतले के काम गर्दछ ? यो कसरी हामी सम्म आइपुग्छ ? विद्युत वितरणको आधिकारिक निकायको नाम के हो ? र यसको उत्पादन गर्न के कुराको आवश्यक पर्दछ ? जस्ता प्रश्नहरू सोध्दै कक्षाको आरम्भ गर्ने । • तत्पश्चात कोहलपुर क्षेत्रमा विद्युत सेवाको आवशयकताका क्षेत्रहरू, विद्युत प्रवाहको अवस्था, विद्युतको क्षेत्रमा देखिएका समस्या र समाधानका उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने । • यससम्बन्धी सत्यतथ्य कुरा बोध गर्नका लागि सम्बन्धित विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने	• विद्युतले गर्ने कामको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • विद्युत सेवालाई प्रभावकारी बनाउन के गर्न सकिन्छ भन्ने सोधेर । • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
		• नेपालगंज मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल कोहलपुर को परिचय र यसको सेवा प्रवाहबारे बताउन	• नेपालगंज मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल कोहलपुर को परिचय र यसको सेवा प्रवाह	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता	• विद्यार्थीहरूलाई कोहलपुरको मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पतालको बारेमा के थाहा छ भनेर सोध्ने । • उनीहरूलाई भएको जानकारीलाई आधार मानी यस अस्पतालको स्थापनाको उद्देश्य, यसले नागरिकलाई पुऱ्याइरहेको सेवा र यसले प्रवाह गर्ने विशेषज्ञ सेवाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • सम्बन्धित शिक्षण अस्पतालको अवलोकन गरेर यस अस्पतालको बारेमा थप जानकारी हासिल गर्ने ।	• नेपालगंज मेडिकल कलेज शिक्षण अस्पताल कोहलपुरको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।

				सिप		
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• बाखापालन/ भेडापालनको महत्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न	**४.१ बाखा/भेडा पालन** • बाखापालन/भेडा पालनको महत्व र पालनमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा पालन गरिएका भेडापालन तथा बाखापालन बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • बाखा तथा भेडापालन गर्नुको महत्व बताउन लगाउने • शिक्षकले बाखा तथा भेडापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउने । यसकै आधारमा यी पालनहरूको महत्व बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको बाखा तथा भेडापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • बाखा तथा भेडापालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• बाखा तथा भेडापालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • उक्त पालनको महत्व बताउन लगाएर • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूलांकन गरेर
		• दलहन बाली (केराउ, चना, मटर आदि)को खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न	**४.२ दलहनबाली** • दलहन बालीको परिचय, महत्व र खेती गर्ने कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका दलहनबालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने दलहनबालीहरू (केराउ, चना र मटर) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै दलहनबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • उक्त दलहनबालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने दलहन बालीको बारेमा सोधेर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर • खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर
		• हस्त निर्मित सामग्री (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्ने) निर्माण गर्ने तरिका बताउन र निर्माण गर्न	**४.३ हस्त निर्मित सामग्रीहरू** • हस्त निर्मित सामग्री बनाउने अभ्यास (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्ने)	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरू (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्न) को जानकारी दिने • र यो जानकार व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न सिकाउन अनुरोध गर्ने	• हस्तनिर्मित सामग्रीहरूको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर
		• कौसी खेती (पुष्प, तरकारी र फलफूल) खेतीको परिचय दिन र	**४.४ कौसी खेती (पुष्प, फलफूल र तरकारी)** • कौसी खेती (पुष्प,	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप	• कौसी खेतीको बारेमा परिचय र खेतीको अवलोकन समेत गराएर आफ्नो खेतवारी नभएका कारण अन्य खेती गर्न नसक्ने विद्यार्थीहरूलाई कौसी खेतीका लागि प्रेरित गर्ने • यसका लागि पालिकाबाट कृषि विज्ञलाई आमन्त्रण गरी	• कौसी खेतीको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • कौसी खेतीको अनुगमन गरेर

		खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास गर्ने	तरकारी र फलफूल) खेतीको परिचय र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास		विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थहिरूलाई गमला वा वीउ मध्ये एक उपलब्ध गराइ कोसी खेतीको विद्यार्थीबाटै कौसी खेती गर्न लगाउने र सोको नियिमति अनुगमन गर्ने । • खेतीको प्रगतिका बारेमा नियमित जानकारी लिइरहने ।	• विद्यार्थीले गरेको कौसी खेतीको बारेमा अभिभावक सँग सोधेर
		• होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको अवस्था पहिचान गर्न	**४.५ होटल व्यवसाय तथा होमस्टे** • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको अवस्था पहिचान	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• पूर्व पश्चिम राजमार्गमा परेको र थारू तथा मगरहरूको बस्ती भएको कारणले कोहलपुर नगरपालिका क्षेत्रमा होटल व्यवसाय र थारू एवम् मगर होमस्टेहरू क्रमशः फष्टाइरहेको यथार्थलाई विद्यार्थीहरूसमक्ष प्रस्तुत गर्ने । • कतिपय होटल र होम स्टेका मालिकहरूसँग भेटघाट गरी व्यवसायको अवस्था बारे प्राप्त जानकारीलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । • कतिपय होटेल र होमस्टेमा विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन भ्रमण गराइ अवस्थाको पहिचान गर्न सहयोग गर्ने ।	• होटेल र होमस्टेका लागि कोहलपुर किन उर्वर शहर हो भन्ने बारेमा सोधेर • होटेल र होमस्टे अवलोकन गर्दा प्राप्त भएको जानकारी बारे सोधेर ।
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनो पयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ।	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• आफू मात्र बोल्ने र अरुका कुरा नसुन्ने स्वभावका मानिसलाई अरुले मन पराउर्दैनन् भन्ने कुराको विभिन्न दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने । • थोरै बोल्ने र त्यसमा पनि मीठो बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने मानिसलाई सवैले मन पराउछन् भन्ने कुरालाई प्रष्ट पार्दै यो स्वभाव नै धेरै किसिमका द्वन्द्वको समाधान र खुसीको आगमनको माध्यम हो भनी उर्दाहरणहरू दिएर चर्चा गर्न । • आवश्यकता अनुसार पाठ्यपुस्तकका अतिरिक्त युटुव, भिडियो क्लिप, मोवाइल एप्स र अन्य प्रेरक प्रसङ्गहरूको समेत प्रयोग गर्ने । • विद्यार्थीलाई उल्लिखित बानी अपनाउन प्रेरित गर्दै प्रतिवद्ध बनाउने र यस्ता मानिसहरू खुसी, सवैका प्रिय र सिकाइमा अब्बल हुने कुरा पनि छलफलको क्रममा चर्चा गर्ने ।	• थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने मानिसलाई अरुले किन पराउछन् भन्ने सोधेर । • अरुका कुरा ध्यान दिएर सुन्दा के फाइदा हुन्छ भन्ने सोधेर । • थोरै बोल्ने, बिस्तारै बोल्ने र मीठो बोल्ने बानीको अवलोकन गरेर ।
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न • जीवन र जगतलाई	**<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप, • सम्मान गर्ने सिप, • अवलोकन सिप, • श्रम गर्ने	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउण्ड सिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न	• गीतहरू गाउन लगाएर • गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • उनीहरूलाई गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर • विभिन्न घटनाहरूको सन्दर्भ उठाएर त्यसका राम्रा पक्ष बताउन लगाएर

		सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास गर्न • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण गर्न • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न	। • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र सोको प्रयोग • अरुमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।	सिप • आत्म व्यवस्थापन सिप • छनौट सिप • मूल्याङ्कन सिप • समीक्षा सिप • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप	सहजीकरण गर्ने । • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरू आफैमा पूर्ण रुपमा खराव नभइ तिनीहरू हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरूभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुराका साथ विभिन्न उर्दाहरण र दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने । • हामी खुसी र स्वस्थ हुने हो भने घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरूलाई अवसर ठानी जीवनमा अघि बढ्न सक्नुपर्छ भन्दै विद्यार्थीलाई सकारात्मक हुन प्रेरित गर्ने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरू भन्न लगाउने । • कसैका राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको व्यवहारको बारेमा पनि बताउन भन्ने । • विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने • हरेक बेलुका सुत्दा र हरेक बिहान बिउझदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरू सम्झने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • कुनैपनि बस्तुहरूको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने । • हामी जिउनुमा कसैको श्रमले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नुपर्ने र अरुको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	। • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा प्रश्न सोधेर • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरू सोधेर • हरेक बिहान र बेलुका उनीहरूले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर • अरुको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा सोधेर • कुनै पनि बस्तुको निर्माणमा कसको भूमिका छ भन्ने कुरा सोधेर । • श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर ।
		• विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र	• विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र	• पहिचान सिप, • छनोट सिप,	• विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने तरिकाको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग भएका पूर्व ज्ञान र सिपका अधारमा छलफल गर्ने ।	• प्रयोगात्मक कार्यको अवलोकन गरेर । • प्रश्नोत्तर गरेर

		व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन गर्न ।	व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र कार्यान्वयन ।	• विश्लेषण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • आत्मनिर्भर सिप	• घरबाट थप स्थानीय परिकार र व्यक्तिगत सरसफाइका सिप सिकेर आउन अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यालयमै स्थानीय परिकार र व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी प्रयोगात्मक कार्य सञ्चालन गर्ने ।	
		• योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास गर्न । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरूको बोध गरी अभ्यास गर्न • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास गर्न । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त	**<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, सर्वाङगासन, पश्चिमोत्तासन, आदि) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास । • हाम्रा असल आचरण, संस्कार र मूल्य मान्यताहरूको जानकारी र अभ्यास • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा जानकारी र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, प्रदर्शन सिप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप • सहानुभूति सिप, • समानुभूति सिप,आदि ।	• विद्यार्थीहरूलाई सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम प्राणायाम, पश्चिमोत्तासन, सर्वाङगासन आदिसिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने ।तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरण गर्ने वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्वको बारेमा बताउने । • हामीले गर्ने कतिपय असल आचरण र व्यवहारको चर्चा गर्दै ती आचरण र व्यवहारको आधारमा पूर्वीय दर्शनको परिचय र उपादेयताको बारेमा छलफल र चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शनका स्रष्टा र उनीहरूले गरेका योगदानको चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शन अनुसार हामीले गरिरहेका कर्म र आचरणहरूको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने । • अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गर्‍यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्त सहित छलफलमा ल्याउने । • कुन चिज कति बेला कसरी खाने भन्ने कुराले त्यो चिजले	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाएर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्व सोधेर • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर • पूर्वीय दर्शनको परिचय सोधेर • जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाएर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई गरेको सहयोग बारे भन्न लगाएर • पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय सोधेर • व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी प्रश्न सोधेर • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर

		समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास गरी जीवनमा सोको कार्यान्वयन गर्न	• घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा सोको कार्यान्वयन ।		हामीलाई फाइदा र हानि गर्ने कुरालाई प्रष्ट पार्दै पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई घरपरिवार र व्यक्तिगत सरसफाई गर्ने सिप र बानीको विकास गर्नका लागि अभिप्रेरित गर्दै उनीहरूलाई सोको जीवनमा कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धताका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।	
६	**हाम्रो वातावरण**	• कोहलपुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू बताउन र यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधान बताउन	**६.१ वन व्यवस्थापन** • कोहलपुर नगरपालिकामा पर्ने सामुदायिक वन : परिचय, महत्व, फाइदा • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्था	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• नगरपालिकाभित्रका वनहरूको विवरण बताउने • कोहलपुर नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक वनहरूको अवलोकन गराउने/भिडियो वा वनको वृत्तचित्रको अवलोकन गराउने उक्त वनहरूको परिचय दिने • उक्त वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरूको जानकारी गराउने, तिनीहरूको महत्व र उक्त वनबाट हुने फाइदाहरूमा छलफल गराउने र महत्व र फाइदा बताउने • वनमा भएका वनस्पति र वन्यजन्तु तथा चराहरूको चोरी, पैठारी गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्नको लागि वनेका कानुनी प्रावधानहरूको जानकारी गराउने र यस्तो कार्य गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने • सामुदायिक वनको संरक्षण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने	• कोहलपुर नगरपालिकाभित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन लगाएर (नाम, वनमा पाइने वस्तु तथा सम्पदा, खनिज आदि) • सामुदायिक वनको महत्व तथा पाइने फाइदाहरू बताउन लगाएर • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाएर
		• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व बताउन • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी	**६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्व • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधाराणको पुनरावलोकन गराउने, यस सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्न लगाउने • घर तथा शैक्षिक संस्थाहरू र वरपरको क्षेत्रमा व्यापक हरियाली विकास मार्फत पृथ्वीको वहन क्षमता अभिवृद्धि गर्न, वातावरण प्रदूषणबाट जैविक विविधतामा परेको अवसर न्यूनीकरण गर्दै पारिस्थितिक पद्धतिमा सन्तुलन कायम गर्न, स्वच्छ एवम् हरित पृथ्वी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्न, शिक्षाका माध्यमबाट विद्यार्थी तथा आम समुदायमा वातावरणमैत्री व्यवहार विकास गर्न, दिगो विकासको लक्ष्य हासिल हरित घर तथा हरित विद्यालयको आवश्यकता र महत्व रहेको कुरा उर्दूाहरणसहित छलफल गराउने • विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै	• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्व बताउन लगाएर • विद्यालयमा करेसाबारी, पुष्प बगैंचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • घरमा करेसाबारी बनाएको, सागसब्जी खेती गरेको, फूलहरू रोपेको सम्बन्धमा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर

		लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न	खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती, नर्सरी)		दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती, पुष्पखेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेशावारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति, पुष्पखेती घरमा पनि उत्पादन गर्न सकिने कुरा बताउने र विद्यार्थीहरूलाई घरमासमेत उत्पादन गर्न लगाउने	
		• घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास गर्न	**६.३ पानी र फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन: सोकपिट, करेसाबारीमा उपयोग • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : कम्पोष्टिङ - गड्यौले मल बनाउने प्रक्रियाको अभ्यास) •	• सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप, सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• पानी किन आवश्यक छ ? प्रश्नमा छलफल गराउने • घरायसी रुपमा उपयोग भइसकेको पानी के के काममा प्रयोग गर्न सकिन्छ होला ? विचार मन्थन गराउने • विद्यालय तथा घरमा खानेपानीको प्रयोग हुँदा, हात धुँदा, काचो तरकारी पखाल्दा निस्केको पानीलाई सिधै बगैँचा वा करेसाबारीमा सिँचाइको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने • यसका साथै हातधुँदा, नुहाउँदा, क्यान्टिनमा काँचो तरकारी पखाल्दा खेर गएको पानी भूमिगत जलभण्डार रिचार्ज गर्न प्रयोग गर्न सकिने जानकारी गराउने र यसको लागि खेर जाने पानीको मात्रा र जमिनको उपलब्धताको आधारमा आवश्यकताअनुसारको सोकपिट बनाइ रिचार्ज गर्न सकिने व्यवस्था गर्न सकिने कुरा बताउने • सोकपिट बनाउने विधिको जानकारी दिने र विद्यालयमा सोकपिट बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूको सहभागीता गराउने • सोकपिटको माध्यमबाट जम्मा भएको पानीलाई आवश्यकतअनुसार विद्यालयको पुष्पखेती, करेसाबारी, जडीबुटी खेती, फलफूल खेतीमा आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्ने गराउने • यो कार्य गर्दा भूमिगत पानी सुक्ने सम्भावना कम हुनुको साथै फोहोरको रुपमा निस्केको पानीको समेत दीर्घकालीन व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने कुराको जानकारी गराउने • घरायसी ठोस फोहोरलाई कसरी व्यवस्थापन गर्न सकिन्छ होला ? विचार मन्थन गराउने • घरायसी फोहोरको व्यवस्थापन गर्ने विभिन्न विधि मध्ये कम्पोष्ट मल बनाउने, गड्यौला मल बनाउने पनि हो भन्ने कुराको जानकारी दिने । • गड्यौला मल कसरी बनाइन्छ होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने • गड्यौलाको सहायताले फोहोर जैविक पदार्थबाट मल बनाउने विधि नै गड्यौला मल हो भन्ने कुराको जानकारी दिने । • गड्यौला मल बनाउनको लागि आवश्यक सामग्री, स्थान, गड्यौलाको प्रकार, जैविक पदार्थहरूको छनोट आदिमा छलफल	• पानीको प्रयोगको क्षेत्र बताउन लगाएर • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • सोकपिटको परिचय दिन लगाएर • सोकपिट बनाउने विधि बताउन लगाएर • सोकपिटको महत्व बताउन लगाएर • सोकपिट विधिबाट तयार पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनका उपायहरू सोधेर • जैविक वस्तुहरूको प्रयोग गरेर गड्यौला मल बनाउने विधि बताउन लगाएर • गड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • गड्यौला मलको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर

					गराउने र गड्यौला मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • गड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने तरिका बताउने	
		• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू पहिचान गर्न	**६.४ दिगो विकास** • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरबाट गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अवधारणाको पुनरावलोकन गराउने • वर्तमान अवस्थामा उपयोग गरिने ऊर्जाको मितव्ययी उपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरणको संरक्षण गर्ने, पानीको सही र उचित तवरले प्रयोग गर्ने, जैविक विविधता ह्रास हुन नदिने, पर्यावरण सन्तुलनमा राख्ने, घर तथा विद्यालय र वरपरको वातावरण हरित बनाउने, वातावरण प्रदूषण हुन नदिने जस्ता कार्यहरूलाई जोडेर दिगो विकास र हरित विद्यालयबिचमा भएको अन्तरसम्बन्धलाई प्रष्ट पार्ने • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायले खेल्ने भूमिकामा छलफल, अन्तरक्रिया गराउने र खेल्नुपर्ने भूमिका बताउने	• दिगो विकासको परिचय सोधेर • हरित विद्यालयको परिचय सोधेर • दिगो विकास र हरित विद्यालय बिचको अन्तर सम्बन्ध सोधेर • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिका सोधेर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न । • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न । • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन ।	• भूकम्पको परिचय र भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) • भूकम्पको जोखिनको हिसावले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान • सुरक्षित घरको लागि विद्यार्थीको भूमिका	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा भूकम्पको परिचयको बारेमा खोजी गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षतिलाई चित्र, श्रब्यदृश्य सामग्री एवम् भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको महत्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने । • चित्र, श्रब्यदृश्य सामग्री एवम् भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित घरका विशेषता जानकारी गराउने । • भूकम्पको जोखिम कम भएको घरको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गरी परिबारका सबैलाई जानकारी दिने कार्यमा नेतृत्व गर्न विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्ने • सुरक्षित घर निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्याथीको समूहमा छलफल गराउने र निष्कर्ष निकाल्ने । • भूकम्प र यसबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका बारेमा चित्र, तालिका, सूची, आदि निर्माण गरी विद्यालय वा कक्षा कोठामा टाँस्न लगाउने । • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• सुरक्षित घर निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी के के हुन ? लेख्न लगाएर । • सुरक्षित घर निर्माणमा विद्याथीले कस्तो भूमिका खेल्न सक्दछन् ? उल्लेख गर्न लगाएर । • भूकम्पको हिसावले घरको सबैभन्दा सुरक्षित स्थल सोधेर । • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
		• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल,	• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल,	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ	• सवारी साधनको प्रयोगसम्बन्धी जोडी समूहमा कुराकानी गराउने • सवारी साधनको प्रयोग गर्दा हुने संभावित दुर्घटनाका	साइकल,स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा

		सार्बजनिक सवारी, भ्रमणबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • सडक दुर्घटनाबाट साबधान हुन ।	सार्बजनिक सवारी, भ्रमणबाट हुने जोखिम पहिचान • सडक साबधानी	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	उर्दाहरणहरू पोष्टर वा भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने • साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा अपनाउनुपर्ने साबधानीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने	अपनाउनुपर्ने साबधानीको सूची तयार गर्न लगाएर ।
		• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला • रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन ।	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला • रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जीम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको बारेमा जानकारी गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाका असरहरूको खोजी गर्न लगाई छलफल गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा वैयक्तिक रूपमा सोच्न लगाई साथीलाई सुनाउन लगाउने वा स्पष्ट जानकारी गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा स्वास्थ्य क्षेत्रका व्यक्तिहरूसँग साक्षात्कार गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको परिचय दिन लगाएर • • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न लागि आवश्यक पूर्वतयारीका बारेमा प्रश्नोत्तर गराएर
		• नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू बताउन • कृत्रिम घटना अभ्यास गर्न (Simulation)	• नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप	• विगत एक वर्षदेखि गाउपालिकाले विपत व्यवस्थापनको सवालमा भए गरेका कार्यहरूको छलफलको माध्यमबाट सूची बनाउने । • गाउपालिकासँग सहकार्य गर्ने विभिन्न संघसंस्थाहरूको पनि नामनामेसी विवरणको छलफल गरी सूची तयार गर्ने । • गाउपालिकाको विपत व्यवस्थान योजना र कार्यक्रमहरूका बारेमा पालिकाकै विपत व्यवस्थापन सम्बन्धी स्टाफलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्नका अनुरोध गर्ने । • यससम्बन्धी विद्यार्थीलाई कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न लगाउने ।	• गाउपालिकाले गर्दै आएका विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कामहरू सोधेर । • पालिकाका विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी आगामी योजना र कार्यक्रम सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास हेरेर

कक्षा ८

क्र. स.	एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	संभावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	संभावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया
१	**कोहलपुर को परिचय**	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनितिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन	• कोहलपुर नगरपालिकाको भौगोलिक, राजनितिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्थाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप	• कोहलपुर नगरपालिकाको भूबनोट, खेतीयोग्य जमिन, जङ्गलले ढाकिएको जमिन, सार्वजनिक जमिन र मानवबस्तीले ढाकिएको जमिनको बारेमा नक्साको मद्दतले सहजीकरण गर्ने । • नक्साको सहयोगले कोहलपुर नगरपालिका वडा कार्यालयदेखि नगरपालिकाको कार्यालय सम्मको राजनीतिक संरचना, जनप्रतिनिधिहरूको संख्या आदिको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • कोहलपुर नगरपालिकाको वडादेखि नगरपालिकासम्मको प्रशासनिक संरचनाको चार्ट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने ।	• कोहलपुरको भौगोलिक अवस्था सोधेर । • कोहलपुरको वन क्षेत्रको बारेमा सोधेर । • कोहलपुरको राजनीतिक र प्रशासनिक अवस्था सोधेर
		•लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बाँके जिल्लाअन्तर्गत पर्ने कोहलपुर न.पा.का मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न	•लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बाँके जिल्ला अन्तर्गत पर्ने कोहलपुर नगरपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुति सिप	• लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा बाँके जिल्ला र त्यस अन्तर्गत पर्ने कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा मुख्य स्थानहरू, धार्मिक एवम् पर्यटकीय स्थलहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, खोलानाला र ताल आदि भर्नका लागि सहजीकरण गर्ने । • उनीहरूले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने • कक्षामा उनीहरूले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने प्रस्तुतीकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर • उनीहरूले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर
		• नगरसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । • नगरसभाको गठन, काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । • नगर सभा (	• नगरसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी । • नगरसभाको गठन, काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी । • नगर सभा (	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• गाउसभा बस्ने तरिका र गाउसभाका काम, कर्तव्य र अधिकारका बारेमा छलफल र चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित प्रयोजनका निमित जनप्रतिनिधिलाई समेत आमन्त्रण गरी प्रस्तुतिका निम्ति अनुरोध गर्ने । • गाउपालिकाको न्यायिक समितिको जिम्मेवारी र भूमिकाको बारेमा गाउपालिकाको उपाध्यक्ष वा प्रतिनिधि आमन्त्रण गरेर सहजीकरण गर्ने वातावरण मिलाउने • पालिकाले जारी गरेका मुख्य मुख्य ऐन र नियमावलीको	• गाउ सभा बस्ने तरिकाबो बारेमा प्रश्नोत्तर गरेर • जनप्रतिनिधिसँग गरेको अन्तरक्रियाको अवलोकन गरेर । • ऐन नियम बनाउनु पर्ने कारण र प्रक्रियाको बारेमा प्रश्नोत्तर गरेर ।

		व्यवस्थापिका), कार्यपालिका र न्यायिक समितिको भुमिका बताउन । • नगर सभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन	व्यवस्थापिका), कार्यपालीका र न्यायिक समितिको भुमिका । • नगर सभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया		बारेमा सहजीकरण गर्ने र पालिकाले ऐन र नियमावली बनाउने काम किन र कसरी गर्दछ भन्ने बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरणका लागि गाउपालिकाका ऐन कानुनसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई अर्थात उपप्रमुखलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।	
		• नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू बताउन • नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको परिचय दिन ।	• नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू • नगरपालिका भित्र संचालित विभिन्न आयोजना र परियोजनाहरूको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • प्रश्नोत्तर सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• नगरपालिकाले हालसम्म निर्माण एवम अनुमोदन गरी जारी गरेका ऐन कानुनहरूको सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने र प्रस्तुतिको क्रममा ती कानुनहरू जारी गर्नुको कारण र जारी गर्दा भएको फाइदाको बारेमा पनि छलफल गर्ने । • हाम्रो नगरपालिकामा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • नगरपालिकास्तरमा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्नका लागि नगरपालिका र नागरिक समाजको भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस प्रकारका आयोजनाहरूको समयमै कार्य सम्पादनका लागि विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीहरूको भूमिकाको सम्बन्धमा कक्षामा छलफल गरी प्रस्तुत गर्ने ।	• नगरपालिकाले हालसम्म जारी गरेका कानुनको नाम सोधेर • नगरपालिकामा सञ्चालन भएका गौरवको आयोजनाहरूको नाम सोधेर । • जैविक विविधताको अर्थ सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
२	**हाम्रा सम्पदा र संस्कृतिहरू**	• कोहलपुर क्षेत्रको स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाको भूमिका बताउन ।	• कोहलपुर क्षेत्रको स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाको भूमिका ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• कोहलपुर नगर क्षेत्रको स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा नगरपालिकाले खेल्न सक्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न सन्दर्भहरू सहित सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित क्षेत्रमा नगरपालिकाले हालसम्म गरेका कार्यहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई जानकारी गराउने र गर्नु पर्ने कामको बारेमा पनि सहजीकरण गर्ने । • यससम्बन्धमा पालिकाका प्रमुख वा उपप्रमुख लगायत नगरपालिकाको अन्य कुनै आधिकारिक पदाधिकारीबाट सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहितय र पर्यटनको क्षेत्रमा नगरपालिकाले गरेका कार्यहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।
		• पालिकामा भएका विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र धर्मावलम्बीहरूका बिचमा भएको सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुताको बारेमा चर्चा गर्न ।	पालिकामा भएका विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र धर्मावलम्बीहरूका बिचमा भएको आपसी सद्भाव र सहिष्णुताको बारेमा चर्चा ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान को सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूसँग सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुता भनेको के हो ? भन्ने सम्बन्धमा छलफल चलाउने र यसका बारेमा विद्यार्थीहरूलाई विचारहरू राख्न अभिप्रेरित गर्ने । • पालिकाका विभिन्न जातजाति, भाषाभाषी र धर्मावलम्बीहरूले बसोवास गर्ने गरेको कुराको उठान गरी उनीहरूको बिचमा भएको आपसी सामाजिक सद्भाव र सामाजिक सहिष्णुताको बारेमा उर्दाहरण दिएर छलफल गर्ने । • तपाइहरूका फरक जात, फरक भाषा र फरक धर्मको	• हाम्रो पालिकामा कुन कुन जात, भाषा र धर्मका मानिसहरू रहेका छन् भन्ने सोधेर । • फरक जात, धर्म र भाषाको व्यक्तिसँग सँगै बस्दा भएका फाइदाहरूको बारेमा सोधेर ।

					साथीहरू छन् कि छैनन् ? भएको भए उनीहरूसँग कस्तो सम्बन्ध छ भनेर छलफल सञ्चालन गर्ने ।	
		• नगरपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी दिन ।	नगरपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्वको बारेमा जानकारी	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• नगरपालिकास्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता कहिलेदेखि सञ्चालन भएको हो र यसले यो क्षेत्रका खेलाडीहरूलाई अगाडि बढ्न के कस्तो योगदान गरेको छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै कक्षा सञ्चालन गर्ने । • पालिकास्तरीय मेयरा कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलकुदहरूको बारेमा सूची बनाइ छलफल गर्ने ।	• नाकास्तरीय खेलकुद महोत्सवमा खेलिने खेलहरूको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • अन्य यस्तै प्रश्नहरू सोधेर
		• जंगली जनावरहरूको संरक्षणको महत्वको बारेमा बताउन र सोही अनुसार व्यवहार गर्न ।	• जंगली जनावरहरूको संरक्षणको महत्व र संरक्षणमा हाम्रो भूमिका ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• कतिपय सवालमा वफर जोनमा बस्ने बासिन्दाहरूलाई बेलाबेलामा जङ्गली जनावरहरूले दु:ख दिएको अवस्था हुँदाहुदै पनि यसको संरक्षण गर्नु आवश्यक छ किन ? भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्ने । • जङ्गली जनावरहरूको संरक्षणको महत्वका बारेमा कक्षा स्तरीय वा विद्यालय स्तरीय विविध वक्तृत्व एवम् साहित्यिक प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने । • जङ्गली जनावरको संरक्षण एवम् चोरी सिकारी नियन्त्रणमा शिक्षक विद्यार्थी, नगरपालिका र नागरिक समाज एवम् निकुञ्जको भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• जङ्गली जनावरको संरक्षणको महत्वको बारेमा विविध प्रश्नहरू सोधेर । • हामीले जङ्गली जनावरको संरक्षणको लागि के भूमिका निर्वाह गरेका छौं भन्ने सोधेर ।
		• हाम्रो नगरपालिकामा समेत फैलिएको बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय सहित यहाँ पाइने वनस्पति र वन्यजन्तुको परिचय र महत्व बताउन ।	• हाम्रो पालिकामा समेत फैलिएको बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय सहित यहाँ पाइने वनस्पति र वन्यजन्तुको परिचय र महत्व	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• विभिन्न श्रव्य दृश्य साधनको प्रयोग गरेर बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र महत्वको बारेमा छलफल गर्ने । • यहाँ भएका जङ्गली जनावरहरूबाट हामी सुरक्षित मात्र नभइ उक्त जनावरहरूलाई संरक्षण समेत गर्नु पर्ने हाम्रो भूमिकालाई छलफलको माध्यमबाट स्पष्ट गर्नु पर्ने । • राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्य जन्तु र वनस्पतिको बारेमा जानकारी भएको सम्बन्धित क्षेत्रमो व्यक्ति एवम् पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणको लागि अनुरोध गर्ने ।	• बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जमा भएका वनस्पति र वन्यजन्तुको बारेमा सोधेर ।
		• हाम्रो पालिकामा भएका विभिन्न प्रकारका वनहरूको परिचय दिन ।	• हाम्रो पालिकामा भएका विभिन्न प्रकारका वनहरूको परिचय दिन ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप	• विभिन्न श्रव्य दृश्य साधनको प्रयोग गरेर वनलाई सामुदायिक वन, वैज्ञानिक वन र मध्यवर्ति क्षेत्र वन भनेर गरिएको वर्गीकरणलाई छलफलमा ल्याउने । • यसप्रकारका वनहरूको अवलोकनका लागि अवसर प्रदान गर्ने र यससम्बन्धी विज्ञसँग साक्षात्कार भइ थप जानकारी	• विभिन्न वनहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।

					हासिल गर्ने स	
		• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने कोहरपुर नगरपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, सामाजिक अभियन्ता आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने पालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, सामाजिक अभियन्ता आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• आफ्नो नगरपालिकाको गौरवको रुपका काम गरिरहेका पालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, शिक्षक, कर्मचारी, सामाजिक अभियन्ता आदि नागरिकहरूको पहिचान र सर्वे गरी सूची तयार पार्ने । • उल्लिखित महानुभावहरूले गरेका कामहरूको सूची तयार गरी छलफल गर्ने । • कोहलपुर नगरपालिकालाई कर्मथलो बनाएर कोहलपुर नगरपालिका लगायत समग्र समाज र मुलुकका लागि काम गर्ने व्यक्तिहरूको बारेमा सूची सङकलन गर्नका लागि यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिहरूसँग साक्षात्कार भलाकुसारी गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने । • उल्लिखित प्रयोजनका लागि पालिकास्तरमा संचालन हुने प्र.अ. बैठक, नगरसभालाई समेत प्रयोग गर्न सकिने । • गौरबको रुपमा काम गरेका उल्लिखित महानुभावहरूमध्ये समयसमयमा विभिन्न महानुभावहरूलाई बोलाएर विद्यार्थीहरूसँग साक्षात्कार गराउने ।	• आफ्नो पालिकाको गौरवको रुपका काम गरिरहेका पालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, सामाजिक अभियन्ता आदि व्यक्तित्वहरूको पहिचान र सर्वे गरी सूची तयार गर्न लगाएर । • यस्तै अन्य प्रश्न सोधेर
३	**हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू**	• कोहलपुरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्र (कोहलपुर भ्यूटावर, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, हात्तीसार, सिद्धिविनायक जैविक पार्क, थारू सङ्ग्रहालय र दलित सङग्रहालय, बालबाटिका हवल्दारपुर) को परिचय दिन	• कोहलपुरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्र (कोहलपुर भ्यूटावर, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, हात्तीसार, सिद्धिविनायक जैविक पार्क, थारू सङ्ग्रहालय र दलित सङग्रहालय, बालबाटिका हवल्दारपुर) को परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• कोहलपुरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्र (कोहलपुर भ्यूटावर, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, हात्तीसार, सिद्धिविनायक जैविक पार्क, थारू सङ्ग्रहालय र दलित सङग्रहालय, बालबाटिका हवल्दारपुरको बारेमा फोटो र मूभीको माध्यमबाट परिचय दिने • उल्लिखित स्थानहरूमध्ये कुनै स्थानमा गएका विद्यार्थीहरूको अनुभव आदान प्रदान गरी उक्त स्थानको बारेमा जानकारी लिने । • उल्लिखित स्थानहरूको थप विकासका लागि के गर्न सकिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूसँग रायसुझाव माग्ने । • उल्लिखित स्थानहरूको अवलोकन भ्रमण गरी थप जानकारी लिनका लागि विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने ।	• कोहलपुरमा रहेका विभिन्न पर्यटकीय क्षेत्रहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • पर्यटकीय स्थलको फोटो र नामको बिचमा जोडा मिलाएर
		• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप	• हाम्रो कोहलपुर र समग्र मुलुकलाई समुन्नत र आत्म निर्भर बनाउनका लागि बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) ले महत्वपूर्ण योगदान दिने सम्बन्धमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर सहजीकरण गर्ने । • हाम्रो देशमा पेट्रोलियम पदार्थ नभएको अवस्थामा जतिबेला पनि पेट्रोलियम पदार्थकै भरमा बस्दा हाम्रो मुद्रा विदेश पलायन र हामी पनि अरुको भरमा बाँच्नु पर्ने स्थितिको सिर्जना हुने हुँदा बैकल्पिक उर्जाको उत्पादनमा जोड गर्नु	• बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई विशेष जोड दिनु पर्ने कारण सोधेर • बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई बढाउन के गर्नुपर्छ भन्ने सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर

					पर्ने विषयमा सहजीकरण गर्नुपर्ने । • यसका लागि स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारले समेत विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेर बैकल्पिक उर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनु पर्ने सम्बन्धमा कक्षामा सहजीकरण गर्ने ।	
		• सूचना प्रविधि र इन्टरनेट सेवाको विस्तारमार्फत अनलाइन शिक्षा र अनलाईन व्यापारको प्रवर्धन गर्न ।	• सूचना प्रविधि र इन्टरनेट सेवाको विस्तारमार्फत अनलाइन शिक्षा र अनलाईन व्यापारको प्रवर्धन	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप	• विश्वमा द्रूत गतिमा बढिरहेको सूचना प्रविधि र इन्टरनेट सेवाको विस्तारमार्फत हाम्रो नगरपालिकामा पनि अनलाइन शिक्षा र अनलाईन व्यापारको प्रवर्धनमा नगरपालिका, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारको भूमिकाको साथै निजी क्षेत्रको लगानीलाई पनि बढाउनु पर्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस सम्बन्धमा सूचना र प्रविधिको विस्तारका साथै शिक्षक लगायत सरोकारवालाहरूमा सूचना प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी दक्षता बढाउनमा लागि नगरपालिकाले खेलेको र खेल्नु पर्ने भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्नुपर्ने ।	• सूचना र प्रविधिको विकास र विस्तारमा नगरपालिकाको भूमिका सोधेर । • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर
		• साझा सहकारी संस्था कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन	• साझा सहकारी संस्था कोहलपुरको परिचय र महत्व बताउन	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• साझा सहकारी संस्था कोहलपुरले के काम गर्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई छलफलमा सहभागी गराउदैं उनीहरूबाट साझाको बारेमा भएको जानकारी प्रष्फुटन गराउने । • साझा सहकारी संस्थासम्बन्धी फोटो र भिडियो मार्फत साझा सहकारी संस्थाले गर्दै आएको कामको बारेमा सहजीकरण गर्ने • साझा सहकारी संस्थाको सेवा प्रवाहलाई अझ विस्तार र प्रभावकारी बनाउन लागि गर्न सकिने सम्भाव्य उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने । • साझा सहकारी संस्थाले गरेका कामको प्रत्यक्ष अवलोकन गरेर थप जानकारी हासिल गर्न विद्यार्थीलाई अवसर दिने ।	• साझा सहकारी संस्थाको कामको बारेमा प्रश्न सोधेर • साझा सहकारी संस्थाको काममालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको बारेमा सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्नहरू सोधेर
		• व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाको महत्व बताउन ।	• व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षाको महत्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• कोहलपुरमा सञ्चालित विभिन्न प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूले गरेका कामको उल्लेख गर्दै व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाको धारणा र महत्वको बारेमा सहजीकरण गर्ने • कोहलपुरमा हाल भएका व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्दै आइरहेको शिक्षामा सुधारका लागि सम्बन्धित संस्था र नगरपालिकाले निर्वाह गर्नुपर्ने भूमिकाको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई विचार सङकलन गर्दै सहजीकरण गर्ने । • छोटो अवधीको व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्ने निजी संस्थाहरूले निर्वाह गरेको भूमिकाको बारेमा परियोजना कार्य मार्फत जानकारी हासिल गर्न विद्यार्थीलाई	• कोहलपुरमा सञ्चालित विभिन्न प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूले गरेका काम सोधेर • व्यावसायिक तथा प्राविधिक शिक्षामा थप सुधारका लागि पालिकाको भूमिका सोधेर

					प्रेरित गर्ने	
४	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• गाइपालन/बंगुरपालन/टर्कीपालनको महत्व र पालन गर्ने तरिका वताउन र सहयोग गर्न ।	**४.१ गाइपालन/ बंगुरपालन,टर्कीपालन** • गाइपालन/बंगुरपालन/टर्कीपालनको महत्व र पालनमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका गाइपालान, बंगुरपालन, टर्कीपालनको जानकारी दिन लगाउने । • उक्त पालनहरू गर्नुको महत्व बताउन लगाउने । • शिक्षकले गाइपालन, बंगुरपालन, टर्कीपालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको गाइपालन, बंगुरपालन वा टर्कीपालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • गाइपालन वा बंगुरपालन वा टर्कीपालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• गाइपालन, बंगुरपालन र टर्कीपालन गर्ने तरिका बताउन लगाएर • उक्त पालनको महत्व बताउन लगाएर • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूलांकन गरेर
		• बेमौसमी तरकारी (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न	**४.२ बेमौसमी तरकारी** • बेमौसमी तरकारीको परिचय, महत्व र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• भएसम्म विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका बेमौसमी तरकारीको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी तरकारीहरू (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै बेमौसमी तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • बेमौसमी तरकारी खेती सम्बन्धी विज्ञलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन अभिप्रेरित गर्ने । • उक्त बेमौसमी तरकारी मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी तरकारी बालीको परिचय दिन लगाएर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका सोधेर • बेमौसमी तरकारी बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूलांकन गरेर
		• नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, अर्सी) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग	**४.३ नगदेबाली** • नगदेबालीको परिचय, महत्व र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका नगदे बालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने नगदे बालीहरू (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, अर्सी) को परिचय र खेती गर्ने	• नगदे बालीको परिचय दिन लगाएर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाएर • नगदेबाली बालीको खेती

		गर्न		• सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	तरिका बताउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै नगदेबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त नगदेबालीकोखेती मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने	कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन तथा अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • परियोजना कार्यको मूलांकन गरेर
		• हस्त निर्मित सामग्री : डोको, छिटोनी, चकटी) तरिका बताउन र निर्माण गर्न • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी गर्न	**३.४ हस्त निर्मित सामग्रीहरू** • हस्त निर्मित सामाग्री अभ्यास र बजारीकरणका उपायहरू । • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट नगरपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरू (डोको, छिटोनी, चकटी, दाइलगाउने) को जानकारी दिने • शिक्षक आफैं वा डोको, छिटोनी, चकटी बुन्न जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरूको परचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाएर • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर
		• कौसी खेती र छापो खेतीको परिचय र अभ्यास गर्न	**३.५ कौसी खेती, छापो खेती** • कौसी खेती र छापो खेतीको परिचय र अभ्यास	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप	• कोहलपुर क्षेत्रमा खेतको अभाव भएर कौसी, बरण्डा, गमला र घरको छतमा किसानहरूबाट गरिएको खेतीका फोटो र भिडियो देखाउदैं यस प्रकारको खेती गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने । • यसका साथै विद्यार्थीहरूलाई कौसी खेती, छापो खेती र थोपा सिचाइको बारेमा सहजीकरण गर्दै आआफ्नो घरमा कौसी खेती गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई आवश्य सिप र सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने • यस सम्बन्धी कृषिसम्बन्धी विज्ञलाई विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• जिल्ला स्तरमा कोहलपुर नगरपालिकाको कृषि र पशुालनको क्षेत्रमा भएका विकासात्मक अवस्थाको तुलना गर्न लगाएर • स्थानीय क्षेत्रमा कृषिको महत्व र योगदान बताउन लगाएर
		• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न	**४.६. अनलाइन व्यापार र कृषक सहयोग कार्यक्रम** • अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने	•	• कृषिको बजारीकरणलाई अनलाईन व्यापार मार्फत पनि सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्दै यसको तरिका र यसबाट हुने फाइदाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • अनलाईन व्यापारका लागि नगरपालिकाले निर्वाह गर्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न दृष्टान्त दिएर सहजीकरण गर्ने । • कृषकका लागि सरकारले ल्याएका विभिन्न सहयोग, अनुदान	• अनलाइन व्यापारको बारेमा प्रश्न सोधेर । • अनलाइन व्यापारका लागि नगरपालिकाले निर्वाह गर्न सक्ने भूमिकाको बारेमा सोधेर

			सहयोग सम्बन्धी जानकारी		र विमा कार्यक्रमहरूका बारेमा सहजीकर गर्ने र सहजीकरणलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि सम्बन्धित स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर
५	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	•आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न ।	**<u>५.१ आनीबानी, स्वभाव र लक्ष्य</u>** • आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सवलता र संभावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयमसँग पनि विचार आदान प्रदान गर्ने । • बालकले जन्मदा नै केही न केही क्षमताका बीजहरू बोकेर आएको कुरा उल्लखे गर्दै विद्यार्थीलाई उनीहरूको रुचि, प्रतिभा र क्षमताका स्वमूल्याङ्कनका लागि सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गरेर समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्दै उनीहरूले अनुसरण गर्न सक्ने स्वभावको लागि लिखित प्रतिबद्धता समेत गराउने ।	• विद्यार्थीका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर • विद्यार्थीले गरेका प्रतिबद्धताको अनुगमन गरेर । • विद्यार्थीहरूको अवलोकन गरेर ।
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरू बताउन • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको	**<u>५.२ गीत, सङ्गीत, नृत्य र सकारात्मक सोच</u>** • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप	• विद्यार्थीलाई स्थानीय वा उनीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको अन्य गीत गाउन लगाएर वातावरणलाई खुसीमय बनाउने • मोवाइल, टिभी, साउण्टसिष्टम, कम्प्यूटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत र सङ्गीतमा रुचि र दक्षता देखाउने विद्यार्थीका लागि अघि बढ्ने परामर्श प्रदान गर्ने • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गर्दै आफ्नो वडा र पालिकामा भएका विभिन्न धर्म र तिनका धर्मावलम्बीहरूको अवस्थाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म सम्बन्धित धर्मका स्थानीय जानकारलाई स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • विभिन्न धर्महरूको मूल मर्मको बारेमा चर्चा गर्दै सबै धर्मको साझा ध्येय भनेको मानव सेवा भएको सम्बन्धमा विचार	• मन पराएका गीतहरू गाउन लगाएर • उनीहरूले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाएर । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाएर • विभिन्न धर्महरूको नाम सोधेर । • धर्मका मूल मर्मको बारेमा सोधेर • एकअर्को धर्मको बिचमा भिन्नता र समानता सोधेर । • सबै धर्मको साझा ध्येयको बारेमा सोधेर । • सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर ॥

		प्रयोग र अभ्यास गर्न । • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण गर्न । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न ।	अभ्यास एवम प्रस्तुति । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास • अरुमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशैसा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण । • आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।		आदान प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिव, लिङ्ग आदिको बिचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्भाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने । • संसारका हेरक बस्तु र विषयभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुराका साथ विभिन्न उर्दाहरण र दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने । • कतिपय काम नलाग्ने र पीडा दिने भनिएका व्यक्ति र विषयभित्र पनि रहेका सकारात्मक कुराहरूको पहिचान र विश्लेषण गर्ने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने • सन्तुलित जीवन जिउनका लागि खुसी र स्वस्थ हुनुपर्ने र त्यसका लागि घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरूलाई अवसर ठानी अघि बढ्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरू भन्न लगाउने । • राम्रा कुरा सम्झिदा कस्तो अनुभूति भयो भनेर सोध्दै विद्यार्थीहरूलाई आ-आफ्ना अनुभूतिहरू बताउनका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने । • कसैका बारेमा राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको राम्रो व्यवहारको बारेमा विद्यार्थीहरूबाट अनुभव आदाप्रदान गराउदै आफूले अरुलाई जे दियो अरुबाट पनि त्यही प्राप्त हुने कुराका बारेमा विद्यार्थीका भोगाइहरूको चर्चा गर्ने । • हरेक बेलुका सुत्दा र बिहान बिउझदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरू सम्झदै विउझने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • कुनैपनि बस्तुहरूको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लीप	• मानिस कति बेला खुसी र कतिबेला दुखी हुन्छ भन्ने सोधेर । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाएर । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाएर । • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरू बताउन लगाएर । • हरेक बिहान र बेलुका उनीहरूले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर । • अरुको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा भन्न लगाएर । • घरमा गएपछि आफूले गर्ने काम बताउन लगाएर । • श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर । • विद्यार्थीले गरेको फूल खेती, तरकारी खेती र अन्य कामको निरीक्षण गरेर

					आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई फिल्डमा लिएर काम गर्न सिकाउने । • विद्यालयको बगैचा र करेशावारीमा विद्यार्थीहरूलाई फूल र तरकारी खेती गर्न लगाउने । • विद्यार्थीले घरमा गएर गरेका उत्पादनसँग जोडिएका कामहरू बताउन लगाउने ।	
		• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार, विद्यालय	**<u>५.३ पूर्वीय दर्शन र आहारविहार</u>** • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप • सहयोगी सिप • सहानुभूति सिप • समानुभूति सिप	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, उर्दूगीथ, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन आदि सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामु आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाई शिक्षककले सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरणका लागि वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचयर महत्वको बारेमा बताउने । • हामीले गर्ने कतिपय आचरण र व्यवहारको चर्चा गर्दै ती आचरण र व्यवहारको आधारमा पूर्वीय दर्शनको परिचय र उपादेयताको बारेमा छलफल र चर्चा गर्ने । • पूर्वीय दर्शनका स्रष्टा र उनीहरूले गरेका योगदानको चर्चा गर्ने । • हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने । • अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने • गाउटोलका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट र छलफल गरी उनीहरूको अनुभवबाट सिकाइ गर्ने • जेष्ठ नागरिक र अशक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न भनेर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्व सोधेर • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाएर • पूर्वीय दर्शनको परिचय सोधेर र • पूर्वीय दर्शनसँग जोडिएका हामीले गर्ने कर्महरूको बारेमा सोधेर । • पूर्वीय दर्शन र पाश्चात्य दर्शनको भिन्नता सोधेर । • पूर्वीय दर्शनका राम्रा पक्षहरू सोधेर • जेष्ठ नागरिक र अशक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • जेष्ठ नागरिक र अशक्त व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको सहयोग बारे सोधेर • जेष्ठ नागरिकबाट भएका सिकाइहरू भन्न लगाएर ।

		र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन ।	गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र जीवनमा कार्यान्वयन ।		अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरुले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्त सहित छलफलमा ल्याउने । • जेष्ठ नागरिक र अशक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्य वा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गर्ने । • विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै मानिसका पुर्खा, वंश र गोत्रको बारेमा परिचय र चर्चा गर्ने । • विहेवारीको सवालमा गोत्र र वंशको पहिचान र महत्वको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरू हरेकलाई आफ्नो गोत्र र वंशको बारेमा परिचित हुने अवसर प्रदान गर्ने । • पुर्खा, वंश र गोत्र सम्बन्धी जानकार स्थानीय व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी स्रोतव्यक्तिको रुपमा प्रयोग गर्ने । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बारेमा विद्यार्थीका अनुभवहरू सहित छलफल मार्फत सहजीकरण गर्ने । • के कुरा के सँग मिसाएर खाँदा ठीक र के सँग मिसाएर खाँदा खराव भन्ने कुरा सिकिसकेपछि घरमा गएर अभिभावकलाई यो कुराको जानकारी दिएर कार्यान्वयन गर्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीलाई घरपरिवार, विद्यालय र व्यक्तिगत सरसफाइ गर्ने सिपको विकास र सोको जीवनमा कार्यान्वयन गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने र कार्यान्वयन गरेनगरेको अवालोकन गर्ने ।	• पुर्खा, गोत्र र वंश पहिचानको महत्वको चर्चा गरेर • हरेकको गोत्र र वंश सोधेर । • कुन कुरा के सँग मिसाएर खाँदा राम्रो हुन्छ भन्ने सोधेर । • व्यक्तिगत सरसफाइको अनुगमन गरेर । • घरायसी सरसफाइमा सहयोग सम्बन्धमाा अभिभावकलाई सोधेर
६	**हाम्रो वातावरण**	• कोहलपुर नगरपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका	**६.१ वन व्यवस्थापन र दिगो विकास** • कोहलपुर नगरपालिकामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• नगरपालिकाअन्तर्गत रहेका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराहरूको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने र पालना गर्ने गराउने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र उक्त कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने	• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाएर • वडामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन लगाएर

		वर्णन गर्न • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान गर्न • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन	स्थानीय सरकारको भूमिका • खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेती र आर्थिक फाइदा (स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडीबुटीजन्य वनस्पतिहरू र स्थानीय वनस्पतिहरूको नर्सरी, वृक्षरोपण) • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू		• उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने • यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, वेर्न उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतअनुसार स्थानीय स्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्नाहरू वृक्षरोपणमा प्रयोग गर्ने • वृक्षरोपण गरेका बिरुवाहरूको आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने • दिगो विकासका लक्ष्यहरू पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीयस्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यहरूमा छलफल गराउने • दिगो विकासका लक्ष्यहरू पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरूमा छलफल गराउने	• खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण र जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर • जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदाहरू बताउन लगाएर • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरू भन्न लगाएर
		• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न	**६.२ हरियाली प्रवर्धन** • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध प्रवर्धन	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू (हरियाली प्रवर्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने • यी कार्यहरूको विद्यार्थी तथा विद्यालयको भूमिका पहिचान गर्ने र सहभागी हुने • हरित घर, विद्यालय तथा दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले खेल्नुपर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने आधारभूत पक्षहरूको परिचय दिन लगाएर • यी पक्षहरूको कार्यान्वयन गर्न खेल्नुपर्ने भूमिका बताउन लगाएर • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाएर
		• स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू पहिचान	**६.३ पानी** • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्था	• पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने जस्तो : पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, वैकल्पिक पानीको व्यवस्थापन गर्ने (आकाशे पानी), भूमिगत जलभण्डारको रिचार्ज गर्ने, सरसफाइ व्यवस्थापन गर्ने, आकासे पानीको	• पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू सोधेर • आकासे पानी संकलन र प्रयोग गर्ने तरिका बताउन

		गर्न र आकासे पानी संकलनमा सहयोग गर्न	उपायहरू र अकाशे पानी संकलन विधि	पन सिप • वातावरणप्रति तको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	संकलन गर्ने आदि) • आकासे पानीको संकलन गर्ने विधि भिडियोसहित प्रदर्शन गर्ने वा आकासे पानी संकलन गरेको अवलोकन गराउने (वर्षा, ट्यांकी, प्रशोधन, प्रयोग)	लगाएर • आकासे पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर
		• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोस्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न • जैविक विविधता संरक्षणको महत्व बताउन • जैविक विविधता संरक्षणका उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न	**६.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन** • घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्केका ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : बिन तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास) • नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र नगरपालिकाको भूमिका • जैविक विविधता संरक्षणको महत्व र संरक्षणका उपायहरू	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रति तको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घरायसी फोहोरमैलको व्यवस्थापन गर्ने विधिहरूमा छलफल गराउने • घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन अन्तर्गत विन कम्पोष्टिङ (भाडामा मल बनाउने विधि) र पिट कम्पोष्टिङ (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने विधि) विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने • उक्त विधिअनुसार विद्यालयमा विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट कम्पोष्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने • उक्त विधिहरूबाट तयार भएको मल आवश्यकताअनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने • वडा तथा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, संघसंस्था र नगरपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने • चित्र र भिडियोको माध्यमबाट जैविक विविधता संरक्षणका महत्वका बारेमा चर्चा गर्दै कोहलपुर नगर क्षेत्रको वातावरणीय एवं पर्यावरणीय स्वच्छता कायम राख्नका लागि जैविक विविधता संरक्षणका उपायहरूको अवलम्बन गर्नु पर्ने बारेमा सहजीकरण र छलफल गर्ने ।	• ठोसफोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू बताउन लगाएर • विन र पिट कम्पोष्टिङ गर्ने तरिका बताउन लगाएर • विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाएको अवलोकन गरेर • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, संघसंस्था र नगरपालिकाको भूमिका बताउन लगाएर • जैविक विविधता संरक्षणको महत्व र उपायहरू बताउन लगाएर
७	**विपद् व्यवस्थापन**	• आफ्नो विद्यालयलाई विपद्बाट सुरक्षित बनाउन ।	• हाम्रो सुरक्षित विद्यालय • भूकम्प र सुरक्षित	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप	• समूहमा भूकम्पको परिचय खोजी प्रस्तुत गर्न लगाउने • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षेति भिडियो मार्फत	• तल दिइएका प्रश्नहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गर्न सकिने :

		• भूकम्प र सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न ।	विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका	• सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित विद्यालयको महत्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने • भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित विद्यालयका विशेषता जानकारी गराउने । • विद्यालय परिसर र भवन अवलोकन गर्न लगाइ रुजुसूचीका आधारमा समूहमा विद्यालयको संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षाको अवस्था छलफल गराउने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्यार्थीको समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने र शिक्षकले निचोड दिने । • भूकम्प र यसबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका बारेमा चित्र, तालिका, सूची, आदि निर्माण गरी विद्यालय वा कक्षा कोठामा टाँस्न लगाउने • घर र विद्यालयका भुकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाको व्यवस्थापनको बारेमा सावधान हुने • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी के के हुन् ? लेख्नुहोस । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थीले कस्तो भूमिका खेल्न सक्छन् ? • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा अभिभावकको कुनै ३ भूमिका लेख्नुहोस् ? • विद्यालय र घरमा भुकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाका फाइदा लेख्नुहोस ।
		• विश्वका प्रमुख महामारीहरू (Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी दिन ।	• विश्वका प्रमुख महामारीहरू (Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइ	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• समूह छलफल गराई महामारीको परिचय दिन लगाउने • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स र कोभिड १९ को कारण र असर वा प्रभावको बरेमा छलफल तथा जानकारी गराउने । • Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ बाट बच्नका लागि गरिने उपायहरू कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी छलफल गराउने । • Black death, प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ उत्पत्ति, रोकथाम र नियन्त्रण गर्दा विश्व समुदायमा भएका सिकाइ छलफल गराउने र विद्यार्थीले लागू गर्ने सक्ने कुराको सूची गराउने लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि तोकिएका सबै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुनका लागि अभ्यास गराउने ।	विभिन्न महामारीबाट विश्व समुदायमा भएको असर र सिकाइ भन्न लगाएर ।

		• किशोरीहरूमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारू जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने । • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न ।	• किशोरीहरूमा देखिने मास हिष्टेरिया र थारू जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायको पहिचान र कार्यान्वयन • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयन ।	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जीम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• चित्र र भिडियो क्लिप प्रयोग गरी किशोरीहरूमा देखिने हिष्टेरिया र थारू जातिमा लेखिने सिकलसेल एनिमियाबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा स्थानीय तहमा उपलब्ध विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणको वातावरण मिलाउने । • विगतमा गाउटोल र विद्यालयमा घटेका त्यस्ता घटना र रोगको चर्चा गर्दै त्यस्ता केसहरूमा के गरिएको थियो र के गर्नुपर्थ्यो भन्ने सम्बन्धमा छलफल गर्दै परियोजना कार्यमार्फत तथ्यांक सङ्कलन गर्ने गराउने । • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयनको सम्बन्धमा समेत माथिकै जस्तो सहजीकरण प्रक्रिया अपनाउने ।	• प्रश्नोत्तर गरेर । • परियोजना कार्यको निरीक्षण र अवलोकन गरेर । • सिकलसेल र मास हिष्टेरियाको बारेमा अन्य प्रश्नहरू सोधेर • जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनिकरणको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।
		• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) बताउन	• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्याथीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत)	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप	• विपद् प्रतिकार्यका लागि समूह र क्लब वा संस्थाहरूको आवश्यकताको बारेमा छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि रेडक्रस, गैरसरकारी संस्थाहरू र सरकारी कार्यालयहरूको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि विभिन्न समूहहरू (Clusters) को भूमिकाको भिडियोको माध्यमबाट जानकारी दिने । • नजिकैको वडा कार्यालय वा नगरपालिकामा गइ विपद् प्रतिकार्यका लागि पालिकाको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि जिल्ला विपद व्यवस्थापन समितिको भूमिका छलफल गराउने • विपद् प्रतिकार्यका लागि बालसमूह (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) ले गर्न सक्ने कार्यहरूको सूची गराउने ।	• निम्न प्रश्नहरूको आधारमा मूल्याङ्कन गर्न सकिने : • विपद प्रतिकार्यमा रेडक्रस, गैरसरकारी सँस्थाहरू र पालिकाको भूमिका लेख्नुहोस । • विपद प्रतिकार्यका लागि विद्यार्थीहरूले समूहमा गर्न सक्ने ४ वटा कार्यको सूची बनाउनुहोस् ।

६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

(क) कक्षा ४

१. कोहलपुर नगरपालिकामा कतिओटा वडा छन् ? तिनीहरूको जम्मा क्षेत्रफल कति हो ? क्षेत्रफलको हिसाबले कुन वडा सबैभन्दा ठूलो र कुन वडा सबैभन्दा सानो छ ? उल्लिखित विवरणहरूसहित तपाईं बस्ने र अन्य ४ वटा वडा गरी जम्मा वडाको बारेमा विषय शिक्षकसँगको परामर्शमा नगरपालिकाको सम्बन्धित पदाधिकारीसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	समेटिएका गाउँटोलहरू	वडाको क्षेत्रफल	कैफियत

२. तपाईंको नगरपालिकाको नाम कोहलपुर किन राखिएको हो ? पहिलेका कति ओटा नगर र गाउँविकास समितिका कति ओटा वडाहरू मिलेर अहिलेको कोहलपुर नगरपालिका बनाइएको हो ? घरमा भएमा अभिभावक र छरछिमेका जानकार महानुभावहरूसँग सोधपुछ गरी तलको तालिका भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

नगरपालिकाको नाम कोहलपुर राख्नु पर्ने कारण	अहिलेको नगरपालिका निर्माण गर्दा समावेश गरिएका पहिलेका गाविस र वडाहरू	जानकारी दिने व्यक्तिहरूको नाम र नातासम्बन्ध

३. तपाईंले आफ्ना वडाका कुन कुन ठाउँमा गएर प्रत्यक्ष अवलोकन गर्नु भएको छ ? त्यहाँ जाँदा तपाईंले देखेको र अहिले सम्म सम्झिरहेको कुरा के हो ? तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरेका आफ्नो वडाका स्थानहरू	अहिलेसम्म सम्झिरहेको विषय वा स्थान	सम्झनुको कारण	कैफियत
(क)			
(ख)			
(ग)			
(घ)			

४. तपाईंको पालिकामा भएका प्रमुख खोलानाला र जङ्गलहरूका नामहरूके के हुन् ? ती मध्ये तपाईं आफैले अवलोकन गरेका कुन कुन हुन् ? अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले तलको तालिका भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले जानकारी भएका खोलानाला र जङ्गलका नामहरू	आफू स्वयम् गएर अवलोकन गरेका खोलानाला र बनजङ्गलहरूका नाम

५. तपाईंले आफ्नो वडा वा पालिकाको अन्य कुनै वडामा गएर अवलोकन गरेको कुनै एउटा मन्दिर/मस्जिद/चर्चको नाम लेख्नुहोस् । तपाईं त्यहाँ जाँदा कोसँग जानु भएको थियो ? वहाँको नाम र उहाँसँगको नाता सम्बन्ध पनि लेख्नुहोस् र त्यहाँ गएर अवलोकन गर्दा स्मरण भएका कुराहरूको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, प्याज, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, पुदिना खेती मध्ये कुनै एक खेतीमा सहयोग गर्नुहोस् । बिउ राख्ने देखि उत्पादन, प्रयोग र विक्री सम्मका कार्यमा के के क्रियाकलापहरू गरियो ? सबै विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा समुदायस्तरमा उत्पादित वस्तुहरू (परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, ढकिया, बिंडा, नाङ्लो, हँसिया, दाइँ लगाउने, बाबियोको डोरी बाट्ने, भ्mौवा) मध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् । निर्माण गर्दा चाहिने सामग्रीहरू, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. आफ्नो घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठ नागरिकलाई के भनेर बोलाउनु हुन्छ ? उहाँको नाम के हो ? उहाँको शारीरिक अवस्था कस्तो छ ? ती जेष्ठ नागरिकले तपाईंप्रति गर्ने व्यवहार कस्तो छ ? दिक्क लाग्दो वा रमाइलो लाग्दो ? उनीहरूलाई तपाईंले मन पराउनु हुन्छ कि मन पराउनु हुन्न ? यसको कारणसहित उल्लेख गर्दै तपाईंले उहाँहरूबाट सिकेको कुरा के के हुन् ? संक्षेपमा लिखित प्रतिवेदन बनाइ प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. तपाईंले के के काम गर्दा तपाईंका परिवारका सदस्यहरू खुसी हुनुहुन्छ ? घरपरिवारमा गएर उहाँहरूसँग सोधपुछ गर्नुका साथै उहाँहरूमध्ये ककसले गर्ने कुन कुन कुराहरू तपाईंलाई मन पर्छ ? यो क्रियाकलापबाट तपाईंले के सिक्नु भयो ? यी सबैलाई समेटेर प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. तपाईंले आफ्नो गाउटोलमा नाचिने कुटकुटे वा थारूजातिको मयुर नाँच वा आफ्नो गाउँ घर तिर नाँचिने अन्य कुनै नाँचहरू देख्नु भएको छ कि छैन ? देखेको भए देखेको आधारमा र नदेखेको भए देखेका मानिससँग सोधेर कुनै एउटा नाँचमा गरिने क्रियाकलाप, लगाउने पोसाक र बजाउने बाजाहरूको नाम तलको तालिकामा भर्नुहोस ।

नाचको नाम	उक्त नाँचमा गरिने क्रियाकलापहरू	उक्त नाचमा लगाउने पोसाकहरू	उक्त नाचमा बजाउने बाजाहरू

११.तपाईंले घरपरिवारमा गएर परिवारका सदस्यहरूको सामू आफूले मन परेको गीत गाउनुहोस् वा मन परेको गीतमा नाँच्नुहोस् । तपाईंको गीत सुनेर वा नृत्यको अवलोकन गरेर ककसले के के भन्नु भयो ? उहाँहरूको कुरा सुनेर तपाइलाई कस्तो महसुस भयो ? तपाईंले गाएको वा नाँचेको गीतको नामसहित उल्लिखित सबै कुरा टिपोट गरेर कक्षामा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाईंको गाउँटोलमा तपाईंले चिनेको असल नागरिकको नाम के हो ? तपाईंले उहाँसँग भेट गरेर उहाँले के के राम्रा काम गर्नु भएको रहेछ ? वहाँसँग सोध्नुहोस् । वहाँसँग भेट हुन सक्ने अवस्था नभएमा उहाँको परिवार वा उहाँको सम्बन्धमा तपाईंको आफ्नो परिवारका सदस्यसँग सोधपुछ गर्नुहोस् । यो क्रियाकलापबाट तपाईंले के सिक्नु भयो ? आदि कुरालाई समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१३. तपाईंले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाईंले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईंलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायमको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरूको नाम	अभ्यास गरेको देखेर अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४. तपाईं हिन्दु धर्मावलम्बी हो भने कम्तिमा एकजना इसाइ वा एकजना मुस्लिम धर्म मान्ने साथीसँग परिचय गरी उनीहरूले मान्ने पर्व क्रिसमस वा ईदको सम्बन्धमा के के गरिन्छ र के के खाइन्छ भन्ने कुरा साथीले भनेको आधारमा आफ्ना विचार सहित प्रतिबेदन बनाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् अथवा तपाईं इसाइ वा मुस्लीम हो भने पनि हिन्दू धर्म मान्ने साथीको दशैंका बारेमा त्यसरी नै प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१५. पौष्टिक तत्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकामध्ये तपाईंले सिकेको र तपाईंलाई नयाँ लागेको तरिका कुन कुन हो ? तपाईंले सिकेको यो तरिका र घरमा पहिले नै खाने गरेको तरिकामा के फरक छ ? नयाँ तरिका सिकेपछि तपाईंले आफ्नो अभिभावकलाई के भन्नु भयो ? तपाईंले यो कुरा भनेपछि अभिभावकले तपाईंलाई के भन्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६. तपाईंको घरमा वा तपाईंको घरमा नभए छिमेकीको घरमा भएका सञ्चारका साधनहरूको नाम लेखी अभिभावक वा छिमेकीसँग सोधपुछ गरी त्यसले के काम गर्छ ? भन्ने जानकारी लिनुहोस र त्यसकै आधारमा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७. कोहलपुर नगरपालिकामा रहेको तपाईंको विद्यालय बाहेक तपाईं गएकोमध्ये कुनै एउटा विद्यालयको नाम के हो ? तपाईं त्या विद्यालयमा किन र कोसँग जानु भएको हो ? त्यो विद्यालय र तपाईंको विद्यालयमा के फरक छ ? तपाईंलाई त्यो विद्यालयको मन पर्ने कुरा के हो ? आदि प्रश्नका जवाफहरू समेटेर लेख लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट आफ्नो नगरपालिका भित्रका वनहरूमा पाइने वन्यजन्तु तथा चराहरूको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु र चराहरूको महत्व तथा संरक्षण गर्ने तरिकासमेतलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	वन्यजन्तु/चराको नाम	महत्व	संरक्षणको तरिका
१	कालिज		
२			
३			
४			

१९. घर वरपरको खाली जमिन वा विद्यालय वा करेशाबारीमा उपयोगी बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गर्नुहोस् । बिरुवा हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू (पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब १ महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गरी प्राप्त विवरणहरू टिपोट गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. घरबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालय तथा बाथरुमबाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरूलाई (आफू, आफ्नो परिवार) लाई प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? गरेका कार्यहरूको टिपोट तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. कक्षाका विद्यार्थीहरूले समूहगत रुपमा विद्यालयबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने, नकुहिने, तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहोर तरल (नाली, शौचालयबाट निस्कने तरल, क्यान्टिनबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू प्रयोग गर्नुहोस् । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? संक्षेपमा प्रतिवेदन बनाउनुहोस् ।

२२. विद्यालयबाट घर जाँदा वा घरबाट विद्यालय जाँदा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरू र तपाइको भूमिका समेत उल्लेख गरी प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

(ख) कक्षा ५

१. तपाईंको कोहलपुर नगरपालिकामा भएका र तपाईं समेत गई अवलोकन गरेका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम र त्यहाँ गएर देखेको वा आफूले गरेको मन पर्ने कुरा के हो ? तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	पर्यटकीय स्थलको नाम	ठेगाना (ठाउको नाम र वडा)	मन परेको कुरा	कैफियत
१				
२				
३				

२. तपाईंले वडामा भएका गाउँटोलहरूको नाम लेख्नुहोस् र ती गाउँटोलहरूमा कुन कुन जातिको बसोवास रहेको छ ? सकेसम्म ती क्षेत्रमा आफैले प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरी तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

आफ्नो वडामा भएका गाउँटोलका नाम	बसोवास गरेका जातजातिहरू	बढी बसोवास भएको जातजाति	वडा नं.
(क)			
(ख)			
(ग)			

३. तपाईंले कुन कुन सञ्चारका कुन कुन साधनहरूको नाम सुन्नु भएको छ र कुन कुन साधन आफैले प्रयोग गर्नु भएको छ ? आफूसँग भएको जानकारी वा अभिभावकसँग गरेको सोधपुछको आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

सञ्चारका साधनको नाम					
सञ्चारका साधनको काम					

४. विद्यालयको निर्देशनअनुसार तपाईंहरू सबै प्रकारका सवारी साधन कुद्ने सडकमा छेउमा गएर साथीहरूको समूहमा कार्य विभाजन गरी निश्चित समयसम्म सडकमा कुद्ने चार पाङ्ग्रे सवारीका साधन मध्ये कालो नम्बर प्लेट, रातो नम्बर प्लेट र सेतो नम्बर प्लेटको सवारी साधनको संख्या टिपी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

५. थारू समुदायमा नाँचिने सखिया नाच र अन्य समुदायका मानिसहरूले नाँच्न टप्पा नाँचमा नाँच्ने तरिका, लगाउने पोसाक र बजाउने बाजाहरूको बारेमा के कस्तो समानता र भिन्नता छ ? उक्त नृत्यहरूको अवलोकन एवम् जानकारहरूसँग सोधपुछ गरी तलको तालिका भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

विवरण	सखिया नाच	टप्पा नाँच	समानता	भिन्नता
(क) नाँच्ने तरिका				
(ख) लगाउने पोसाक				
(ग) बजाउने बाजा				

६. समुदायमा पालन गरिएको कुनै एक पशुपालन (गाईपालन, भेडापालन, बाख्रापालन, कुखुरापालन, भैंसिपालन, बंगुरपालन, खरायोपालन, हाँसपालन, टर्कीपालन) र कुनै एक पंक्षीपालनको (व्यक्तिगत वा समूहगत) अवलोकन गर्नुहोस् । उक्तपालन कसरी गरिएको रहेछ ? पालनबाट के के फाइदाहरू भएको रहेछ ? विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा विद्यायल वा समुदायमा खेती गरिएको आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेतीमध्ये तपाईं संलग्न र सहभागी भएर उत्पादन गरिएको तरकारी खेती कुन हो ? उक्त तरकारी खेती कसरी गरिदोरहेछ ? तपाईंलाई त्यसबाट के कुराको सिकाइ भयो ? आफ्ना अनुभवहरू समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. तपाईंका परिवारमा भएका अभिभावकहरूमध्ये कुनै दुई अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध उल्लेख गर्दै उहाँहरूसँग भएका तपाईंलाई मन पर्ने बानी व्यवहारहरू तलको तालिकामा लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध	नाता सम्बन्ध	उहाँसँग भएका मनपर्ने बानी र व्यवहारहरू
(१)		
(२)		

९. विद्यालयमा आएर्दैखि अहिलेसम्म विद्यालयबाट तपाईंले के के राम्रा बानी, सिपहरू सिक्नु भयो ? तपाईंले सिकेका बानी र सिपहरूको बारेमा तपाईंका परिवारका सदस्यहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाइले सिकेको कुन सिप वा बानीले तपाईंका परिवारका कुन कुन सदस्यलाई बढि खुसी बनाएको छ ? तपाईंको सिकाइले तपाइलाई के फाइदा भएको महसुस गर्नु भएको छ ? यी सबै कुराका आधारमा लिखित विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. तपाईंले घरपरिवारमा भएको कुनै कुरा झट्ट सम्झिँदा वा अवलोकन गर्दा नराम्रो लागेकोमा सकारात्मक किसिमले सोच्दै जाँदा त्यो भित्र पनि के कुरा राम्रो देख्नु भयो ? तपाईंले देखेको वा सोचेको उक्त राम्रो कुराको बारेमा घरपरिवारका सदस्यहरूसँग छलफल गर्दा ककसले के के भन्नु भयो ? यसबाट तपाईंलाई के अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर लिखित प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.घरपरिवारमा कुनै उत्सव वा चाडपर्व मनाउँदा तपाईं सहभागी भइ गरेका कार्य के के हुन् ? तपाइले मन पराएका कुरा के के हुन ? उक्त चाडपर्वलाई अझ रमाइलो र सबैजना खुसी भइ सहभागी हुनका लागि के गरेको भए हुन्थ्यो ? यस सम्बन्धमा तपाईंको आफ्नो विचारसहित आफ्ना परिवारका केही सदस्यहरूको विचारलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

१२.तपाईंले आफूमा मीठो बोल्ने, थोरै बोल्ने र विस्तारै बोल्ने बानीको विकास गरेपछि तपाईंलाई के फाइदा भयो र तपाईंको यो परिवर्तन भएको बानीको सम्बन्धमा तपाईंका परिवारका सदस्य र तपाईंका नजिकका साथीहरूको के प्रतिक्रिया रहेको छ? सबै कुरा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यदि यो बानीमा परिवर्तन भएको छैन भने परिवर्तन गरेर त्यसको एकहप्ता पछि प्राप्त प्रतिक्रियाका आधारमा यो प्रतिवेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

परिवर्तन भएको बानी	घरपरिवारको प्रतिक्रिया	नजिकका साथीहरूको प्रतिक्रिया
(१) पहिले भन्दा मीठो बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा थोरै बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा विस्तारे बोल्ने		

१३. तपाईंले सिकेका योग, प्राणायाम र ध्यान मध्ये घरमा पनि गएर कुन कुन योग, प्राणायाम र ध्यान गर्नुहुन्छ ? तपाईंले उक्त काम गर्दा तपाईंको घरपरिवारका कुन कुन सदस्यले के के भन्नु हुन्छ ? ती काम गर्दा तपाइलाई कस्तो महसुस हुन्छ ? तपाईंले घरमा गएर गर्ने कुनै योग, प्राणायाम र ध्यान मध्ये कुन एकबाट हुने फाइदाको बारेमा परिवारका कुन कुन सदस्यले के भन्नुहुन्छ ? तपाइलाई यसबाट के सिकाइ भयो ? यी सबैलाई संक्षेपमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४.. हरितालिका तिज वा श्रीकृष्ण जन्माष्टमी पर्वको परिचय, महत्व र पर्व मनाउँदा गरिने क्रियाकलापहरूको बारेमा उक्त पर्वमा ब्रत बस्ने आमा, दिदी, भाउजू आदिलाई सोधेर सोको आधारमा लेख लेखी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१५. सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले सामुदायिक वनको संरक्षण, सदुपयोग र विकासका लागि के भूमिका निर्वाह गर्न सक्छ भन्ने सम्बन्धमा स्थानीय वन उपभोक्ता समितिका सदस्यहरू, स्थानीय व्यक्तिहरू र घरमै भएका अभिभावकहरूसँग गरिएको छलफल र भलाकुसारीको आधारमा आफ्नो विचार सहित प्रतिबेदन पेश गर्नुहोस् ।

१६. घर वरपरको खाली जमिन, विद्यालय वा करेसाबारीमा उपयोगी औषधीजन्य वनस्पतिहरू (घिउकुमारी/ अमला/ तुलसी/असुरो...) मध्ये कुनै एउटा रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू(पानी, मल आदि) प्रदान गर्नुहोस् । करिब ३ महिनामा बिरुवाको वृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गर्नुहोस् । उक्त औषधीजन्य वनस्पति के के कामको लागि प्रयोग गरिए/गर्न सकिन्छ ? विवरण तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नहोस् ।

१७. घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरू अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. कक्षा ५ का विद्यार्थीहरू विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरू अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९.आफ्नो घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने पानीको प्रदूषण सम्बन्धमा अध्ययन गर्नुहोस् र प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	**प्रदूषण भएको स्थान**	**प्रदूषणको कारणहरू**	**प्रदूषणबाट परेको असर**	**प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न गरिएका प्रयासहरू**	**प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा गर्नुपर्ने कार्यहरू**
१					
२					
३					

२०. स्थानीयस्तरमा घटेको प्राकृतिक विपद र मानव सिर्जित विपदका १/१ वटा घटनाहरूको विवरण तयार गरी तलको तालिकामा भर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

विपदको नाम	विपदबाट बच्ने उपायहरू	घटना बताउने साथी वा अभिभावक
(क)		
(ख)		
(ग)		
(घ)		

२१. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका प्रकोप तथा विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधि तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखी तलको तालिका भर्नुहोस ।

क्र. सं.	विपद् वा प्रकोपको नाम	संभावित कारण	भएको क्षति
१			
२			
३			
४			
५			

(ग) कक्षा ६

१. तपाइको वडा कार्यालयले प्रवाह गर्ने कुनै तीन वटा सेवा र उक्त सेवाका पाउनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाका सम्बन्धमा वडा कार्यालयमा गएर वा त्यहाँका पदाधिकारीलाई भेटेर वा अन्य कुनै जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरेर तलको तालिकामा भर्नुहोस र यस सम्बन्धमा आफ्नो समेत अनुभूति लेखेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

वडा कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवाहरू	सेवा प्राप्त गर्न पुरा गर्नु पर्ने प्रक्रिया	यस सम्बन्धमा तपाईंको आफ्नो अनुभूति वा विचार	कैफियत
१.			
२.			
३.			

२. विद्यालयको वा विषयगत शिक्षकको निर्देशन बमोजिम तपाईं र तपाईंका साथीहरूको समूह बनाइ ब्रम्हकुमारी इश्वरीय विश्वविद्यालय, प्राकृतिक चिकित्सालय, भेरी शीतभण्डार र महिला र एनटिभी कोहलपुरमध्ये कुनै एक ठाउमा गएर त्यहाँको आधिकारिक व्यक्तिलाई भेटी उक्त संस्थाहरूले गर्ने काम र तपाईं त्यसबाट कसरी लाभान्वित हुन सक्नु हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा आफ्नो समेत राय समेटेर तलको तालिका भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अवलोकन भ्रमण गरेको संस्थाको नाम	अन्तवार्ता लिएको आधिकारिक व्यक्ति	संस्थाले गर्ने काम	तपाईंलाई त्यसबाट हुने फाइदा

३. कोहलपुरका प्रमुख धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरू : जानकी मन्दिर, चण्डिका मन्दिर, गुरुकुल, थारू गाउँको साझा मन्दिर र बाबानगरको बाबाकुटि नगरमध्ये तपाईं आफै गएर अवलोकन गर्नुभएको कुनै एउटा धार्मिक स्थलको बारेमा र तीमध्ये कुनैमा पनि नगएको भए गएका मानिसलाई सोधेर ती मध्ये कुनै एउटाको बारेमा देहायका बुँदाका आधारमा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । (अथवा विद्यार्थीको समूह बनाइ मन्दिरको भ्रमण गरी अवलोकन गरेका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्)

धार्मिक स्थल/मन्दिरको नाम र ठेगाना	मन्दिरको परिचय र इतिहास	मन्दिरप्रतिको मानिसको आस्था र महत्व

४. वडा कार्यालयमा गएर वा त्यो सम्भव नभए त्यहाँको कुनै कर्मचारीलाई भेटेर वडा कार्यालयले नागरिकका निम्ति प्रवाह गर्ने सेवा र सेवा लिन अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाका बारेमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

वडा कार्यालयले प्रवाह गर्ने सेवाहरू	सेवा लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरू
१.	१.
२.	२.
३.	३.

४. नगरपालिकाको वडाले शिक्षा, युवा तथा बालबालिकाका लागि कानुनअनुसार के कस्ता काम गर्ने प्रावधान छ र काम के गरिरहेको छ ? गर्नु पर्ने र गरेका कामहरूको बिचमा के भिन्नता छ ? उक्त भिन्नतालाई घटाउन के गर्नुपर्ने देखिन्छ ? वडामा काम गर्ने सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरूसँग सोधपुछ गरेर आफ्नो अनुभूति सहितको प्रतिबेदन तयार पारी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

५. आफ्नो घर वा विद्यालयमा भैंसिपालन/कुखुरापालन वा अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी) मा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरू, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. हस्तनिर्मित सामग्रीहरू (ढकिया, बिडा, परालको गुन्द्री) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

८.तपाईंको छरछिमेकमा कुन कुन धर्म मान्ने मान्छेहरू छन् ? तीमध्ये हरेक धर्म मान्ने एक एक जनालाई आफैले भेटघाट गरी सोधपुछ गर्नुहोस् र उनीहरूले भनेको आधारमा विभिन्न धर्म मान्नुको कारण र उक्त धर्म मान्दा गर्ने क्रियाकलापहरूलाई समेटी प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

९.तपाईंको टोलमा झ्याउरे नाँचको बारेमा जानकारी भएका व्यक्तिसँग गरेको भलाकुसारीको आधारमा आफ्नो सिकाइ र निष्कर्ष सहितको प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०.घरपरिवार वा टोलछिमेकमा तपाईं समेत सहभागी भएको कुनै चाडपर्व वा उत्सव मनाउँदा के के गरिएको थियो? उक्त अवसरमा तपाइले चिनेका कुन कुन मानिसहरू थिए? तपाईंले उक्त चाडपर्व र उत्सवमा के के गर्नु भयो र के के खानु भयो? अति नै मन परेका कुराहरू के के थिए? यी सबै क्रियाकलापबाट तपाइले सिकेको कुरा के हो? यी सबैको विवरण तयार गरी प्रतिवेदन बनाउनुहोस् । आफ्नो विचार के छ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.तपाई र तपाईंको परिवारको सदस्य वा तपाइको कुनै साथी मिलेर गाउँटोलमा भएको असहज अवस्थाको व्यक्तिलाई सहयोग गर्नुहोस् । तपाईंले उक्त सहयोग गर्दा उक्त असहज अवस्थाको व्यक्तिमा के परिवर्तन पाउनु भयो? उहाँले तपाईंहरूलाई के भन्नु भयो र कस्तो व्यवहार गर्नुभयो ? त्यतिबेला तपाईंलाई कस्तो अनुभूति भयो? उल्लिखित सवै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

१२. घरका अभिभावक र छरछिमेकसँग सोधपुछ गरेको आधारमा कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउटोलका मानिसहरू मध्ये कुनै ४ जनाको नाम र उनीहरूले गरेका राम्रा कामहरू देहायको तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क.सं	असल मानिसहरूको नाम, ठेगाना	उनीहरूले गरेका राम्रा कामहरूको विवरण
१		
२		
३		
४		

१३. तपाईंले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाईंले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईंलाई के भन्नु भयो? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायामको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरूको नाम	अभ्यास गरेको देखेर अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४. थारू जातिको महत्वपूर्ण चाडको रुपमा रहेको माघी तथा अन्य पर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू, यसका राम्रा पक्षहरू र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको बारेमा समेत सम्बन्धित जातिका जानकारहरूसँग सोधपुछ गरी आफ्ना समेत विचारहरू समेटेर प्रतिवेदन बनाइ कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१५. अभिभावकको सहयोगले जङ्गलबाट कुरिल्लो, हर्रो, बर्रो, अमला र पिपला आदिका नमूना सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरूलाई यसको महत्वको बारेमा सोध्नुहोस् र आफूले पनि कक्षामा सिकेको कुरा उहाँहरूलाई भन्नुहोस् । तपाइले कक्षामा सिकेको कुरा र उनीहरूले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचार समेत राखी प्रतिबेदन लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१६.विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरूलाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस् । कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहगत रुपमा विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र बेर्ना हुर्कनाको लागि आवश्यक वस्तुहरूको नियमित रुपमा प्रवाह गर्नुहोस् । करिब २/३ महिनामा उक्त बेर्नाहरूको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस् । यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१७.घर वरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रुपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस् । नियमित रुपमा उक्त सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने वस्तुहरू (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस् । उत्पादित वस्तुहरू उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस् । यी सबै कार्यहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८.तपाइ घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने प्रदूषणका प्रकारहरू पहिचान गर्नुहोस् र उक्त प्रदूषणको गहन अध्ययन गरी प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषणको प्रकार	प्रदूषणका कारणहरू	प्रदूषणबाट भएको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण का प्रयासहरू	प्रदूषण कम गर्न चाल्नुपर्ने कदमहरू	कैफियत
१	वायु प्रदूषण					
२	जल प्रदूषण					
३	जमिन प्रदूषण					
४	ध्वनि प्रदूषण					
५	विद्युतीय प्रदूषण					

१९. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखी तलको तालिका भर्नुहोस् ।

क्र. सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	भएको क्षति

२०. चाडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरूको सम्बन्धमा परिवारका अभिभावकहरूलाई सोधेर तपाइको भूमिका समेत उल्लेख हुने गरी एउटा प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

२१. तल उल्लेखित प्रमूख विपद्हरू घट्ने समयका आधारमा अभिभावकसँग छलफल गरी प्रकोप पात्रो (Hazard Calendar) तयार पार्नुहोस् ।

विवरण	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत
बाढी												
हावाहुरी												
चट्याङ												
आगलागी												
भूकम्प												
सर्पदंश												

जङ्गली जनावरको आक्रमण												

(घ) कक्षा ७

१.तपाईंको विद्यालय सेवा क्षेत्रभित्र भर्ना हुन नसकेका बालबालिकाहरू छन् भने तीमध्ये कम्तीमा कुनै एकजनालाई भेट गरी तलको तालिकाका आधारमा आफ्नो विचारसहित प्रतिवेदन तयार गरेर विषय शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस् ।

विद्यालयमा भर्ना हुन नसकेका बाल बालिकाको नाम, थर	ठेगाना	विद्यालय नआउनुको कारण (सम्बन्धित विद्यार्थी र अभिभावकलाई सोधेर)	विद्यालयमा भर्ना गर्ने उपाय
१.			
२.			

२. तपाईंले नगरपालिकाकाका जनप्रतिनिधिहरूमध्ये तपाईंले गरेको अध्ययन, भेटघाट र सोधपुछको आधारमा तल लेखिएका जनप्रतिनिधिहरूको विवरण देहायको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

पालिकाका पदाधिकारीहरू	उनीहरूले गर्ने प्रमुख काम	कैफियत
(क) नगरपालिकाका प्रमुख		
(ख) नगरपालिकाका उपप्रमुख		
(ग) वडाध्यक्ष		
(घ) वडा सदस्य		

३. तपाईंको नगरपालिकामा निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको नमुना बसपार्कको नाम नमूना बसपार्क किन राखिएको हो ? यसको काम कहिलेदेखि सुरु गरिएको हो ? यसको अनुमानित लागत कति हो ? यो बसपार्क कुन सरकारको लागनीमा निर्माण भइरहेको छ ? यसको निर्माण कार्य कहिले सम्पन्न हुन्छ ? र यसको निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेपछि कोहलपुरबासीलाई के लाभ हुनेछ ? आदि कुराहरूको बारेमा सम्बन्धित जानकारहरूसँग सोधपुछ गरी उनीहरूले प्रस्तुत गरेका बिचारहरूमा आफ्नो समेत विचार समेटी प्रतिबेदन बनाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

४.नगरपालिकाले नागरिकका निम्ति प्रदान गर्ने सेवाहरू के के हुन् ? ती सेवाहरू प्राप्त गर्नका लागि के के प्रक्रिया पूरा गर्नुपर्दछ ? यस सम्बन्धमा नगरपालिकामा गएर सोधपुछ गरी वा त्यहाँ भएको नागरिक बडापत्रको अध्ययन गरी वा सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरूसँग सोधपुछ गरेर आफ्नो अनुभूति सहितको प्रतिबेदन तयार पारी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

५.आफ्नो घर वा विद्यालयमा बाख्रापालन/भेडापालन वा दलहनबालीहरू (केराउ, चना, मटर) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६.आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती (भण्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम, च्याउ) मा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरू, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. हस्त निर्मित सामाग्रीहरू (झौवा, नाङ्लो, बाबियोको डोरी बाट्ने) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

८. पानीलगायत पेय पदार्थ (स्वास्थ्यको लागि आवश्यक तरल पदार्थ) र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा तपाईंको कक्षामा शिक्षकबाट सहजीकरण भएपश्चात तपाईंको उक्त कुराहरू खाने कुरामा तपाइको बानी व्यवहार परिवर्तन भयो कि भएन ? तपाइले कक्षामा सिकेको पेय पदार्थ र फलफूल खाने समय र तरिका र त्यही

कुरा घरमा खाने समय र तरिका फरक छ कि समान छ ? फरक भएको अवस्थामा समान गराउन तपाईंको पहल के भयो ? यी सबै कुरालाई समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

९. हाम्रो परिवार र गाउँटोलमा परम्परादेखि चलिआएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरू के के छन् ? तीमध्ये पूर्वीय दर्शनसँग सम्बन्धित भएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरू के के हुन् ? तिनीहरूमध्ये कुन कुन प्रचलन र रीतिरिवाजले हामीलाई सभ्य र खुसी बनाउन सहयोग गरिरहेका छन् ? पूर्वीय दर्शनको बारेमा केही जानकारी राख्ने तपाइको टोलका कुनै व्यक्तिका विचारसहित यसबाट आफूले आर्जन गरेको भावना र सिकाइलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०.तपाइले हरेक दिन बिहान उठ्दा र बेलुका सुत्दा राम्रो कुराहरूको टिपोट गर्ने बानीले तपाईंको जीवनमा पारेको सकारात्मक प्रभाव के हो ? यसको बारेमा तपाईंका परिवारका सदस्य र साथीहरूको भनाइ के छ ? तपाईंको स्वभाव र आचरणमा यसबाट भएको परिवर्तन वा सिकाइ के हो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.तपाईंको घरपरिवारका सदस्यहरूसँग मिलेर तपाइले अहिलेसम्म गर्नु भएको शारीरिक श्रमसँग सम्बन्धित गरेका प्रमुख पाँच कामहरू के के हुन् ? तपाइको उक्त काममा भएको सहभागीताको सम्बन्धमा तपाईंको परिवारका सदस्यहरूको भनाइ के कस्तो छ र तपाईंलाई उक्त काममा सहभागी हुँदा के कस्तो अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

१२.घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट गरी उहाँले आफ्नो जीवनमा गरेका राम्रा कुराहरू के के रहेछन् ? उहाँलाई कुन कुराको धेरै सम्झना आउँदो रहेछ ? कुन कुरा गरेकोमा उहाँ धेरै खुसी हुनुहुँदो रहेछ ? उनीहरूले भनेको आधारमा तपाइले खुसी हुनका लागि के सिक्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३.तपाईंले अहिलेसम्म सिकेका र अभ्यास गरेका योगासनहरूको नाम र ती आसनहरूबाट तपाइलाई भएको फाइदाको बारेमा समेत उल्लेख गरी तयार गरेको प्रतिबेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४.सम्बन्धित विद्यालयमा गएर वा जानकारसँग सोधेर कोहलपुरमा भएका प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको नाम लेखी तिनीहरूले प्रदान गर्ने प्राविधिक शिक्षाको प्रकार र तहसमेत तलको तालिकामा भरी पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं	प्राविधिक शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको नाम	प्रदान गर्ने प्राविधिक शिक्षाको प्रकृति वा प्रकार	अध्ययन अध्यापन हुने तह
१			
२			
३			
४			
५			
६			

१५. आफूले देखेको, नाँचेका र यो कक्षा र अघिल्ला कक्षाहरूमा अध्ययन गरेको आधारमा तल समावेश गरिएका नाँचहरूको बारेमा तालिकाका भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

नाँचहरूको नाम	नाँच नाँच्ने जातजातिहरू	नाँचमा लगाइने पहिरन र बजाइने बाजाहरूको नाम
१. टप्पा नाँच		
२. लट्ठवा नाँच		
३. झ्याउरे नाँच		
४. सखिया नाँच		

५.मयुर नाँच		
६. सिंगारु नाँच		

१६. अभिभावकको सहयोगले जङ्गलबाट गुर्जो, विजयसाल, दालचिनी, आकाशवेली, नीम, अर्जुन र खयर आदिका नमूना सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरूलाई यसको महत्वको बारेमा सोध्नुहोस् र आफूले पनि कक्षामा सिकेको कुरा उहाँहरूलाई भन्नुहोस् । तपाइले कक्षामा सिकेको कुरा र उनीहरूले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचार समेत राखी प्रतिबेदन लेखेर कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१७. गड्यौला मल बनाउने तरिकाअनुसार घरमा वा विद्यालयमा गड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको गड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१८ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैंचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदा सम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९. हरित घरको अवधारणाअनुसार घर वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनाको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा देखाउनुहोस् ।

२०. कक्षाका विद्यार्थीहरू पाँच समूहमा विभाजन हुनुहोस् र समूहगत रुपमा हरित विद्यालयको अवधारणाअनुसार विद्यालय वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा समूहगत रुपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. निम्नानुसार सूची प्रयोग गरी आफ्नो घर भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, घरको अवलोकन एवम् अभिभावकसँग गरिएको छलफलको आधारमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	टि.भी.			

२२. कुनै २ जना मोटरसाइकल वा स्कुटर चालकलाई भेटी मोटरसाइकल वा स्कुटरबाट यात्रा गर्दा हुने सम्भाव्य जोखिम र सावधानीका उपायहरूसहित तलको तालिका पूरा गर्नुहोस् र सो का आधारमा 'मोटरसाइकल वा स्कुटरमा सुरक्षित यात्रा' विषयक एक निबन्ध लेख्नुहोस् ।

क्रं.सं.	मोटरसाइकल वा स्कुटर चालकको नाम	संभावित जोखिमहरू	सावधानीका उपायहरू
१			

२			

(ङ) कक्षा ८

१. हाम्रो नगरपालिकाका गौरबको आयोजनाहरू कुन कुन हुन् ? तिनीहरूलाई गौरवको आयोजना किन भनिएको हो ? तिनीहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न भएर काम सुरु भएपछि हामीलाई हुने फाइदा के हो ? सम्बन्धित विज्ञ र जानकारहरूसँग सोधपुछ गरी प्राप्त विचारहरूका आधारमा आफ्नो समेत विचार समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क्र.सं.	गौरवका आयोजनाहरू	तिनीहरूबाट हामीलाई हुने फाइदा	तपाइको आफ्नो विचार
१			
२			
३			
४			

२. कोहलपुर नगरपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावलीहरूको देहायको तालिकामा लेखी उक्त ऐन वा नियमावली जारी गर्नु पर्ने खास कारण के हो ? नगरपालिकाका पदाधिकारी र सम्बन्धित जानकारहरूसँग सोधपुछ र अध्ययन गरी आफ्नो विचार समेतका आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

नगरपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावली	जारी गर्नुपर्ने खास कारण	कैफियत
१.		
२.		
३.		
४		
५		

३. लुम्बिनी प्रदेशको नक्सा बनाइ त्यहाँ भएको बाँके जिल्ला अन्तर्गतको तपाईंको कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा प्रमुख पर्यटकीय स्थल, प्रमुख सडक र शहर, खोलानाला र ताल आदि भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. नगरपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरू र खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री र खेलाडी संख्या तलको तालिकामा भरी सोको प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	खेलका नामहरू	खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री	आवश्यक पर्ने न्यूनतम खेलाडी संख्या
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

५. कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने कोहलपुर नगरपालिकाका महानुभाव (साहित्यकार, कलाकार, समाजसेवी, खेलाडी, शिक्षाविद्, शिक्षक, वन तथा वातावरण विज्ञ आदि) हरू र उनीहरूले सम्पादन गरेका कामहरू तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	व्यक्तिको नाम	कार्य क्षेत्र	सम्पादन गरेका कार्यहरू
१			
२			

३			
४			

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गाईपालन/बंगुरपालन वा बेमौसमी तरकारीहरू (टमाटर, लौका, करेला, भिण्डी) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, भटमास, चना) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरू, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. हस्त निर्मित सामग्रीहरू (डोको, छिटुनी, चकटी, सुपो, मुढा, ढकिया) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

९.तपाईंको घरमा को को हुनु हुन्छ ? उहाँहरूले के के काम गर्नु हुन्छ ? उहाँहरूले गर्ने कामले तपाईं वा तपाईंको परिवारलाई के कस्तो फाइदा भइरहेको छ वा फाइदा हुने देख्नु भएको छ ? घरका जेष्ठ नागरिक वा आफूभन्दा अग्रजसँग सोधपुछ गरी यसबाट तपाईंले सिकेको कुरालाई समेत समेटेर प्रतिवेदन बनाउनुहोस् ।

१०.तपाईंले आफू भविष्यमा के हुने उद्देश्य राख्नु भएको छ ? यो उद्देश्य राख्नुमा तपाईंसँग हाल भएका के कस्ता सक्षमताहरूले तपाईंको मनोबल बढाएका हुन् ? तपाईंको यो उद्देश्यको बारेमा तपाइका परिवारका सदस्य र साथीहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाईंले आफ्नो जविनको लागि गरिएको उद्देश्य निर्धारणले तपाईंलाई के असर परेको छ ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.कस्तो जीवनलाई सन्तुलित जीवन भनिन्छ ? सन्तुलित जीवनले मानिसलाई कसरी खुसी प्रदान गर्न सहयोग गर्दछ ? यससम्बन्धमा आफ्नो टोलका केही जेष्ठ नागरिक र केही समकक्षीहरूको जमघट गराइ उनीहरूबाट व्यक्त विचारहरूलाई समेट्दै यसबाट तपाईंले आर्जन गरेको अनुभूति र सिकाइलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१२.तपाईंको परिवारको गोत्र र वंश के हो ? तपाईंको पूर्खा तपाईं अहिले भएको स्थानमा कहाँबाट आउनु भएको हो ? तपाईंको वंशजहरूको बसोबास विशेषगरी कहाँ कहाँ छ ? तपाईंको मामातिरको र तपाईंको परिवारतिरको वंश र गोत्र एउटै हो कि फरक हो ? विहेबारी लगायतका काम गर्दा गोत्र र वंशको ख्याल किन गर्ने गरिन्छ ? यसको कारण के हो ? यो सम्बन्धमा तपाईंका घरपरिवारका अग्रज लगायत समाजका मानिसहरूले के भन्छन् ? यसबाट तपाइले आर्जन गरेको नयाँ अनुभूति वा सिकाइ के हो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३.घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी विन (डालोमा मल बनाउने) वा पिट (खाल्डोमा मल बनाउने) कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार उक्त तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१४. आफूले देखेका र अरुसँग सोधपुछ गरी प्राप्त भएको विवरणको आधारमा हाम्रो नगरपालिकामा भएका वनहरू कति प्रकारका छन् ? तिनीहरूको उद्देश्य के हो ? ती वनबाट हुने फाइदाहरू के के हुन् ? ती वनको संरक्षण गर्ने जिम्मेवार निकाय को हुन्छ आदिको बारेमा तलको तालिका भरी तयार भएको प्रतिबेदन कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

वनको किसिम वा प्रकार	नगरपालिकामा भएका त्यस्ता वनजङ्गलको नाम र ठेगाना	वनको उद्देश्य	वनबाट हुने फाइदाहरू	संरक्षणको लागि जिम्मेवार निकाय
१.	१.			
२.	२.			
३.	३.			

१५. बाँके राष्ट्रिय निकुञ्जबाट मानवबस्तीमा वन्य जन्तु आएर विगत केही समयदेखि क्षति पुऱ्याउदैं आइरहेको अवस्था छ । यो पनि सत्य हो कि निकुञ्ज र निकुञ्जका वन्यजन्तुलाई पनि जोगाउनु आवश्यक छ र वन्य जन्तुबाट हुने मानवीय क्षतिलाई पनि रोक्नु आवश्यक छ । अतः यसका लागि के गर्न सकिन्छ ? सम्बन्धित क्षेत्रमा विभिन्न महानुभावहरूको विचार सहित आफ्नो समेत विचार समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

मानवीय क्षति नहुने गरी निकुञ्ज र वन्यजन्तु संरक्षण गर्ने उपायहरू	निकुञ्ज र वन्य जन्तुलाई क्षति नपुग्ने गरी मानव बस्ती संरक्षण गर्ने उपायहरू
१.	१.
२.	२.
३.	३.

१६. निम्नानुसार सूची प्रयोग गरी हाम्रो विद्यालय भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, विद्यालय परिसर र भवनहरूको अवलोकन एवम् शिक्षकहरूसँग छलफल गरी एक प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्रं.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	बेन्च डेस्क			

१७. कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् र मल बनाउने विभिन्न विधिमध्ये विद्यालयबाट निस्कने कुहिने फोहोरको प्रयोगबाट विन कम्पोष्टिङ वा पिट कम्पोष्टिङ मध्ये कुनै एक विधिबाट मल तयार गर्नुहोस् र आवश्यकता अनुसार करेसाबारी, पुष्पखेती, जडीबुटी खेती वा अन्य खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् ।

१८. आकासे पानी संकलन गर्ने विधि अनुसार विद्यालयका सम्बन्धित विषयका शिक्षकलाई अनुरोध गर्नुहोस् र आकाशे पानी संकलन गर्नुहोस् । संकलित पानीलाई आवश्यकता अनुसार सरसफाइ गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्नुहोस् । यस किसिमको कार्य गर्दा हुने फाइदाहरूको सम्बन्धमा विवरण तयार गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

२०. पाँच समूहमा कक्षाका विद्यार्थीहरू विभाजन हुनुहोस् । तपसिलका कार्यहरू तपसिलका समूहले सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

समूहको नाम	**समूहले गर्नुपर्ने कार्यहरू**
ऊर्जा समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका प्रकार (सौर्य ऊर्जा, विद्युत आदि), ऊर्जाको प्रयोग सिकाइ, प्रशासनिक कार्य, कम्प्युटर सञ्चालन आदिमा)
पानी समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएको पानीको स्रोतहरू (धारा, कुवा, इनार, आकाशे पानी आदि), पानीको प्रयोग (सिँचाइ, पिउने, सफाइ गर्ने वा अन्य), पानीको संरक्षणका कार्यहरू
सरसफाइ समूह	विद्यालयको खेलमैदान, कक्षाकोठाको सरसफाइ, शौचालयको सरसफाइ आदि
फोहोरमैला व्यवस्थापन समूह	विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको प्रकार (कुहिने, नकुहिने, तरल, ग्याँस वा अन्य), फोहोरमैला व्यवस्थापनका उपायहरू
सिकाइ व्यवस्थापन समूह	बगैंचाका, करेसाबारी, ऊर्जा (सौर्य, पानी) मा सिकाइको लागि प्रयोग
हरियाली प्रवर्धन समूह	वृक्षरोपण, पुष्पखेती, जडीबुटी खेतीको कार्य

२१.प्रविधिको प्रयोग (Google Search) गरी तल उल्लेखित महामारीसँग सम्बन्धित विवरण संकलन गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	महामारीहरू	महामारी पत्ता लागेको वर्ष	महामारी सुरु भएको देश	महामारीको कारण	मृत्यू भएका मानिस संख्या	औषधि	सुरक्षाका उपायहरू
१	ब्ल्याक डेथ						
२	प्लेग						
३	फ्लू						
४	एच.आई.भी. एड्स						
५	कोभिड–१९						

२२. विपद्को समयमा सूचना अति आवश्यक हुन्छ । सूचनाको माध्यमबाट सामूहिक प्रतिकार्य समयमै हुन्छ । त्यसकारण जुनसुकै विपदमा प्रयोग हुने गरी तलको तालिकामा आकस्मिक सम्पर्क व्यक्ति र आकस्मिक सम्पर्क नम्बरहरू (Emergency Contact Numbers) खोजी कक्षामा टाँस्नुहोस् ।

क्र.सं.	सम्पर्क गर्नुपर्ने व्यक्ति	ठेगाना	सम्पर्क नम्बर

२३. नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाका सवास्थ्यकर्मीलाई भेटी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला कसरी सर्छन् र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू के हुन भनेर सोध्नुहोस् । सोको तलको खाका प्रयोग गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

रोगको विवरण	कोभिड	बर्ड फ्लू	डेङ्गु	झाडापखाला
रोग सर्ने कारण				
रोगबाट बच्ने उपाय				

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ को सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले विद्यार्थीहरूबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न/गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ । दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अंगको रुपमा मूलांकनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाईलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरूको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकताअनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ । जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिहरूको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यस अनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तथा स्वनिर्मित स्रोत र साधनहरूलाई शैक्षणिक सामग्रीको रुपमा प्रयोग गर्नु पर्छ । समयको माग बमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनु पर्छ र वेभमा आधारित सिकाइलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रुपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूलाई आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकताअनुसार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरूलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरू र अन्य विषयहरू (नेपाली, अंग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरूको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरूलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नु पर्ने छ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन समूहकार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनु पर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तुहरू विद्यार्थीहरूको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिक भन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रितीरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिहरूको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीहरूको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरूको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ । सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकेका व्यवहारहरूलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरूले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्वारा सिकारुको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रुपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्छ ।

यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्नेछ :

- कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यस अन्तर्गत बहुविषयक (विषयहरू अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका विषयवस्तुहरूमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्तअनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।
- पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्ने विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरल देखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण गर्ने) अनुरुप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकिकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरूसँग समेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरूको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ स्थान दिनु पर्ने छ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरूको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाईका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाईका लागि उनीहरूलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफै सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरूमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन वा निगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरूले स्थानीयतासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारुलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने छ ।
- सिकारुहरूले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरू एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीहरूको सहयोग र सहकार्यमा सिक्न तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरू सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरूमा सहभागी गराउनुपर्ने छ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाई राख्न तथा युग सापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्य दृश्य सामग्रीहरू, विद्युतीय सामग्रीहरू तथा वेभमा आधारित सामग्री र विधिहरूलाई सकेसम्म प्रयोग गर्ने कोशिस गर्नुपर्ने छ ।

एकीकृत शिक्षणको नमुना क्रियाकलाप

- **आफ्नो घर तथा गाउँटोलका तरकारीको पहिचान** विषयवस्तु शिक्षण गर्दा निम्न पक्षलाई ध्यान दिई एकीकृत शिक्षण गर्न सकिन्छ :
- तरकारीको चिनारी (स्थानीय विषय, नेपाली)
- तरकारीलाई अंग्रेजीमा चिनारी (अंग्रेजी)
- तरकारीको प्रयोग तथा खाने तरिका र यसबाट हुने फाइदा (हाम्रो सेरोफेरो : स्वास्थ्य शिक्षा)
- तरकारी संख्या (गणित)
- तरकारीको चित्रमा रङ भर्ने अभ्यास (हाम्रो सेरोफेरो : सिर्जनात्मक कला)

(ख) कक्षा ४-८ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

कोहलपुर नगरपालिकाभित्रका सबै वडाहरूका स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई समेटी यस पाठ्यक्रममा विषयवस्तुहरू राखिएको हुँदा उक्त विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकासका लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आफ्नो घर, समुदाय, संघसंस्था, धार्मिक स्थल, पेसा र व्यवसायस्थल, विकासका पूर्वाधारहरू, वन सम्पदा, जलसम्पदामा भ्रमण गरी पञ्चज्ञानेन्द्रीयद्वारा प्रत्यक्ष अवलोकन तथा प्रयोग गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गर्ने गरी शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रममा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न विद्यार्थीहरूले कथा, कविता, नाटक, समाचार, चिठी, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भचित्र, तालिका, तस्बिर, नक्सा, नमुना निर्माण, प्रयोग, फोटो जस्ता रोचक वस्तुहरू मार्फत् अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । विद्यार्थीहरूलाई कुनै पनि विषयवस्तु सिकाउँदा जीवन्त सिकाइ वातावरण तयार गर्नु पर्दछ । यसका लागि शिक्षण सिकाइको विधि, पद्धति तथा उपागमलाई विद्यार्थी केन्द्रित र सामग्री केन्द्रित गर्दै प्रयोगात्मक क्रियाकलापबाट गरेर सिक्ने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ । अझ स्थानीय विषय स्थानीय परिवेश, सर्न्दभ, पहिचान, पेसा व्यवसाय र प्रविधिसँग बढि नजिक तथा परिचित हुने भएकाले सान्दर्भिक शिक्षण सिकाइ मार्फत बालबालिकाहरूमा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन प्रयत्नशील रहनुपर्छ ।

आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ८ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्न निम्न विधि र तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ ।

क्र.स.	शिक्षण विधि	प्रयोग गर्न सकिने विषयवस्तुहरू
१	प्रयोगात्मक विधि	गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरू यस विधि अन्तर्गत पर्दछन् । जस्तै : बिरुवा तथा जनावरको हेरचाह, वृक्षरोपन, पशुपालन, पंक्षीपालन, तरकारी खेती, पुष्पखेती, गड्यौला मल निर्माण र प्रयोग, गायन, वादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाका सामग्री निर्माण र प्रदर्शन आदि ।
२	अवलोकन र परियोजना विधि	गरेर सिक्ने, सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, सिपको विकास हुने गरी एकल वा समूह, कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : स्थानीय सेवाहरूको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वन सम्पदा, नमुना निर्माण (माटाबाट, कागजबाट, चोयाबाट, आलुबाट आदि), पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठा बाहिर गरेर सिक्ने, पञ्च ज्ञानेन्द्रीयहरूको प्रयोगद्वारा सिक्ने क्रियाकलापहरू यस अन्तर्गत पर्दछन् ।
३	क्षेत्र भ्रमण विधि	कक्षाकोठा बाहिर रहेका वस्तुहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीलाई समूहगत रुपमा अभिलेख तयार गरी प्रस्तुत गर्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि) । जस्तै : धार्मिक स्थल, पर्यटकीय क्षेत्र, वन सम्पदा, पोखरी, ताल, खेती (तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेती), विभिन्न पालन (पशुपालन, पंक्षीपालन) आदि ।
४	छलफल विधि	कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रुपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सामुदायिक वनको महत्व, संरक्षण गर्ने उपायहरू, धार्मिक सम्पदानको संरक्षणका उपायहरू, बालबगैंचाको महत्व, हरित विद्यालयको लागि

		अवलम्बन गर्नुपर्ने पक्षहरू आदि ।
५	समस्या समाधान विधि	कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरू पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य यस विधिमा गरिन्छ । जस्तो : पुष्प खेती गने, बासको चोयाबाट डालो बुन्ने, मकैको प्वाखबाट चकटी बुन्ने, वृक्षरोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि ।
६	प्रश्नोत्तर	जुन सुकै विषयवस्तुको उठान गर्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्रभ्रमण वा कक्षा कार्य वा समूह कार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुती अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र अन्तमा, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
७	घटना (मामला) अध्ययन	वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाइ प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्यांग, तरकारी खेती, कुखुरापालन आदि । यसमा असाध्यै सकारात्मक र नकारात्मक पक्षको घटनाको अध्ययन गराउन सकिन्छ ।
८	प्रदर्शन विधि	कुनै वस्तु देखाएर सिकाउने विधि प्रदर्शन विधि हो । सामग्रीको अभाव भएको बेला शिक्षकले वस्तु वा चित्र प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन् । जस्तै : बराहताल नगरपालिकाको नक्सा आदि । यसमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शन समेत पर्दछ । जस्तै : तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालको भिडियो आदि ।
९	सोधखोज विधि	विद्यार्थीमा नयाँ नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
१०	कथाकथन विधि	विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : धार्मिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूका साथै विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरूको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ । विधिहरूको साथै विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागीतात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जसलाई निम्नअनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ :

(अ) मष्तिष्क मन्थन, (आ) जिग्सअ, (इ) सोच-जोडीमा छलफल-आदान प्रदान, (ई) जोडीमा पढाइ र जोडीमा सारांश, (उ) संक्षिप्त लेखन, (ऊ) परस्पर शिक्षण, (ए) घुलमिल/स्थिर/जोडी, (ऐ) ग्यालरी हिडाइ, (ओ) फिसबल छलफल, (औ) टी/कपि ब्रेक विचार आदान प्रदान, (अं) प्यानल छलफल आदि ।

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

(क) कक्षा १-३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमितरुपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्रभ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत सलंग्न गराई सोही बमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको एकिन गर्नुपर्ने हुन्छ र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नु पर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

कक्षा १–३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नु पर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा कमजोरीहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने र दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइ स्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नाका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुने छ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात, विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिने छ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्याङ्कन गर्ने साधन (Tools of Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुने छ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागीता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागीता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिकाहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	**मापन**	**उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या**
अर्पाप्त (Insufficent)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइ स्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्छ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धि स्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनुपर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनःअभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइक्षेत्रका सिकाइ उपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षण पश्चात् सो सिकाइक्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धि समेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तरसहित विषयक्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसै गरी मुख्य व्यवहारकुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरिन्छ ।

विभिन् न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

(ई) उपलब्धि प्रतिशत निकाल्ने विधि तथा प्रक्रिया

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लगि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधीको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन

नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थी सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

(उ) विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन

(१) विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा निम्नअनुसार व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ :

- प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुने सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश नगरी उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यतिनै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

(२) विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकालाई निम्नअनुसार प्रयोग सकिन्छ :

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन
- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन
- अभिभावकले विद्यार्थीको कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय समुदाय सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न

(ऊ) विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथा अभिलेख फाराम

(१) मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।

(२) हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी यकिन गनुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा

एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

(३) सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।

(४) सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइ स्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

(५) विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

(६) उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स.	**उपलब्धि प्रतिशत**	स्तरीकृत अङ्क	**अक्षरमा उपलब्धिस्तर**	**उपलब्धि स्तरको व्याख्या**
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	बं	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	ब	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	द्यं	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	द्य	उत्तम (Good)
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	ऋं	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	ऋ	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	ᵼ	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	(	ल्न	अवर्गीकृत (Not Graded)

(७) कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धि स्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\textbf{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धि स्तरको अङ्कको जोड}}{\text{४} \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times \text{१००}$$

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै सिसिमका मूल्याङ्कन गरिनेछ । निर्माणात्मक मूल्यमान्यताको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कनलगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकन लगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजूसूची, श्रेणी मापनलगायतका व्यवहार अवलोकन फारम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यवहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागीता, कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागीता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात् पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइ स्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नु पर्दछ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको अङ्कको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि.नं.	मूल्याङ्कनका पक्ष	अंक भार
१	**सहभागीता**	**४**
२	**प्रयोगात्मक/परियोजना**	**३६**
	(क) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको तयारी (योजना)	६
	(ख) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य सञ्चालन र प्रतिवेदन/चार्ट तयारी/चित्र/तालिका तयारी र अभिलेखीकरण	२०
	(ग) परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण	६
	(घ) अन्तर्वार्ता	४
३	**त्रैमासिक परीक्षा**	**१०**
	जम्मा	५०

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कूल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिनेछ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अङ्क समावेश गरिनेछ ।

द्रष्टव्य :

- सहभागीताअन्तर्गत उपस्थिति तथा सिकाइमा सहभागीता र सक्रियता पर्दछन् । यस अन्तर्गत २ अंकभार हाजिरी र २ अंकभार सिकाइमा सक्रियताको रुपमा लिन सकिन्छ ।
- आन्तरिक मूल्याङ्कन तोकिएको भारमा नै गर्नुपर्ने छ । उक्त भारअनुसार नै अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीलाई नतिजाको ग्रेडसिट दिन सकिने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षालाई ५० प्रतिशत अङ्कभारमा सञ्चालन गरी तोकिएको १० प्रतिशत अङ्कभारमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षामा सुरुदेखि पठनपाठन भएका सबै पाठ तथा एकाइबाट बाह्य परीक्षाको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानेर प्रश्न निर्माण गरी परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- एक शैक्षिक सत्रमा दुईओटा त्रैमासिक परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । उक्त परीक्षाको नतिजालाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समावेश गर्नुपर्ने छ ।
- वार्षिक रुपमा विद्यार्थीलाई ग्रेड सिट प्रदान गर्दा आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत अङ्कभार (सहभागीता ४, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य ३६, त्रैमासिक परीक्षा १०) को छुट्टै ग्रेड तथा बाह्य परीक्षाको ५० अङ्कभारको छुट्टै ग्रेड कायम गरी आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कन दुवैको आधारमा अन्तिम ग्रेड निकाली विषयको ग्रेड निकाल्नु पर्ने छ । यसको लागि लेटर ग्रेडिङ कार्यान्वयन सहयोगी पुस्तिका २०७९ को आधारमा औसत ग्रेड पोइन्ट (**Grade Point Average-GPA)** कायम हुने गरी ग्रेड सिट तयार गर्नुपर्ने छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा आवश्यकताअनुसार दृश्य तथा ठुला मुद्रित सामग्री, स्पर्शात्मक सामग्रीलगायतको उपयोग गर्नुपर्ने छ । प्रतिक्रियामा आधारित मूल्याङ्कनका लागि उपकरण, टङ्कण, साङ्केतिक भाषा वा सङ्केत प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्नुपर्ने छ । कठिन तहको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई उनीहरूको स्तर, रुचि र आवश्यकताका आधारमा समय तालिका बनाई सोअनुसार मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको नतिजा विवरण (Grade Sheet) यसप्रकार हुने छ :

विद्यालयको नाम : ....

विद्यार्थीको नाम : लिङ्ग :......................

कक्षा : .... रोल न.......... जन्म मिति :

नतिजा विवरण (Grade Sheet)

क्र.सं	विषय	पाठ्य घण्टा	ग्रेड	ग्रेड पोइन्ट	अन्तिम ग्रेड	कैफियत
१	नेपाली (सैद्धान्तिक)	२.५				
	नेपाली (आन्तरिक)	२.५				
२	अङ्ग्रेजी (सैद्धान्तिक)	२.५				
	अङ्ग्रेजी (आन्तरिक)	२.५				
३	गणित (सैद्धान्तिक)	२.५				
	गणित (आन्तरिक)	२.५				
४	विज्ञान तथा प्रविधि (सैद्धान्तिक)	२.५				
	विज्ञान तथा प्रविधि (आन्तरिक)	२.५				
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (सैद्धान्तिक)	२.५				

	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (आन्तरिक)	२.५				
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (सैद्धान्तिक) स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (आन्तरिक)	१.५ १.५				
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय (सैद्धान्तिक) मातृभाषा वा स्थानीय विषय (आन्तरिक)	२ २				
ग्रेड पोइन्ट औसत (Grade Point Average-GPA) =						

विषय शिक्षकको हस्ताक्षर :

नाम :

प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर :

नाम :

मिति :

(आ) आवधिक मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे नगरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा तपसिलको विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा गरिनेछ । यस पाठ्यक्रममा कक्षा४– ८ को विशिष्टीकरण तालिका विकास गरिएको छ । यसको आधारमा अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णांकको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

अनुसूची १
कक्षा १ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा १ विषय : स्थानीय विषय : हाम्रो कोहलपुर विद्यार्थीको नाम : रोलनम्बर :

१. कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो नगरपालिका, आफनो बस्ती र टोलको नाम र वडा नम्बर बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो गाउँबस्ती वरपर रहेका खोलानाला, बाटो, चोक र सडकका नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर				
३. आफ्ना स्थानीय बजारहरूका नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. जनप्रतिनिधि (प्रमुख, उप प्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्ष) को नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
५. कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासाा राख्न र छलफल गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, चर्च) को पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. भाषिक सम्पदा (खस, थारू, उर्दु, अवधी) को पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
३. हाम्रा चाडपर्वहरू (दशैं, तिहार, तिज, माघी/माघे संक्रान्ती, इद, होली, रमजान, क्रिसमस) पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. हाम्रा नाचहरू (देउसी भैलो, कुरकुटे, सिंगारु, तिज, टप्पा) को पहिचान गर्न	अवलोकन				
५. प्राकृतिक सम्पदा (हाम्रो वरपर पाइने फलफूल, खोलानाला र जनावरहरूको नाम) पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
६. हाम्रा स्थानीय सामग्रीको नाम (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो) को पहिचान गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सञ्चारका साधनहरूको (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. यातायात साधनहरू (मोटरसाइकल, अटो रिक्सा, बस, कार) को पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. पानीका स्रोतहरू- (धारा, कुवा, पानी उदीग आदि) को पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. हाम्रो पेशा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. अन्नबालीहरूको पहिचान (धान, मकै, गहुँ, जौं) गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
३. दलहन बालीको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. तरकारी खेतीको पहिचान गर्न	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	ीमिति	अङ्कन
१. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी स्वभावहरूमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
३. आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरूको विवरण बताउन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानी र स्वभावलाई व्यवहारलाई आफ्नो जीवनमा प्रयोग गरी खुसी हुने बानीको गर्ने अभ्यास गर्न	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
५. स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
६. घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
७. योग, प्रणायम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
८. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तीतो र नूनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
९.उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धि स्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा जनावरहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालयको बाल बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
५. घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
६. फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
८. व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
९.घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
१०. फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपद व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिबाट हुन विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. विद्यालय र घरमा आउर्दाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने आदिको पहिचान गर्ने र सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, डुबान आगलागी, आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरू बताउन र सोको अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची २

कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

विषय : स्थानीय विषय : हाम्रो कोहलपुर विद्यार्थीको नाम : रोलनम्बर :

१. कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो नगरपालिकाको परिचय (नगरपालिका वडा संख्या र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय बजार एवम् हाटवजार र त्यहाँ पाइने बस्तुहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. कोहलपुर नगरपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. हाम्रो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाँचहरू को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. हाम्रो वडामा बोलिने भाषाहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजातिहरूको पहिचान बताउन	प्रश्नोत्तर				
५. हाम्रो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. हाम्रा स्थानीय सामग्री (गाग्रो, ढकिया, डेहरी, छिट्नी, डोको, डालो, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ) को पहिचान र प्रयोग बताउन	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सञ्चारका साधनहरूको परिचय र प्रयोग (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्वास्थ्य संस्थाको पहिचान र वर्गीकरण (निजी, सामुदायिक र सार्वजनिक) एवम् वडामा रहेका स्वास्थ्य (सरकारी र गाउघरमा भएका क्लिनिकहरू) गर्न	प्रश्नोत्तर				
३. यातायातका साधनहरूको पहिचान र वर्गीकरण (साइकल, मोटरसाइकल,अटो रिक्सा, बस, कार)	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, बोरिङ, पानी उद्योग आदि) को चित्र हेरी सोको पहिचान गर्न र उपयोगिता बताउन	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय रुपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय अन्नबाली (धान,मकै, गहुँ, जौं) परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिण्डी, बोडी, मेथी, मुला, गाजर, सलगम) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको वर्णन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. आफू खुसी हुने र अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. अशक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९.जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरू बताउर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर				
४. विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. वातावरण र विकासको परिचय दिर्न	अवलोकन				
६. नगरपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न	अवलोकन				
८. वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
९.फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपत् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदशं र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरण्डा, हातहतियार आदिको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न	अवलोकन				
४. कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो र जङगली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन	अवलोकन				
५. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ३
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम
कक्षा : ३

विषय : स्थानीय विषय : हाम्रो कोहलपुर　　विद्यार्थीको नाम :　　　　　　रोलनम्बर :

१. कोहलपुर नगरपालिकाको पचिय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. कोहलपुर नगरपालिकाको परिचय सहित प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू उल्लेख गर्न	प्रश्नोत्तर				
२. हाम्रो नगरपालिकाको हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. हामी बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
५. नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
६. लुम्बिनी प्रदेशको नक्सामा कोहलपुर नगरपालिकाको पहिचान बताउन					
अभिभावकको दस्तखत　　शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. कोहलपुर नगरपालिकामा रहेका महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. हाम्रो कोहलपुर नगरपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाँचहरूको परिचय दिन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. हाम्रो नगरपालिकाभित्र मनाउने अटवारी पर्व र फागु पूर्णिमा/होली, अष्टमी, गुडिया, छठको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
४. हाम्रो वनजङ्गलको परिचय	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. हाम्रा स्थानीय सामग्रीको उपयोगिता बारे बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत　　शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सञ्चारका साधनहरू (रेडियो, टि. भी, मोबाइल, पत्रपत्रिका) को प्रयोग र उपयोगिता बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्वास्थ्य संस्थाको वर्गीकरण गर्न र महत्व उल्लेख गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
३. यातायात साधनहरूको वर्गीकरण र महत्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. पानीका स्रोतहरू (धारा, कुवा, खोलानाला, पानी उद्यौग, बोरिङ आदि)को प्रयोग र महत्व बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत　　शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. कोहलपुर नगरपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. मसलाजन्य बाली बाली (मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, वेसार, पुदिना, खुर्सानी) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर, तिल, चना, भटमास आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिण्डी, मकै) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जाँतो, ढिकी, कोल) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
६. परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ढिकीजाँतो-मिल) को तुलना गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, संगीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफू खुसी हुनका लागि अरुलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, ध्रुवासन, मयुरासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. हाम्रो वातावरण

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नगरपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
३. स्थानीय बोटविरुवाको महत्व तथा उपयोग बताउन	प्रश्नोत्तर				
४. विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन	प्रश्नोत्तर				
५. घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
८. विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९.व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
१०. घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागीता हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
११. वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
१२. वरपरको वातावरणको सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

७. विपत् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. विपदको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर (लिखित र मौखिक)				
२. विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, भँयाङ्ग, बरण्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट सावधानी अपनाउन	अवलोकन				
५. भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अंकको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ४
विषयवस्तुको क्षेत्र, क्रम र कार्यघण्टा

कक्षा १-३

क्र.स.	**क्षेत्र/थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	कोहलपुरको परिचय	२०	२०	२०
२	हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू	२०	२०	२०
३	हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू	२०	२०	२०
४	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२५	२५	२५
५	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	३०	३०	३०
६	हाम्रो वातावरण	२५	२५	२५
७	विपद् व्यवस्थापन	२०	२०	२०
जम्मा		**१६०**	**१६०**	**१६०**

कक्षा ४-५

क्र.स.	**क्षेत्र थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**	
		कक्षा ४	कक्षा ५
१	कोहलपुरको परिचय	१६	१६
२	हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू	१६	१६
३	हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू	१६	१६
४	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	२०
५	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२५	२५
६	हाम्रो वातावरण	२०	२०
७	विपद् व्यवस्थापन	१५	१५
	जम्मा	**१२८**	**१२८**

कक्षा ६-८

क्र.स.	**क्षेत्र/एकाइ**	**अनुमानित कार्य घण्टा**		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	कोहलपुरको परिचय	१६	१६	१६
२	हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू	१६	१६	१६
३	हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू	१६	१६	१६
४	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	२०	२०
५	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२५	२५	२५
६	हाम्रो वातावरण	२०	२०	२०
७	विपद् व्यवस्थापन	१५	१५	१५
जम्मा		**१२८**	**१२८**	**१२८**

अनुसूची ५ : विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ४-८ पूणाङ्क : ५० समय : २ घण्टा

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण

एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	कार्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न संख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	कोहलपुरको परिचय	१६	६					१	१								१	१		२	४	६
२	हाम्रा संस्कृति र सम्पदाहरू	१६	६					१							१		१	१		२	४	६
३	हाम्रा विकासका पूर्वाधारहरू	१६	६	१			१	१			१					२	२		१	४		६
४	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२०	८		१							१		१			२	१		२	४	८
५	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२५	११	२	१					१	१				१	३	२	१	३	४	४	११
६	हाम्रो वातावरण	२०	८	१	१		१					१				२	१	१	२	२	४	८
७	विपद् व्यवस्थापन	१५	५				१	१			१					१	२		१	४		५
जम्मा		**१२८**	**५०**	**४**	**३**		**३**	**४**	**१**	**१**	**३**	**२**		**१**	**२**	**८**	**११**	**५**	**८**	**२२**	**२०**	**५०**

प्रश्न सङ्ख्या, अङ्कभार र समय तालिका

क्र.स.	**प्रश्नको प्रकार**	**प्रश्न सङ्ख्या**	**प्रति प्रश्न अङ्कभार**	**जम्मा अङ्कभार**	**समय**
१	अति छोटो प्रश्न	८	१	८	२ घण्टा
२	छोटो प्रश्न	११	२	२२	
३	लामो प्रश्न	५	४	२०	
जम्मा		२४		५०	

द्रष्टव्य :

- सामान्यतया ज्ञान तहका प्रश्न २० प्रतिशत, बोध तहका प्रश्न ३० प्रतिशत, प्रयोग तहका प्रश्न ३० प्रतिशत र उच्च दक्षताका प्रश्न २० प्रतिशत हुने छन् । तर संज्ञानात्मक क्षेत्रका तहहरूभित्रसमेत ±२ हुने गरी प्रश्न निर्माण गर्न सकिने छ । उच्च दक्षताअन्तर्गत विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना रहने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ